

ከታሪክ መድረክ - ኢትዮጵያና ኢትዮጵያዊነት ትላንትናና ዛሬ። ኅይሌ ላሬቦ

ጽሑፌን የኢትዮጵያ ጠቅላይ መሪ የነበሩት አቶ ኅይለማርያም ደሳለኝ ሥልጣናቸውን ከመልቀቃቸው በፊት ከተናገሩት ልጅምር።

“ይኸ መሥርያ ቤታችን ዐይነተኛ መረጃ አለን ወይ ውሳኔ ልንሰጥ የሚያስችል ወቅታዊ የሆነ መረጃ አለን ወይ። እኔ ርግጠኛ ነኝ። አሁን በጠቅላይ ሚኒስቴር መሥርያ ቤት ውስጥ [ውሳኔ ሊያሰጥ የሚያስችል መረጃ] አለን ብዬ ለመናገር የሚያስችል አፍ የለኝም። ሰዎች በተናገሩት ላይ ተመሥርቼ ነው እየወሰንሁት ያለሁት እንጂ በጣም ወቅታዊ የሆነ ታች ያለውን መረጃ አግኝቼ በዚያ ላይ ተመሥርቼ ውሳኔ እየሰጠሁ ነኝ ብዬ ለማለት አልችልም። እያንዳንዳችሁም እንደዚያ እንደሆናችሁ ርግጠኛ ሁኔ ለመናገር እችላለሁ። በመሥርያ ቤቱ በምትሠሩት ሥራ በቂ መረጃ ወቅታዊ የሆነ መረጃ እንደዚሁም ደግሞ የመረጃ ሥርዐት የተዘረጋበት ሁኔታ የለም።” (ጠቅላይ አስተዳዳሪ ኅይለማርያም ደሳለኝ)

ከሺዘጠኝ መቶስድሳዎቹ ዓ. ም. ጀምሮ በአገራችን የታየው ሁኔታ ይኸንን የጠቅላይ መሪውን ንግግር ያንጸባርቃል ብል የተሳሳትሁ አይመስለኝም። ከዚያ ጊዜ ጀምሮ አብዛኞቻችን ምንም ሳንመረምርና ሳንጠይቅ እንደማያከራክር እውነት አድርገን የተቀበልናቸው ብዙ ነገሮች አሉ። የሺዘጠኝ መቶስድሳዎቹ ተማሪዎች ባልተጨበጠና በምርምር ባልተደገፈ፣ ብዙም ስለአገራችን በቂ ዕውቀት በሌላቸው ባንዳንድ ምዕራባውያን ምሁራን መረጃዎቻችን ከጥራዝጠቅነት የማይሻሉ አወናባጅ ጥናቶችና ምርምሮች በመመርኮዝ፣ ወይንም ምንም ባልተረዱት በነማርክስና በነሌኒን ርእዮተ ዓለም ብቻ በመመሥረት፣ እጅግ ከሐቅ ወደራቀ ድምዳሜ ደርሰው፣ አገሪቷን እከፍተኛ ጥፋት ላይ ለመጣል በቅተዋል። በግለሰብ ደረጃ በዚህ መልክ የሚሠራ ሥራ እጅግ ያስነውራል። በአገር ደረጃ ከሆነ ደግሞ፣ የሚያሳፍር ብቻ ሳይሆን፣ ከፍተኛ ምስቅልቅልና ትርምስምስ ይፈጥራል።

የሺዘጠኝ መቶስድሳዎቹ ተማሪዎች ወጣት ልጆች እንደመሆናቸው አእምሯቸው ብስለትና ሚዛን በተነፈገ፣ ከጫቅላነት ባልተላቀቀ የዕድሜ ጣራ ውስጥ ነበሩ። በጊዜያቸው ከፍተኛ ተሰሚነትና ተቀባይነት ያለው፣ በየአቅጣጫው ይነፍስ የነበረው፣ የግራዘመም ርእዮተ ዓለም ስለባ መሆናቸው አይገርምም ይሆናል። ችግሩ በሽምግልና ዘመናቸውም ያንኑ የተዛባና የተጣመመ አስተሳሰባቸውን እንደማያከራክር እውነት አድርገው መውሰዳቸውና አለመታረማቸው ነው። አሁንም እንደድሮው፣ የኢትዮጵያ ታሪክ ከመቶ ዓመት በላይ እንዳላለፈ ይተርታሉ፤ የአገሪቷንም ማኅበራዊ አወቃቀር በበዝባኝና በተበዝባኝ፣ በጨቋኝና በተጨቋኝ መከፋፈላቸውን አልተውም። አገሪቷ ትተዳደር የነበረችውና የተመሠረተችው፣ አብዛኞቹን ብሔረሰቦች ጨቋኖ ይገዛ በነበረ ባንድ ብሔረሰብ ጉልበት ነው ብለው ማውራቱን እንደቀጠሉ ነው።

ተማሪዎቹ፣ ለጭቁናው መፍትሔ ብለው ያቀረቡት፣ ላገሪቷ ባዕድና ፋይዳቢስ የሆነ፣ የግራዘመም ርእዮተ ዓለም በግድ በሕዝቡ ላይ እንዲጫን በመስበክ ነበረ። አጋጣሚም ሆነና፣ የዘውዱን ሥርዐት ገርስሶ የተተካው ወታደራዊው የደርግ መንግሥት፣ ጨኸታቸውን ቀምቶ ስብከታቸውን በዐዋጅ ኅይል በግብር ላይ ሊያውለው ሞከረ። ግን ምንም ሳይሠራለት ቀረ ብቻ ሳይሆን፣ ከልክ በላይ እየተፋጠነ ይሄድ የነበረውን የአገሪቷን ዕድገትና ልማት ወደመቶ ዓመት ወደኋላ ለመቀልበስ በቃ። ደርግን ደምስሶ የመጣው፣ አሁን በሥልጣን ያለው የኢትዮጵያ ሕዝብ አብዮታዊ ዴሞክራሲያዊ ግንባር [ኢሕአዴግ] በመባል የሚታወቀው በዳግማዊ ወያኔ የሚመራው አገዛዝ፣ የተማሪዎቹን ኮቴና ፈር በመከተል የመጡት የጎሣ ታሪክ አቀንቃኞች ጥርቅም መሆኑ መረሳት የለበትም። ይኸም አገዛዝ በበኩሉ፣ በተማሪዎቹ እንቅስቃሴ ወቅት ይነዛ የነበረውን የጎሣ ሥርዐት አንግቦ ብቅ ያለው፣ እንደግራዘመም ተማሪዎች ምንም ዐይነት ጥናትና ምርምር ያልተደረገበት፣ በታሪክ ሳይሆን በተረትና በጥላቻ ላይ የተገነባ፣ የጠላና የቡና ቤት ወሬ እንደማስረጃ አቅርቦ፣ በጦር ኅይል በማሳመን ነው። የርሱም ርእዮተ ዓለም ልክ እንደደርግ ከኢትዮጵያ ታሪክ የማይጣጣም የፈጠራ ተረት እንደመሆኑ፣ ሥርዐቱ በየቦታው እየተመታና ፍርስርሱ እየወጣ እንደሆነ፣ አሁን ጊዜ ሁላችንም እያየን ያለነው ሐቅ ነው። ደርግ የኢትዮጵያን ዕድገት በመቶ ዓመት ወደኋላ ሲቀለብስ፣ ኢሕአዴግ ደግሞ አንድነቷን በመቦርቦርና በማዳከም፣ ወሰኗንና ልዑላዊነቷን በማስደፈር፣ ታሪኳን በማስነወር፣ ማንነቷን በመናድ፣ ከስድስት ሺ በላይ ዓመታት በጋብቻና በአምቻ በመተሳሰር፣ በባሕልና በቋንቋ በመውራረስ፣ በፍቅርና በመልካም ጉርብትና የኖረውን ሕዝብ፣ ባሰኘው መልክ በፈጠረው ክልል አደራጅቶ፣ ርስበርስ በማጋጨትና በመከፋፈል፣ በማጣላትና በማጥላላት፣ ከወታደራዊ መንግሥት በከፋ ሁኔታ፣ ቢያንስ በሦስትና በዐራት መቶ ያህል ዓመታት፣ ወደኋላ መልሷታል ብቻ ሳይሆን፣ ከፍተኛ ግፍና ወንጀል ፈጽሟል ማለት ይቻላል።

የዛሬው ጽሑፊ ዋና ትኩረት ኢትዮጵያና ኢትዮጵያዊነት ምንድር ነው በሚለው ላይ ነው። አንድ ሕዝብ ማንነቱን ካላወቀ ነፍሱን እንደሳተ ግለሰብ ነው። የሁሉም መሣላቂያ፣ መዘባቻ ይሆናል። ከየት እንደመጣ፣ ለምን ስለሰጠ እንዳለ፣ የትስ እንደሚሄድ ይጠፋበታል። ለኔ ታሪኩን የማያውቅ ሕዝብ የጉዞን መነሻና መድረሻ እንደማያውቅ በባሕር ላይ እንደተንሳፈፈ መርከብ ነው። በየጊዜው በሚነሳው ማዕበልና ነፋስ እየተመታ የመስጠም ወይም የመዘረፍና የመጥፋት ዕድሉ ከፍተኛ ነው። ኢትዮጵያና ኢትዮጵያውያን እንደአገርና ሕዝብ ማንና ምን እንደነበሩ ማወቅ አሁንም ያሉበትን ሁኔታ ለመገንዘብ ብቻ ሳይሆን፣ የወደፊቱንም የአገሪቷንም ሆነ፣ የመጨውን የታሪክ ተረካቢ ትውልድ ዕጣና ዕድል በትክክል ለመተለም ይረዳል። ከዚያም አልፎ ያላቸውን ብሔራዊ የተፈጥሮ ሀብትና የቅድመ አያቶች የኪነጥበብ ቅርስ፣ በደምብ አድርገው ተረድተው፣ የራሳቸው የታሪክ ድርሻ ምን መሆን እንደሚገባው፣ ከሌላው ምንና ምን ስህል መዋሰን አለመዋሰን እንዳለባቸው፣ ጥርት አድርገው እንዲያውቁ ያግዛል።

ጽሑፊ አለቅጥ ረጅም ቢሆንም፣ ውድ አንባቢዬ በትዕግሥትና በርጋታ እስከመጨረሻው ከማንበብ እንደማይበዛኝ ርግጠኛ ነኝ። ካልሆነም ተስፋ አደርጋለሁ። ንግግሬ፣ በመጀመርያ ደረጃ የውጭ አገር ጸሓፊዎች ካላቸው ዕይታ በመነሳት፣ እነሱ ስለኢትዮጵያና ኢትዮጵያውያን ያሉትን፣ አንዲሁም ኢትዮጵያም ለውጭ አገሮች ያበረከተችውን አስተዋፅዖ ይቃኛል። ቀጥሎም የነዚህን ገለጻና አስተያየት፣ በአገር ውስጥ ከነበሩት ሁኔታዎችና ከተፈጸሙት ድርጊቶች ጋር በማነፃፀር ያገናዝባል። ከዚያም፣ እንዴት አሁን ወዳለንበት ኢትዮጵያንና ኢትዮጵያውነትን ወደመሸራረፍና ወደመሰርሰር ሁኔታ እንደመጣን በአጭሩ ተመልክቶ ይደመድማል።

እስከቅርብ ጊዜ ድረስ የኢትዮጵያን ታሪክ ማኳሰስ፣ መሬቷን ማንቋሸሽ፣ ምንነቷን መካድ እንደሙያቸው አድርገው በየቦታው የሚንቀሳቀሱ ግለሰቦችና ድርጅቶች እየተራቡና እየበረከቱ ነበሩ ሊባል ይቻላል። እነሱ የሚነጋገሩባትን ኢትዮጵያን የሚደግፉ መዛግብት ግን በየትም በኩል፣ በምንም መልክና ደረጃ እስካሁን ድረስ ብቅ አላሉም። ወደፊትም ይገኛሉ ብዬ ከቶውኑ አላምንም። በውጭ አገር ጸሓፊዎች ስለኢትዮጵያ ብዙ ተብሏል። ግን ከጥንት ጀምሮ ተደጋግሞ የሚነሳ ነገር ቢኖር፣ አገሪቷ እጅግ በጣም ጥንታዊት፣ ነፃነቷና ልዑልናዊነቷን ጠብቃ የኖረች፣ ረጅምና አስደናቂ ታሪክ ያላት፣ በመሬቷ አቀማመጥና ሀብት አስቀኝ መሆኗ ነው። ስለሕዝቧ ደግነትና ልበሰፊነት፣ ሕግ አክባሪነትና ጅብዱነት፣ መንፈሳዊነትና ታታሪነት፣ ስለገዢዎቿ ፍትሕና ርትዕ ወዳድነት፣ እንዲሁም ነገሥታቱ በቅንነታቸው የሚደነቁ፣ ስለአገራቸው ጥበቃና ስለሕዝባቸው ደኅንነት ከማንም ጋር የማይደራደሩ ስለመሆናቸው በሰፊው ይነገራል።

ከጥንት ጀምሮ ከሚነገሩት ዋናዎቹ ነገሮች መካከል ዋናው የኢትዮጵያውያን ታላቁ ከብራቸውና ከራታቸው በባዕድ ቀንበር አለመውደቃቸው ነው። ግን ይኸ ብቻ አይደለም። ራሳቸውን የሥልጣኔ ሁሉ ምንጭ አድርገው የሚያስቡ መሆናቸውንም ይጨምራል። ሌላው ቀርቶ ዓለም እየተደነቀበት ያለው የግብጾች ሥልጣኔ ባለቤቶች፣ የኢትዮጵያውያን ዝርያ መሆኑን አይደብቁም። በአንደኛ ዘመነ ዓለም የነበረ ዲዮዶሩስ ሲኩሉስ የተባለ የጽርዕ ታሪክ ጸሓፊ፣ ይኸንን የኢትዮጵያውያንን ጥልቅ የጋራ ስሜት እንዲህ ሲል ይገልጻል።

“የታሪክ ሰዎች እንደሚነግሩን ከሆነ፣ ኢትዮጵያውያን ከሰው ሁሉ የመጀመርያዎቹ ናቸው። ስለዚህ ያለው ማስረጃ ግልጥ ነው ይላሉ። አሁን ወደሚኖሩበት ምድር የመጡት፣ እንደሌላው መጤ ሁሉ ከውጭ አይደለም፣ ታዲያ በመሠረቱ የአገሩ ተወላጆች ናቸው። ሰው ሁሉ እንደሚሰማማው፣ “ባላገሮች” በሚል ትክክል በሆነ መጠርያ የሚጠሩትም ከዚህ የተነሣ ነው። ሌላው ደግሞ፣ ግብጾች በኢትዮጵያውያን የተላኩ ሰፋሪዎች ናቸው፣ አብዛኛውም የግብፅ ባህል የኢትዮጵያ እንደሆነና፣ ሰፋሪዎቹ አሁንም ቢሆን የጥንት ልማዳቸውን እንዳልተው ነው ይላሉ። ከዚህ በተጨማሪ [ኢትዮጵያውያን] ስለራሳቸው ጥንታዊነትም ሆነ፣ ስለላኳቸው ስለሰፋሪዎቹ ግብጾች የሚናገሩት እጅግ ብዙ ነገር አለ።”

ሁላችንም እንደምናውቀው፣ የማንኛውም ሥልጣኔ መሠረቱ ሃይማኖት ነው። አማልክቶቹን ለማስደሰት ሲል፣ የሰው ልጅ ለሰማው የሚያስገርም፣ ላየው የሚያስደምም፣ ወደሰማይ የመጠቁ፣ ወደምድር የጠለቁ ሥራዎች ሠርቷል። የግብጾቹ ፕራሚዶች፣ የክርስቲያኖቹ ካቴድራሎች፣ የአስላሞቹ ደማም መስጊዶች፣ የአይሁዶቹ አስቅኚ ምኩራቦች፣ የህንዶቹ አስደናቂ ቤተመቅደሶች፣ የላሊበላ ካንድ ዐለት የተፈለፈሉ ግሩም ድንቅ የሆኑ ቤተክርስቲያኖች፣ የሃይማኖት ፍሬ መሆናቸው አይካድም። ሃይማኖትን መጀመርያ የጠነሰሰው ሰውም ይሁን ሕዝብ፣ የሥልጣኔ ሁሉ ምንጭና መሠረት ነው ቢባል የሚያከራክር አይመስለኝም። ታዲያ እንዲህ የመሰለ በአሳብ የተራቀቀ፣ በአእምሮው የመጠቀ ሕዝብ፣ የትኛው ነበር ብንል፣ ዲዮዶሩስ መልሱን በጊዜው ካገኛቸው የኢትዮጵያውያን አፍ ነጠቅ አድርጎ፣ እንዲህ ሲል ያሰማናል።

1 . Diodorus Siculus, *Diodorus of Sicily*, ትርጉም በC. H. Oldfather (ከምብራጅ፣ ማሳ፣ ሃርቫርድ ማተሚያ፣ 1933):3:89, 93, 95

“ኢትዮጵያውያን፣ የሰው ልጅ አማልክትን እንዴት መወደስ፣ በመሥዋዕት፣ በወደትና በበዓላት፣ እንደዚሁም በሌላውም ሥነሥርዐት እንዴት ማመስገን እንደሚገባው በመማር፣ የመጀመርያዎቹ እነሱ እንደነበሩ ይናገራሉ። ከዚህም የተነሳ፣ መንፈሳዊነታቸው በሁሉም የውጭ አገር ሰው ዘንድ ይታወቃል፤ ስማይን እጅግ በጣም አድርጎ የሚያስደስተው፣ ኢትዮጵያውያን የሚያቀርቡት መሥዋዕት ብቻ እንደሆነ በሁሉም ዘንድ ይታመናል። ለዚህም በምስክርነት የሚጠሩት በግሪኮች ዘንድ ምናልባት እጅግ ጥንታዊ የሆነውንና በርግጥ ክፍተኛ አክብሮት ያተረፈውን ባለቅኔውን [ሆሜርን] ነው። ምክንያቱም እሱ በኢሊያድ [መጽሐፍ] ውስጥ፣ ዜውሰና አብረውት የነበሩት አማልክት፣ ለምን ሊገኙ እንዳልቻሉ ሲገልጥ፣ ኢትዮጵያውያን በየዓመቱ ለአማልክቶች ሁሉ ባንድጋ በሚያቀርቡት መሥዋዕትና ድግስ ሊሳተፉ ብለው ወደኢትዮጵያ በመሄዳቸው ነው ይላል²። [ሰለነፃነታቸውም ሲያብራሩ፣] ለአማልክት ካላቸው መንፈሳዊነት የተነሳ፣ በፊታቸው ሞገስ ስላገኙ፣ ከውጭ ለመጣ ወራሪ ተገዝተው እንደሚያውቁ ይናገራሉ።”

በዲዮዶሩስ አባባል፣ ኢትዮጵያ የሁሉም ሥልጣኔ ምንጭ ናት። ኢትዮጵያውያን ደግሞ እንደቀረው የሌላው ዓለም ነዋሪ ሕዝብ፣ ከውጭ ፈልሰው ያልመጡ፣ ታዲያ ያገራቸው የመጀመርያዎቹ ሰፋሪዎችና ባላባቶች፣ በባዕድም ተገዝተው የማያውቁ ነፃና ኩሩ ሕዝብ ናቸው።

ብዙ ጊዜ ተደጋግሞ የሚነሳው ጥያቄ እንደዲዮዶሩስ የመሳሰሉት፣ ይልቁንም የጥንት ጸሐፊዎች፣ ኢትዮጵያ የሚሉት አገር፣ ከአሁኗ ኢትዮጵያ ጋር ምንም ዓይነት ግንኙነት የለውም፤ በፍጹም ልዩ አገር ነው የሚል ነው። ዲዮዶሩስም ሆነ፣ ከእሱ በፊትና በስተኋላ ስለአካባቢው በጻፉት በውጭ አገር ደራሲያን ገለጻ መሠረት፣ ከጊዜ ወደጊዜ ቁዳዋ ይሰፋ ወይም ይጠብብ ይሆናል እንጂ፣ አገሪቷ ግን ከሞላ ጎደል ዛሬም ያንኑ ስም ይዛ የምትገኘው ኢትዮጵያ መሆኗን ነው የሚያረጋግጡት። ዲዮዶሩስ ራሱ ስለ ኢትዮጵያ መልክአ ምድር ሲናገር፣ “የዐባይ ወንዝ የሚመነጭበት፣ አሰደናቂ ሐይቅ የሚገኝበት፣ በጣም ተራራማና ለየት ያለ የዝናም ወራት ያለበት ምድር ነው” ይላል። ጥቂት ቆይተን ወደዐራተኛ ዘመንም ሕረት መኻል ስንመጣ ደግሞ፣ ከሮማው ቄሳር ወደአክሱም የተላኩት አብነ ቴዎፍሎስ፣ እንዲሁም የተባሉ ጳጳስ፣ ከዐረብ አገር ቀጥለው የት እንደሄዱ ቦታውን ሲገልጡ፣ “ራሳቸውን ኢትዮጵያውያን ብለው ወደሚጠሩት ወደአክሱም”^[3] ዘንድ እንደሆነ ያብራራሉ። እንግዲህ አክሱሞች ራሳቸውን የሚጠሩት ኢትዮጵያውያን ነን በማለት ከሆነ፣ ጥንት ኢትዮጵያ ተብሎ የሚጠራ አገር፣ ከአሁኑ የተለየ ነበር የሚለው አስተያየት ውሃ አይቋጥርም። በሦስተኛ ዘመንም ሕረት ላይ የኖረው ዕውቁ የፋርስ ተወላጅ ማኒ (216-276)፣ በዓለም ከታወቁት አራቱ ታላላቅ መንግሥታት ናቸው በማለት ከሚዘረዝራቸው ከፋርሶችና ከሮማውያን ቀጥሎ ሦስተኛውን ቦታ የያዘው፣ የነዚህ ራሳቸውን ኢትዮጵያውያን ብለው የሚጠሩት የአክሱማውያን መንግሥት ነው ይላል። እንዲሁም ከዘውድ ቅርፅነቱ የተነሳ የአዲሲስ ዙፋን በመባል የሚታወቀው፣ በሦስተኛ ዘመንም ሕረት ላይ ባንድ ስሙ ባልታወቀ ንጉሥ እንደተሠራ የሚገመተው የመታሰቢያ ሐውልት፣ አክሱም በጊዜዋ ከመናገሻ ከተማነት አልፋ፣ አብዛኞቹን የዛሬዎቹን የኢትዮጵያ ግዛቶች በምሥራቅ እስከኬንያ ጠረፍ፣ ከዚያም ቀይ ባሕር አልፋ የመንገድ ደቡብ ዐረብን፣ በሰሜን ደግሞ እስከግብጽ ወሰን ድረስ ትቆጣጠር እንደነበረች ይነግረናል⁴።

² . ምርጫና ዲዮዶሩስ ማንም ሕዝብ ከሚያቀርበው ይበልጥ አማልክትን የሚመስጠው የኢትዮጵያውያን መሥዋዕት ነው ብለው የተናገሩት፣ ዛሬም ቢሆን እውነተኛነት አለው ማለት ይቻላል። የአክሱማውያንን የጣዖት አምልኮ ገርስሶ በቦታው የተተካው የክርስቲያን እምነት እንደሆነ አይጠረጠርም። የዚህ እምነት አራማጅ ደግሞ፣ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተክርስቲያን [ኢአተቤክ] ናት። መንፈሳዊነት በጸሎታት ብዛትና ዐይነት፣ እንዲሁም በፈጣሪ ውዳሴና ምሥጋና በሚጠፋው የጊዜ ርዝመትና የዜማ ስልት ከታሰበ፣ የኢአተቤክ የሚመጣጠናት መንፈሳዊ ድርጅት በዓለም ላይ ያለ አይመስለኝም። ከዜማዎቹ ዐይነቶች የተወሰኑትን ብቻ ብጠቅስ፣ ጎላ ብለው የሚታዩት፣ ከመንፈቀ ሌሊት እስከ ነግህ የሚዘመረው ሰዓታት፣ ከዓመት ወደዓመት የሚደረሰው ድጓ፣ በየታላላቆቹ በዓላት የሚዘመው ከሥተት፣ ደራሲውን ያፈድን ራሱን መሠጠው፣ መጠቀሙ የተባለው አርያም፣ በንባብና በዜማ የሚጸለየው ቅዳሴ፣ ለሙታን በተመለሰ የሚደገመው ምዕራፍ ናቸው። እነዚህን እንደየአገባባቸው፣ ዘማርያኑ በመቆሚያዎቻቸው እየረገዱ፣ በጸጽሎቻቸው እየገረፉ፣ ማለትም በተለያዩ ስልትና ቃና ከከበሮው ጋር እየጣጣሙ ዐቀብ፣ ቀፋቀፋ ግራና ቀኝ እየጸነጸሉ፣ በወረብ፣ በለዘብ ወዲያና ወዲህ እየተወዘወዙ በመረግድና በጽፋት እያሸበሸቡና እያሰረገጡ ሲዘምሩ፣ መንፈስ የሚመጥቅ፣ ዐይነ-ኅሊና የሚመስጥ፣ ልብ የሚሸጥ፣ እጅግ በጣም መታየት የሚገባ ታላቅ ትርኢት ነው ማለት ይቻላል። በዚህ ረገድ የካቶሊክ ቤተክርስቲያን ለሮማውያን ሥልጣኔ የተጫወተቸውን ሚና ያህል፣ የኢአተቤክም በጥንት የሚደነቀውን የአክሱማውያንን የመንፈሳዊነት ቅርስ ወራሽም ጠባቂም መሆኗን የምታረጋግጥ መሆኗ አይካድም።

³ . ርኢ. Yuri M. Kobishchanov, Axum, አርታኢ. Joseph W. Michels, ተርጓሚ Lorraine T. Kapitannof (University Park & London: Pennsylvania State University Press, 1979):72።

⁴ . ይኸ ከአናቱ ላይ ያለው የንጉሡን ስም የሚገልጸው ወገን ከመግቢያ ተገምዶ የጠፋበት ጽሑፍ፣ በሦስተኛ ዘመን አካባቢ የተጻፈ ሲሆን፣ ንጉሡ በካያ ሰባተኛ ዘመን-መንግሥቱ ሰፊ ድል የሰጡለትን አማልክቱን፣ ማለትም ዜውሰን፣ ኤራስ [ጨረቃ]ንና፣ ጳጳይዶስን ሊያመሰግን ሲል ባቆመ ባንድ የዘውድ ቅርጽ ባለው ድንጋይ ላይ የተጻፈ ሐውልት ነው። ንጉሥ አስገበርኋቸው የሚላቸው የአገሮች ዝርዝር፣ በቅርብ ጊዜ ሊቀላቃውንት ላጲሶ ድሴቦ [የድሮው ንታሁን ድሴቦ] ለኢሳት ሬድዮ ቴሌቭዥን በሰጡት ቃለ-መጠይቅ “የአክሱማያን ግዛት ከዛሬው ትግሬና ኤርትራ

ዲዮዶሩስ ስለኢትዮጵያ የሚናገረው በዘመኑ የነበረውን ሐቅ እንጂ፤ ፈጥሮ አይደለም። ከሱ በፊት ወደሦስት መቶ ዘመን አስቀድሞ የግብጽን አገር ዙሪያ ያየውና፤ በምዕራባውያን ዘንድ የመጀመርያው የታሪክ ጸሐፊ ወይንም “የታሪክ አባት” በመባል የሚታወቀው፤ ጽርአዊው ሄሮዶቶስ፤ የዲዮዶሩስን ምስክርነት ያጸናል። ለምሳሌ ያህል፤ ሄሮዶቶስ ከግዝረት ጋር አያይዞ ስለግብጻውያን ስለኢትዮጵያውያን ሲናገር፤ “ግብጻች የግዝረትን ልማድ የወረሱት “ቅድመ አያቶቻችን ናቸው” ከሚሏቸው ከኢትዮጵያውያን ሲሆን፤ ሌላው ዓለም ግን ከነሱ ኮርጆ ነው” ሲል ይገልጻል። በዚህም የኢትዮጵያን ጥንታዊነትን ብቻ ሳይሆን፤ ባህላቸው እንዴት ወደቀረው ዓለም እንደተዛመተ፤ በዓለም ወደር የሌለውን ሥልጣኔ ፈጠሩ የሚባሉት ግብጻች ራሳቸው የኢትዮጵያውያን የልጅ ልጆቻቸው መሆናቸውን ያመለክታል።

በውጭ አገር ኢትዮጵያ የሚትታየው የዓለምን ሥልጣኔ ቀያሽ በመሆኗና፤ በማንም የውጭ ጎይል ባለመገዛቷ ብቻ አይደለም። በዘመኑ ከነበሩት አገሮች ተግባርና ከሰዎች እምነት አንጻር ስንመለከት፤ ካገሩ ለተሰደደው መሸሻውና መጠጊያው፤ በጭቁና ቀንበር ሥር እየማቀቁ ላሉት አማራጭ ጎይል፤ የነፃነታቸው ተስፋ፤ የችግራቸው ማስረሻም ማስታገሻ ሁኔታቸው። ከአገራቸው የተሰደዱትን ተቀብላ በክብር በማስተናገድ፤ ከባህሏ ጋር አዋቅቶቻቸው ለከፍተኛ ማዕርግና ክብር የበቁት እጅግ ብዙ ናቸው። ይኸም ሁኔታ፤ ከጥንት ተስዕቶ ቅዱሳን ከተባሉት የክርስትና ሃይማኖት አባቶች ጀምሮ እስከቅርብ ጊዜ ድረስ፤ በዘመናችን ሲፈጸም የታየ የማይካድ ሐቀኛ ታሪክ ነው። በስደተኝነት የመጣው ሰው፤ ባህሉንና እምነቱን እንዲቀይር አልተገደደም። ይልቅስ ባለው ሙያና ዕውቀት አገሪቷን እንዲያገለግል መድረኩ ስለተመቻቸ፤ በኢትዮጵያ ግንባታና ነፃነት አሻራውን ያልተወ የውጭ አገር ሰፋሪ የለም ማለት ይቻላል። ዘጠኙ ቅዱሳን ከሮማውያን ግዛት ሸሽተው መጥተው የአገሪቷን የክርስትናን እምነት ከማጠንከር አልፈው፤ አሁን የምናደንቃቸውን ታሪካዊ ቅርሶች ሠርተው ትተውልን ሄደዋል። በወቅቱ ብሔራዊ ቋንቋ የነበረውን ግእዝ ለሥነ ጽሑፍነት አብቅተውት አዳብረውታል። የክርስትናን እምነት ወደምድራቷ ያስገቡት አቡነ ሰላማ ከሣቴብርሃን በመባል የሚታወቁት ወጣቱ ፍሬምናጦስ ራሳቸው፤ የትውልድ አገራቸው ተብሎ ከሚገመተው ከሶርያ ወደህንድ ሲጓዙ፤ መርከባቸው ቢሰበርባቸው፤ መጠለያ ሰጥታና በእንክብካቤ አሳድጋ ለታላቅ ክብርና ማዕርግ ያበቃቸው ኢትዮጵያ ናት። እንዲሁም፤ በግራኝ ወረራ ወቅት፤ ብዙ መጻሕፍት ወደግእዝ በመተርጎምም ሆነ፤ የክርስትናን እምነት በማጠናከር፤ ከፍተኛ ሚና የተጫወቱት፤ የመናዊው እስላም ነጋዴ፤ የበስተኋላው የደብረሊባሳስ ዕጩን አባ ዕንባቆም ሌላ ጥሩ ምሳሌ ናቸው። ኢትዮጵያ በዘመናችንም ቢሆን፤ ከፍተኛ ሰብአዊነት የመላበትንና፤ ሳይቋርጥ በታሪክ ሲወርድ ሲዋረድ የመጣውን ለጋሥነቷን እንደተገናኘች ናት። ባገራቸው ክፉ ግድያና ጭፍጨፋ ደርሶባቸው፤ በስደት ወደአገራችን የመጡት አርመኖች፤ በተለያየ የልማት ዘርፍ በመሰማራት፤ ለኢትዮጵያ የዘመናዊነት ግንባታ ከፍተኛ አስተዋፅዖ እንዳበረከቱ፤ ሁላችንም እናውቀዋለን ብዬ ስለምገምት ልገፋበት አልፈልግም። በገዛ ራሳቸው ምርጫ ኢትዮጵያን እንደእናት አገራቸው ተቀብለውቀት ለኖሩትም መልካም መስተንግዶ አልተነፈገም። እነሱም ምንም ዓይነት አድልዎ ሳይደረግባቸው፤ ለከፍተኛ ሹመትና ማዕርግ በቅተው፤ በተለያየ ዘርፍ ተሰማርተው፤ በሥነጽሑፍና በሌላም የእምነት ሆነ የፖሊትካ መስክ፤ ከፍተኛ ሚና እንደተጫወቱ ከላይ የተጠቀሱት ምሳሌዎች ማስረጃ ናቸው።

ከላይ እንዳልሁት፤ በዚህ ረጅም ስደተኞችን በማስተናገድና ጥገኝነት በመስጠት ታሪክ፤ ወደኢትዮጵያ ሲደርስ፤ ማንም በእምነቱና በትውልዱ ምክንያት አድልዎ የተደረገበት ጊዜና ሁኔታ ያለ አይመስለኝም። ነቢዩ ሙሐመድ ያገራቸው ባለሥልጣናትና ሕዝብ በአዲሱ ሃይማኖታቸው ምክንያት ቢያሠቃዩአቸውና ዕረፍት ቢነሣቸው፤ ባልንጀሮቻቸውንና ቤተሰቦቻቸውን ያሸሹት ወደኢትዮጵያ እንጂ፤ ወደሌላ አገር አልነበረም። በላኳቸውም ጊዜ ስለኢትዮጵያና ሕዝቧ፤ እንዲሁም ስለገዢዎች የተናገሩት፤ ከሳቸው በፊትም ሆነ በኋላ የመጡት በተከታታይ አለማቋረጥ ያስተጋቡትን ድምፅ ነው። ነቢዩ፤ እግዚር ለችግራቸው እልባት እስከሚሰጥ ድረስ፤ ተከታዮቻቸውን ወደኢትዮጵያ እንዲሄዱ ሲመክሯቸው፤ የሰጡት ምክንያት “አገሩ ሰው ወዳድ ነው፤ ንጉሡም ምንም ዓይነት ግፍ የማይታገሥ፤ ሕዝቡን ለማንም ሳይዳላ በሰላምና በፍትሕ የሚገዛ ስለሆነ፤ ወደኢትዮጵያ ብትሄዱ እዚህ ከሚደርሳቸው ችግር ታመልጣላችሁ” የሚል ነበር። ባልንጀሮቻቸው ደግሞ በአካባቢው ካሉት ጎያት ከተባሉት እንደሮማዊው (ጽርኡ)ና ፋርስ ከመሳሰሉት መንግሥታት መካከል ሁሉ፤ ኢትዮጵያን ነጥለው የመረጡበትና፤ ደስብሏቸውም ወደዚያ የሄዱት፤ “ሐራጥቃነትን ፈርተው ወደእግዚአብሔር ሊሸሹ” ሲሉ ነበር ይላል። እንግዲህ “ሐራጥቃነትን ፈርተው” የሚለው ቃል ሊሰመርበት ይገባል። በነቢዩ ባልንጀሮችና ቤተሰቦች አስተያየት፤ እምነታቸውን ለመካድ ሳይገደዱ፤ ወይንም በመናፍቅነት ሳይከሰሱ፤ ከቀረው ኅብረተሰብ ሳይገለሉ፤ ፈጣሪያቸውን ሊያመልኩ የሚችሉበት አገር “ኢትዮጵያ” ብቻ እንደሆነች ነው የምንረዳው። እነሱም እንደዚህ ዓይነት ንግግር እያሰሙ ያሉት፤

ክልል አያልፍም ብለው የተናገሩትን ያስተባብላል። ስለቃለምልሳሉ ርኪ Professor Lapiso G. Delebo *Interview with ESAT Radio on Oromo history*, October 7, 2015; ለዚህ ቃለምልልሳቸው ስለወጣላቸው ጊስ ርኪ፤ *ESAT Yesamintu Engida Ato Tekle Yeshaw's Response to Dr. Lapiso G. Delebo*, October 30, 2015.

የኢትዮጵያ ነገሥታት የክርስትና እምነት የአገሪቱ መንግሥት ዋና ሃይማኖት መሆኑን ለዓለም በይፋ ካስታወቁ፣ ወደሦስት መቶ ዓመታት አስቆጥሮ በቆየበት ወቅት ነው። የነቢዩ መሐመድና የደቀመዛሙርቶቻቸው ምስክርነት፣ከጥንት ጀምሮ ስለኢትዮጵያና ስለኢትዮጵያውያን ይነገር የነበረውን ጥልቅ እምነት ደግመው ከማስተጋባት አልፈው፣ በማያወላውል መንገድ ያጠናክሩታል። አስተያየታቸው ከስምንት መቶ ዘመነዓለም ጀምሮ፣ በታወቁ በጥንት የቀለም ሰዎች ይነገር ከነበረው፣በምንም መልኩ የተለየ አልነበረም። እንግዲህ፣ ስመጥሩ የጽርዕ ባለቅኔ ሆመር⁵ም ሆነ፣ “የታሪክ አባት” ሄሮዶቶስ የተውልን ማስረጃዎች፣ ከዚህ በላይ እንዳየናቸው፣ የኢትዮጵያን ታላቅነት ብቻ ሳይሆን፣ ልክ ነቢዩ መሐመድ አንዳሉት፣ ሕዝቧም ደግና ተወዳጅ፣ ኑሮው፣ ባህሉና ሥርዐቱ በፍትሕ ላይ የተመሠረቱ መሆናቸውን አጥብቀው ነው የሚመሰክሩት።

ኢትዮጵያ፣ እንደአብዛኞቹ አገሮች በታሪኳ ባላቋረጠ ጦርነት ተዘፍቃ የኖረች አገር ሲትሆን፣ በአውሮጳና በሌሎች አገሮች እንደታየ ሁሉ፣ በሃይማኖት ላይ ብቻ የተመሠረተ ጦርነት ግን አልተካሄደም ማለት ይቻላል። በኢትዮጵያ ታሪክ፣ “ሃይማኖት የግል፣አገር የወል” የሚለው አባባል፣ ዛሬ የተጠነሰሰ ሳይሆን፣ ዘመናት ያስቆጠረ ነው ቢባል ስትተት አይመስለኝም። ብዙውን ጊዜ እንደሃይማኖት ጦርነት ሁኖ የሚጠቀሰው፣ [ንጉሥ] ግራኝ በመባል በሚታወቁት፣ በእስላም ኢማም አሕመድ ቤን-ኢብራሂም አል-ጋዚና በክርስቲያኑ አፄ ልብነድንግል፣ ከዚያም ቀጥሎም በልጃቸው በአፄ ገላውዴዎስ መካከል የተካሄዱት ውጊያዎች ናቸው። እነዚህ ግጭቶች ግን በመሠረቱ የሃይማኖት እንዳልሆኑ የሚመለከቱ ብዙ ማስረጃዎች አሉ።

⁵ . ሆመር በኢሊያድና በኦዴሲ ስለኢትዮጵያውያን በግጥም የጻፈውን ውዳሴ ክቡር አቶ አዲስ ዓለማየሁ እንደሚከተለው አድርገው ተርጉመውታል።

- እናንተ ኢትዮጵያውያን፣ ከሰው ዘር ሁሉ እንከን የሌላችሁ፣
- ከተንኩል፣ ከክፋትና ከሰው ድክመት ሁሉ ነፃ የሆናችሁ፣
- ከቶ ከምን ይሆን የተፈጠራችሁ፣ ምንድርነው ባሕርያችሁ።
- አማልክት ትሆኑ፣ ወይስ ሰው ናችሁ።
- አማልክት ሳትሆኑ ሰው ከሆናችሁ፣
- ምንድር ነው ምሥጢሩ አማልክት የሆኑት ማኅበርተኞቻችሁ፤
- ምንድር ነው ብልሃቱ፣ የሰማይ አማልክት ያጓደኛችሁ።
- ያ ብልሃት ምንድር ነው፣ ንገሩን እባካችሁ።
- እናንተ ኢትዮጵያውያን ከሰው ዘሩ ሁሉ የላችሁ አቻ፣
- የላችሁ መሳይ።
- አማልክት ይወርዳሉ ከሰማይ፣
- ከናንተ ጋ ሊዝናኑ በናንተው አደባባይ።
- ሌሎቹ ይቅሩና ዜውስ ታላቁ ንጉሠ ሰማይ
- የሁሉም ጌታ ከሁሉም የበላይ፤
- ለዐሥራሁለት ቀናት አብሯችሁ ሊል እልል እፎይ፣
- በዓል ሲታከብሩ፣ በድግሳችሁ ላይ፣
- በደስታ በተድላችሁ፣ ሊሆን ተካፋይ፣
- በደመና ተጭኖ፣ በአማልክት ታጅቦ ይወርዳል ከሰማይ፣
- እንደሚወዳችሁ፣ እንደሚያከብራችሁ፣ ለዓለም ሁሉ ሊያሳይ።
- (ሐዲስ ዓለማየሁ፣ **ኢትዮጵያዊነት በኔ አመለካከት**፣ በሚል ርእስ በኢትዮጵያዊነት ማኅበር ምሥረታ ስብሰባ ቀን የተናገሩት ንግግር አሳታሚው የኢትዮጵያዊነት ማኅበር፣

ኢትዮጵያዊነት 7.22። የእትሙ ቦታ አልተሰጠም።

በመጀመርያ ደረጃ፣ ንጉሥ ግራኝ ወደጦርነት ሊያመሩ የበቁት “አባቴ ሞተ” ብለው አፄ ልብነድንግልን ቢያረዱቸው፣ “ሹመትህን አጽድቄልሃለሁ፤ ግብሬን ገብር” የሚለው የንጉሠ ነገሥቱ ትእዛዝ ቢደርስባቸው “የለም አልገብርም” ብለው በጉልበታቸው ተማምነው ነበር፤ ዕድሉም ቀንቶላቸው ለድል በቁ። ይሁንና በእስልምና እምነታቸው ተቀስቅሰውና፣ እስላም ስለሆነሁ ለክርስቲያን ንጉሥ ግብር አልገብርም ብለው እንዳልሆነ ግልጥ ነው። ለጦርነቶቹ ሃይማኖት ተገን እንጂ መነሻውና መሠረቱ “መላውን ኢትዮጵያን እኔ ብቻዬን እገዛለሁ” የሚለው በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ የተለመደውና ሥር የሰደደው የሥልጣን ሽኩቻ ነው።

በሁለተኛ ደረጃ፣ ግራኝን የተዋገት በዘልማድ የክርስቲያን ግዛቶች ነበሩ የተባሉት ብቻ አልነበሩም። የእስልምና እምነት የሰፈነባቸው እንደሐረር፣ ባሌና፣ አሩሲ፣ እንዲሁም ሐድያና ጉራጌ የመሳሰሉ ግዛቶችም ጭምር፣ በጀግንነት ተዋግተዋቸዋል። ግራኝ ራሳቸው የንጉሥነትን ሥልጣን የጨበጡት እስላሞች የነበሩት “**ዐምስቱ የአዳል ነገዶች**” ኃይላቸውን ስላልቻሉትና፣ በጦር ሜዳ ድል ከተመቱ በኋላ ነው። ይኸም መነሻቸው ለሥልጣን እንጂ በሃይማኖት ቅናት እንዳልሆነ ይበልጥ ያስረዳናል።

በሦስተኛ ደረጃ፣ ከግራኝ በፊት ወደሁለት መቶ ዓመት አስቀድመው የነገሡትና፣ በተደጋጋሚ ከእስላም ንጉሥ ጋር የተዋገት ታላቁ ዐምደጽዮን [1314-1334]፣ “**በኢትዮጵያ ውስጥ የሚኖረው የመላው እስላም ንጉሥ እኔ እያለሁ፤**” ራሱን የእስላም ንጉሥ ነኝ ብሎ ሾመ ብለው ይከሱታል። በወቅቱ ታሪክ ጸሓፊ ንግግር መሠረት፣ የእስላሞቹም ንጉሥ ምኞት የክርስቲያኑን ንጉሥ “**መንግሥት ወርሼ አገሬ አደርገውና ጫት እተክልበታለሁ፤ የከብቱንም ጠባቂዎች ወደግመል እረኞች እለውጣቸዋለሁ።**” የሚል ነበር። ስለዚህ የክርስቲያኑ ንጉሠነገሥትም ሆነ የእስላሙ አገር ንጉሥ ጠባቂው የመላዋ “ኢትዮጵያ ንጉሥ ለመሆን” ሥልጣንን እንጂ ሃይማኖትን ያማከለ ትግል እንዳልነበር ያመለክታል። እንግዲህ በየጊዜው በክርስቲያኑና በእስላሙ፣ እንዲሁም በኋላ በተመሳሳይ ደረጃና መልክ፣ በክርስቲያኑና በፈላሻው መካከል ይካሄዱ የነበሩት ውጊያዎች ጠባይ፣ ከመላ ጎደል በሃይማኖት በማስታከክና በማሳበብ ይካሄዱ የነበሩ የሥልጣን ጦርነቶች እንጂ በእምነት ላይ የተመሠረቱ ግጭቶች እንዳልነበሩ ይመስክራል። ሁኖም ከነዚህ ጦርነቶች መታወቅ የሚገባ አንድ በጣም ጠቃሚ ፍሬ ነገር አለ። ተፈላሚዎቹ በሃይማኖት በማሳበብ መላዋን ኢትዮጵያን ለመግዛትና ለመቆጣጠር ሲጥሩና ልባቸውን ሲዳዳው፣ አንዴም እንኳን የዳሩ አገር ከመኻሉ ለመገንጠል ሲል፣ ጦርነት ያካሄደበት ጊዜና ሁኔታ እስከቅርብ ወቅት በታሪክ አልታዩም።

ብዙዎች፣ አንዳንድ ታሪክ ጸሓፊዎችንም ጭምር፣ኢትዮጵያን ከክርስቲያን እምነት ጋር አጣምረው የሚያዩ አሉ። እኔም ራሴ ገና በታሪክ ምርምር ዓለም ዳዴ እያልሁ በነበርሁበት ወቅት፣ ባንዳንድ ምዕራባውያን ጽሑፎች ላይ በመመርኮዝ፣ ይኸንኑ አሳብ ተጋርቼ በተደጋጋሚ ያስተጋባሁበት ወቅት ነበር። ዛሬ ግን፣ከፍተኛ ስሕተት መሆኑን መረዳት ብቻ ሳይሆን፣ታሪካችን የተጻፈበትን ቋንቋ መናገር ይቅርና፣ማንበብ እንኳ የማይችሉ፣ ምርምራቸውን ብዙውን ጊዜ በአስተርጓሚ ያካሄዱት፣ የውጭ አገር በተለይም ምዕራባውያን ጸሓፊዎች፣ አሳባችንን ገና በጫቅላነታችን ሳለን እንደሚመርዙ ለመገንዘብ ችዬአለሁ። በኢትዮጵያ የክርስቲያኑ ክፍል የበላይነት ቢይዝም፣ ነዋሪዎቿ ግን የተለያዩ እምነትና ባህል አሏቸው።ፓለቲካውም ሆነ ሃይማኖቱ ሕዝቧን ርስበርስ ከመጋባት አላቆሟቸውም። የዚህ ጥሩ ምሳሌ፣የእስልምና እምነት ተከታዮች የሆኑት የአዳሎቹና የሐድያዎቹ ባላባቶች፣ ክርስቲያኖቹን ሴቶች አሰልመው ሲያገቡ፣ የክርስቲያኖቹ መሪዎች ሚስቶቻቸው በበኩላቸው፣ የእስላሞቹ የባላባቶች ሴቶች ልጆች እንደነበሩ ማየቱ ይበቃል። ከዚያም ባሻገር፣ በዘመነመሳፍንት የክርስቲያኑን መንግሥት በእንደራሴነት ይገዙ የነበሩት የየጁ ወረሮቶች፣ እስላሞቹን ሴቶች እያከረሱት ሲያገቡ፣ የአብዛኞቹ የጎረቤቶቻቸው የወሎዎቹ ሙሐመዶች፣ሚስቶቻቸው የሰለሙ ክርስቲያኖች ነበሩ ማለት ይቻላል። ሁኔታው የሚያሳየን፣ በኢትዮጵያ ከጊዜ ወደጊዜ በሃይማኖት ሽፋን የተካሄደ ግጭት ነበረ ቢባልም እንኳን፣ የያንዳንዱ ሃይማኖትና ባህል በሌላው መወሰንና መሰበጠጥና ነው።⁶

6 . ታሪክ ጸሓፊዎች የአዳል ግዛት ለንጉሠነገሥቱ ሰባት መቶ ነጭ በቅሎ እንደሚገብር ይናገራሉ። **የአፄ ቴዎድሮስ ዜና ታሪክ** (ኢትዮጵያ 257 ሞንዶን 70)።
7. የአፄ ዐምደጽዮን ታሪክ ደራሲ ዐመፀኛው ስብረዲን ተናገረ ብሎ የጻፈውን ከተመለከትን፣ፍላጎቱ ሥልጣን እንጂ እምነትን ያማከለ አይደለም። ደራሲው እንደሚነግረን፣ የሸፈተበት ምክንያት፣ “እኔ በጽዮን እነግሣለሁ አለ። አብያተክርስቲያናትን ወደእስላሞች መስጊድ አለውጣቸውአለሁ።... እሱንም [ንጉሡን] ከመኳንንቱ አንዱ አድርጎ አሾመውአለሁ፤ ካልተገዛልኝ ግን ግመሎች እንዲጠብቅ ወርጅ ለሚባሉት እረኞች አሳልፌ እሰጠውአለሁ፤ የንጉሡን ሚስት እቴጌ ገርን መንግሥት ወደወፍጫ ቤት እሰዳታለሁ።” Perruchon, M. Jules, “የአፄ ዐምደጽዮን ጦርነቶች ዜና [የፈረንሳይኛ ትርጉም] Journal Asiatique, vol. ser. 14 (ፓሪስ 1889) 7. 281-292። ግግር እውነትነት ካለውታሪክ ዜናው ደራሲ ንግግር ቃል በቃል እን
8 . ለአብነት ያህል፣ የአፄ ኃይለሥላሴን የዘር ሐረግ ስንመለከት፣ ሰንጠረዥ የያንዳንዱ ግለሰብ ትውልድ በእምነትም በትውልድም ምን ያህል ውስብስብ እንደሆነ አገራቶ ያሳያል።

መጪውን አለአድልዎ አስተናግዶ ለወግና ለማዕርግ ከማብቃት ባላነሰ መልክ ደግሞ፣ ኢትዮጵያ እንደረቂቅ መንፈስና አሳብ ሁና ያገለገለችበትም ሁናቴና ወቅትም አለ። ባጭሩ ሁለት ምሳሌዎችን ልጠቅስና ላብራራ እፈልጋለሁ።

አንደኛ፣ የነቢዩ መሐመድ ተከታዮች ጉልበት አግኝተው፣ ዓለምን በጦር ጎይላቸው ባንቀጠቀጡበት ወቅት፣ በክርስቲና እምነታቸው የሞራልና የሥልጣን አምባገነንነት ይሰማቸው የነበሩትን አውሮጳውያንን ይመለከታል። በጥምቀት ክርስትና ምርጥ የእግዚአብሔር ልጆች በመደረጋችን፣ የመንግሥተሰማያት ወራሾች እኛ ብቻ ነን እያሉ ይደነፉ የነበሩት አውሮጳውያን፣ በኢየሩሳሌም ቅዱሳት መካናትን የነጠቀባቸውን፣ የሜዲቴራኒያንም ባሕር በመቆጣጠር እንቅስቃሴያቸውን የገታውን፣ የእስላሞችን ጎይል በምንም መልክ ማንበርከክ ሲያቅታቸው፣ አዳኛችን ብለው የጠነሰሱት ፕርስቴር ጆን የሚሉት በቋንቋችን ሲተረጉም “ካህኑ ዮሐንስ” የተባለውን ነበር። በእምነታቸው መሠረት፣ ካህኑ ዮሐንስ እንደቅዱስ መጽሐፉ መልክጼዴቅ፣ የክህነትንና የንጉሥነትን ማዕርግ የተቀባ፣ በፍትሕና በርትዕ የሚገዛ፣ ባንድ ስሙ በማይታወቅ፣ በሩቅ ምሥራቅ አገር የሚኖር “ክርስቲያን” ንጉሥ” ነው። እንደ አ. አ. በ፲፫፻፳፱ ዓ.ም. ላይ አንድ የካቶሊክ ቄስ፣ ከህንድ አገር ሁኖ “እጅግ አስቀኝ ነገሮች” በሚል መጽሐፉ፣ “የካህኑ ዮሐንስ አገር ኢትዮጵያ ናት” ብሎ ከመሰከረበት ጊዜ ጀምሮ፣ ቆይተው በ፲፯፻፸፬ዎቹ ላይ፣ ሌሎች ኢትዮጵያን የጎበኙ የካቶሊክ ካህናት ደግሞ፣ ካህኑን ከኢትዮጵያ ጋር የሚያያይዘው ምንም ነገር የለም ብለው እስካስተባበሉበት ጊዜ ድረስ፣ የካህኑን ዮሐንስ አገር ለመድረስ፣ ከዚያም የጦር ቃል ኪዳን ጓደኛ ለማድረግ በሚል አሳብ በመነሸጥ፣ በአውሮጳውያን እጅግ ብዙ አስደናቂ ነገሮች ተፈጽመዋል። የካህኑ ዮሐንስ አገር ፍለጋ ዘመቻ፣ ተከታታዩን የአውሮጳውያን ትውልድ መንፈስ አነቃቅቷል። አገሩን የማግኘት ምኞት እንደሸረሪት ድር በልባቸው ውስጥ በማድረግ፣ ዐይኑ ጎሊናቸውንም በየአቅጣጫው በማወናጨፍ፣ ለሕይወታቸው ሳይሰጉ፣ በዚህም በዚያም በድፍረት ሲያወራጫቸው ቆይቶ፣ እንደአሜሪካ የመሳሰሉትን አዳዲስ አህጉሮችን እንዲያገኙና፣ ከሌላውም ዓለም ጋር እንዲተዋወቁ ረድቷቸዋል።

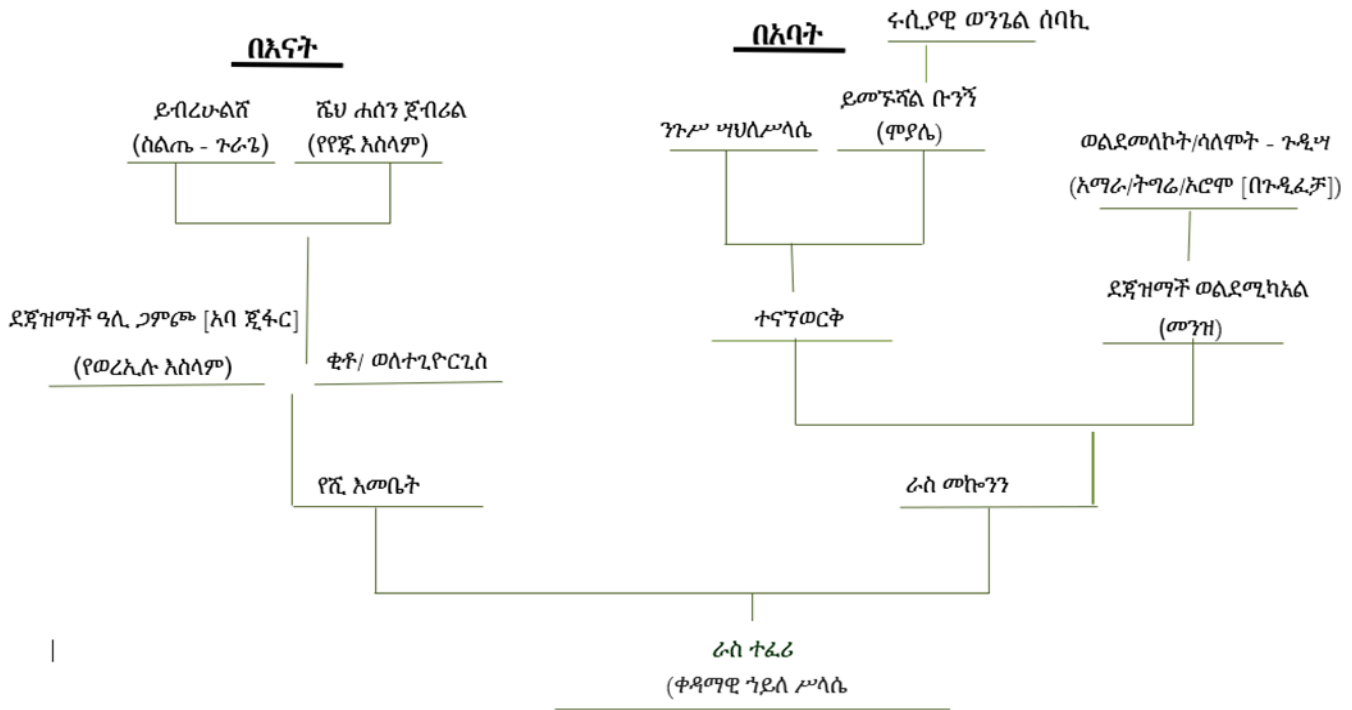
ሁለተኛው ምሳሌ፣ መላውን ጥቅር ሕዝብ ይመለከታል። በካህኑ ዮሐንስ አገር አሰሳ ስሜት ተቀስቅሰው፣ አዲሱን የአሜሪካ አህጉር ያገኙትና፣ እዚያው የሰፈሩት አውሮጳውያን፣ አህጉሮቹን ለማልማት ነፃ የሰው ጉልበት ፈልገው ሊያገኙት የቻሉት አፍሪቃውያንን በባርነት ፈንግለው በማስመጣትና፣ ኢሰብአዊ በሆነ ሁኔታ በግድ በማሠራት ነበር። የባርያ ንግድና የባርነት ኑሮ ሲያከትም ደግሞ፣ ዐይናቸውን ወደአፍሪቃ አዙረው፣ አህጉሩን በሙሉ በቅኝ ግዛትነት ሲይዙት፣ ከዚህ የግፍ ቀንበር ያመለጠችው ኢትዮጵያ ብቻ ነበረች ማለት ይቻላል። በአሜሪካም ሆነ በአፍሪቃ አህጉራት የነበረው ጥቅር ሕዝብ፣ ከነጭ የጭቆና ግዛትና ሥርዐት ቀንበር ሊላቀቅ ዐቅም ቢያንሰው፣ ዐይኑን የጣለው በኢትዮጵያ ላይ ነበር። ካህኑ ዮሐንስ የአውሮጳውያንን የአሰሳ ወኔ እንደነሸጠ ሁሉ፣ የኢትዮጵያም መንፈስና ረቂቅ አሳብ የጥቅርን ሕዝብ ነፃነትና እኩልነት የመገናኛ ተስፋ አነሣ። ከአድዋ ድል በኋላ ደግሞ “ኢትዮጵያ” ከአሳብ ደረጃ፣ “ኢትዮጵያዊነት” ወደሚለው የፖለቲካና የሃይማኖት እንቅስቃሴ ወደመለወጥ ደረሰ። ከአሜሪካ እስከደቡብ አፍሪቃ፣ ከናይጄር እስከኬንያ፣ በኢትዮጵያዊነት መፈክር ዙርያ ተሰልፎ የተነሣው ሕዝብ፣ የነፃነትና የእኩልነት ትግሉን ድምፅ በያለበት ሲያከላላው፣ ሲያስተጋባው፣ ሲያከለውና ሲያንረው ቆይቶ፣ በመጨረሻም ዓለማውን ለመምታት በቅቷል።

እንግዲህ ኢትዮጵያ በውጭ አገር ዕይታ የተለያየ አስተያየት ቢሰጣትም፣ ባጠቃላይ የተጫወተችው የሙጥኝ፣ የአማራጭ ጎይል፣ የነፃነትና የእኩልነት ፋና በመሆን ነው። ክርስቲያኖቹ አውሮጳውያን፣ የእስላም ጎይል ጡንቻ አይሎ ቢታይባቸው፣ ከኢትዮጵያዊው ካህኑ ዮሐንስ ጋር መተባበር በሚለው አሳብ ዙርያ እንቅልፍ አጥተው አለዕረፍት፣ የተለያዩ ከፍተኛ ጅብዱነት ያሳዩበትን፣ አሰሳዎችንና እርምጃዎችን እንዲወስዱ አድርጓቸዋል። የእስልምና እምነት መሥራቾች በበኩላቸው፣ በጠላቶቻቸው እጅ ተጨፍልቀው ከመጥፋት የዳኑት፣ ኢትዮጵያን መጠለያቸው በማድረግ ነው ማለት ይቻላል። የመላው ዓለም ጥቅር ሕዝብ በተራው፣ በነጮች የበላይነት ጭቆና ታፍኖ፣ ማንነቱና ታሪኩ በመደፍጠጥ ላይ በነበረበት ወቅት፣ ርጋታውንና መጽናኛውን ያገኘው፣ ለነጻነቱና ለእኩልነቱ ተግባር እንዲዋጋ ያሰባሰበውና፣ በአንድነት ጎራ ያሰለፈው ጎይል፣ የኢትዮጵያነት መንፈስ ነበር። እንግዲህ ኢትዮጵያዊነት ዘርፍና ቀለም፣ መደብና እምነት፣ ጾታና ዕድሜ ሳይለይ፣ በአገርና በድንበር ሳይታገድ፣ በችግር ላይ ላለ ሁሉ ፈጥኖ ደራሽ መንፈስና ረቂቅ አሳብ ብቻ አልነበረም። በረጅም የታሪክ ዘመኑ ፍትሕ ለተነፈጉ፣ ሰላም ለተነሡ፣ መጠጊያ ላጡ ከሌላቸው ሁኖ የኖረ፣ ሁሉንም በክብር ተቀብሎ ዐቃፊም አስተናጋጅም፣ በበጎ እንጂ በሌላ ተግባር የማይታወቅ ኢትዮጵያ የተባለ ያንድ ግዙፍ አገር መለየውና መግለጫው ነው።

ታሪክ ያነበበ ሰው፣ የካህኑ ዮሐንስም ሆነ ጥቅርን ሕዝብ ባንድጋ አሰባስበው ለነፃነት ትግል ያሰለፉባቸው ጎይሎች ትረካዎች ምን ያህል እውነተኝነት አላቸው ብሎ መጠየቁ አይቀርም። ጥያቄዎቹ አገባብ ያላቸው ናቸው። ከርቀትና የጊዜውን ችግር ለመወጣት ሲባል ያልሆነ ገጸባሕርይ ተሰጥቷቸው በበርካታ የፈጠራ ልብስ ስለተሸጠጠ፣ እውነቱን

መለየት ቀላል ባይሆንም፣ ታሪኮቹ ከምናብነት አያልፉም ማለት ግን አይቻልም። ካህኑን የሐንሰን በተመለከተ፣ በ፲፪ኛ ዘመነምሕረት መኻል አካባቢ የነገሡት የዛጉው አፄ ይምርሐክርስቶስ በሥርዐቱ ደንብ የከህነት ማዕርግ የተቀቡ ቄስ ስለነበሩ፣ እንደቅዱስ መጽሐፍ መልከጼዴቅ፣ ካህንም ንጉሥም ነበሩ ማለት ይቻላል። በ፲፫ኛ ዘመነምሕረት ላይ

የአፄ ኅይለሥላሴ የዘር ሐረግ

የኖረው፣ አቡጻሊሕ የተባለ የዐረብ ክርስቲያን ጸሐፊ እንደሚነግረን ከሆነ፣ የኢትዮጵያ “ነገሥታት በሙሉ እቤተመቅደስ ውስጥ ገብተው ይቀድሳሉ” ይላል። ይሁንና ከነዚህ መካከል፣ ማንም አውሮጳውያን በሰጡት የሁለት በሚል ስም የሚጠራ ካህን ንጉሥ እስካሁን በኢትዮጵያ ምድር አልተገኘም። ግን ርቀትና ጭንቀት ስለተጨማሪው፣ አውሮጳውያን ስሙን አዛብተውት ይሆናል። ማንነቱንም በማጋነን ገጸባሕርዩን አኳኩለውት፣ ታላቅነቱን ለማጉላት እንደሞከሩ አይጠረጠርም። አለበለዚያ፣ ለየት ያለ ጠባይ የሌለው መደበኛ ንጉሥ ከሆነማ፣ የአስላሞችን ጎይል ለመጋፈጥ ትብብሩንና ጓደኝነቱን ማግኘቱ ምን ፋይዳ ይኖረዋል። ስለዚህ የካህኑ የሁለት ታሪክም በፍጹም መሠረተቢስ የሆነ ፈጠራ ነው ሊባል አይችልም።

ጥቁሩን ሕዝብ ለትግል ባንድጋ አሰላፊ የሆነው “ኢትዮጵያ”ም ሆነች። በአገሪቷ የመነጨው፣ ጥንታዊው “የክርስቲያን” ሃይማኖትና፣ የዚህም እምነት ጠባቂና አራማጅ ተቋም፣ ማለትም የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋህዶ ቤተክርስቲያን፣ ታሪክነታቸው እጥያቄ ውስጥ የሚገባ አይደለም። ልክ አውሮጳውያን ለካህኑ የሁለት እንዳደረጉት፣ ጥቅር ሕዝብ አንዳንድ አጠያያቂ ገጸባሕርያትን ስላለባቸው፣ እውነተኛ ምንነታቸው ጥቂት ቢዘገቡም፣ የታሪኩ ባለቤቶች በርግጥ ሕይወትና ግዙፍ ማንነት ያላቸው ናቸው። ርቀትና ጭንቀት መደበኛውን ሰማያዊ ገጸ-ባሕርይ ቀባብተው፣ የተለየ ፍጡር ብቻ ሳይሆን፣ ፈጣሪም እስከማስመሰል እንደሚደርሱ፣ በጊዜያችን ታሪክ የተገነዘብነው ነው። የነጮቹ የቅኝ አገዛዝና የባርነት ቀንበር ያንገፈገፋቸው የጃማይካ ጥቅሮች፣ ለብዥታቸው እምነታቸውንና ተስፋቸውን የጣሉት፣ የሃይማኖታቸውና የማንነታቸው መታወቂያና ምስራቅ ሁኖ በቀረው በራስ ተፈሪ ነው። ቆይተውም ከታሪክ ጋር ሲተዋወቁና፣ ግንኙነቱ እየተጠናከረ ሲሄድ፣ ራስ ተፈሪ አፄ ጎይሉ-ሥላሴ መሆናቸውን ተገነዘቡ። ከዚያም ራስ ተፈሪ፣ የእንቅስቃሴአቸው ስም ሁኖ ሲቀር፣ ጎይሉ-ሥላሴን መለኮታዊነትን በማልበስ አምላካቸው እስከማድረግ በቅተዋል። ታዲያ፣ ጃማይካውያን መለኮታዊ ገጸባሕርይ ቢያለባቸውም፣ ራስተፈሪ የበስተኋላው አፄ ጎይሉ-ሥላሴ የተባሉ ንጉሥ ነገሥት፣ በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ ኑረው አያውቁም ተብሎ አይካድም። በዚያው ልክ ደግሞ፣ አውሮጳውያን ስሙን በማዛባት የሁለት ቢለው ቢጠሩትም፣ በኢትዮጵያ ምድር ላይ የካህናትና የንጉሥነትን ማዕርግ አጣምሮ የለበስ ገዢ አልነበረም ማለት አይቻልም። ሁለቱም ኑረዋል። “የአፍሪቃ አባት” በመባል የሚታወቁትን አፄ ጎይሉ-ሥላሴን ብዙዎቻችን በዓይናችን አይተናቸዋል። ካህኑ የሁለት ስማቸው ቢዘባም፣ ታሪካቸው በአውሮጳ በሚናፈስበት ወቅት አካባቢ፣ በሥነ-ምግባር ተቀብተው፣ እንደቅዱስ መጽሐፍ መልክጼዴቅ ካህንና ንጉሥ የሆኑ ገዢ መኖራቸው ሐሰት አይደለም። በሌላው ደግሞ፣ የኢትዮጵያ ነገሥታት አብዛኞቹ የዲቁና ማዕርግ የለበሱ እንደመሆናቸው፣ የቤተክህነት አካል መሆናቸው የሚጠረጠር አይመስለኝም።

በምዕራባውያን ጭቆና ይማቅቅ የነበረው ጥቅር ሕዝብ ፈታኝና እልህ አስጨራሽ ትግሉ ወቅት፣ በኢትዮጵያዊነት ዙርያ በመሰለፍ ብቻ አልነበረም የታገለው። በሰንደቅ ዓላማዎም ነው። ስለሰንደቅ ዓላማ ብዙ የሚባል ነገር አለ። ግን ጨርቅም ቀለምም፣ እንጨትም እንዳይደለ ርግጥ ነው። ባጭሩ፣ ያንድ ሕዝብ የመሬቱ ባለቤትነት፣ የነፃነቱ ርግጥኝነት፣ (የጥሩም ሆነ የመጥፎ) ታሪኩና ርዕዮተ ዓለሙ መግለጫ ነው ብሎ ማጠቃለሉ ይበቃል። ኢትዮጵያ ከዐምስት ዓመት ትግል በኋላ፣ ፋሽስቶች አገራችንን ጥለው እንደወጡ፣ ለመላው ዓለም ያስታወቁት፣ ለሕዝቧም ያበሠረችው፣ በመጀመርያ ሰንደቅ ዓላማዎን በመሬቷ ላይ በመትከል ነው። በቀስተደመና ምስል የተሣለው የኢትዮጵያ ባለሦስት ቀለም ሰንደቅዓላማ፣ በጥንታዊነቱም ሆነ ባዘለው ምሥጢር የሚያስደምም ነው ማለት ይቻላል። አረንጓዴ፣ ብጫ፣ ቀይ ቀለማት፣ ትርጉማቸው የአገሪቷን “ምድር፣ መንግሥትና ሕዝብ” ሲያመለክት፣ ባሕርያቸው አንድም ሦስትም መሆኑን ያሳያል። ሦስት ፍጽምናን ሲያንፀባርቅ፣ አንድ ደግሞ የሦስቱንም አካላት በዓላማ፣ በአቋምና በግብር ያላቸውን ውሕደትና እኩልነት ያረጋግጣል። በአረንጓዴ የተመሰለችው ምድር፣ የሁሉም ፍሬ ሕይወት ሲትሆን፣ የቀዩ ሕዝብ ደግሞ፣ የምድሪቷ ነዋሪዎች ላገርና ለወገን ፍቅር ሲሉ ካስፈለገ ሕይወታቸውን በጀግንነት ሊሠዉ ዝግጁ መሆናቸውን ያረጋግጣል። ብጫው መንግሥት፣ የምድርና የሕዝብ ጠባቂ፣ የሁለቱም አንድነት ማተብና ሐረግ ሲሆን፣ ሕዝቡን አገር ለመከላከልም ሆነ ለልማት በኅብረት ማሰለፍ ግዴታውና አላፊነቱ እንደሆነ ይነግረናል።

ከአስድናቂው የአድዋ ድል በኋላ፣ ጥቅር ሕዝብ የኢትዮጵያዊነት መግለጫና የማንነቷ መለዩ ሁኖ ለዓለም የተበሠረውን የኢትዮጵያን ሰንደቅ ዓላማንም፣ የነፃነትና የእኩልነት ትግሉ ወቅት፣ እንደትእምርተ ጎይልና እንደትእምርተ መዋዕ ያውለብሉብ ነበር። የአሳቡ ጠንሳሽ የመላውን ዓለም ጥቅር ሕዝብ፣ ለዚህ ዓላማ ባንድጋ ያሰባሰበው፣ ስመጥሩው የጃማይካው ተወላጅ ማርኩስ ጋርቤይ⁹ ነው። አቶ ጋርቤይ፣ በአ. አ. በ፲፱፻፳ ዓ.ም. “ተመልከት ዓላማህን፣ ተከተል አለቃህን” ሲል የጥቅር ሕዝብ ማንነት መግለጫ፣ የትግሉ

⁹ . የኢትዮጵያ ነገሥታት ክርስቲያኖች እንደመሆናቸው መጠን በሥርዐቱ መሠረት፣ አብዛኞቹ የዲቁና ትምህርት ይማራሉ። ስለዚህ ዲያቆንነት ስላላቸው እቤተመቅደስ ሊገቡና ሊያስቀድሱ እንደሚችሉ አያጠራጥርም። አቡጻሊሕ ከዚህ ሁኔታ ጋር አማትቶ ሊሆን ይችላል።

¹⁰ . Marcus Mosiah Garvey, 1887-1940.

ተስፋ እንዲሆንለት የሰጠው የኢትዮጵያን ሰንደቅ ዓላማን ቀለማት ነው¹¹። ወደሠላሳ ዓመታት ቁይተው፣ ነፃነታቸውን የተገናፀፉት አብዛኞቹ የአፍሪቃ መንግሥታትም፣ የአገራቸው ክቡርና አኩሪ ታሪክ፣ የነፃነታቸው ማረጋገጫ፣ የመሬታቸው ባለቤትነት ማስመስከርያ እንዲሆን የመረጡት፣ እነኚህን የኢትዮጵያን ሰንደቅ ዓላማ ሦስቱን ቀለማት በመዋሰን፣ መሠረት በማድረግ ስለነበር፣ ዛሬ “የመላዋ አፍሪቃ ቀለማት” በመባል ይታወቃሉ።

የኢትዮጵያ ሰንደቅ ዓላማ ከፍተኛ አድናቆት በዚህ ብቻ አላበቃም። የአድዋ ድል፣ የጥቁር ሕዝብ ተጋድሎ ደጋፊ የነበረውንና በዘመናዊ ፈጠራው የታወቀውን፣ ጋሬት አውጥቶታል ሞርጋንን¹² ከኢትዮጵያ ጋር ሊያተሳስር በቅቷል። የመኪናና የተለያዩ ተሽከርካሪ በዓለም ላይ ብቅ ማለት፣ መጓጓዣ መንገዶቹን እጅግ በጣም አጨናንቆ፣ ብዙ ሕዝብ ለአደጋ ሲያጋርጥ፣ ለሞት ሲዳርግ፣ ብዙ ቢሞክርም ፍቱን መፍትሔ ሊገኝ አልተቻለም። የተቻለው፣ በአ. አ. በ1898 ዓ. ም. ላይ፣ አቶ ሞርጋን የኢትዮጵያን ሰንደቅ ዓላማ ቀለሞች ለትራፊክ ሙብራት አገልግሎት በማዋሉ ነው። ከዚያን ጊዜ ጀምሮ እስከዛሬ ድረስ፣ ሦስቱ የኢትዮጵያ ሰንደቅ ዓላማ ቀለማት፣ ዘመናዊ ተሽከርካሪ በሚጓዝበት መንገዶች፣ በመላው ዓለም ከዳር እስከ ዳር፣ የሰውን ልጅ መመላለሻ ጠባይ ተቆጣጣሪ ሁነዋል። ሦስትዬው ቀለማት የትራፊክ ሙብራት በያለበት፣ የሕግ አስጠባቂና አስከባሪ ኅይል ብቻ ሳይሆን፣ አገልግሎቱን ከጀመረበት ወቅት ጀምሮ፣ የብዙውን ሰው ሕይወት ከሞት አድነዋል፤ ትርምስምስና ጭንገቅ ከየመገናኛ መንገዱ አስወግደው ዘርና አካባቢ፣ ቋንቋና ባህል፣ እምነትና የትምህርት ደረጃ፣ መደብና ማዕርግ፣ ዳራና ሆታ ሳይለዩ፣ ሁሉንም በእኩልነትና በትክክል፣ በሥነሥርዐትና በመከባበር እያስተናገዱ ይገኛሉ።

ኢትዮጵያ፣ ለዓለምዐቀፉ ጥቁር ሕዝብ የነፃነት አድማሱን የምታንቀሳቅስ ረቂቅ መንፈስ፣ የመጨረሻ ድሉም ተስፋና አርአያ ብቻ ሆኖ አልቀረችም። የትግሉን ሕልም እውን ለማድረግ፣ ለአብዛኛው ጥቁር ሕዝብ፣ በተለይም ለአፍሪቃ፣ ወሳኝ አስተዋፅዖም በተግባር አበርክታለች። ከዚህም የተነሣ የአፍሪቃን የነፃነት ትግል በጊዜው በዋናነት የመሩት አፄ ኅይለሥላሴ “የአፍሪቃ አባት” የተባለ ስያሜ ሲሰጣቸው፣ ኢትዮጵያ ደግሞ “የአፍሪቃ እናት” በመባል ትታወቃለች። መናገሻ ከተማዋም የመላዋ አፍሪቃ ድርጅት መቀመጫ ሆኖ ተመርጧለች።

ኢትዮጵያ ሁሉንም በክብር ተቀብላ በእኩልነትና በነፃነት የማስተናገድና የማዋሃድ፣ የማቻቻልና አብሮ የማኖር ታሪክ ያላት አገር መሆኗን አይተናል። እነዚህ እሴቶች ከውጭ ለሚመጣ ብቻ የሚለገሡ ወይም ለይስሙላ የተደረጉ አይደሉም። ጨራቸውን ወደውጭ አገር ለማፈናጠር የበቁት፣ በአገር ውስጥም የኢትዮጵያዊነት ምንነት ራሱ መግለጫውና መለዩው በመሆናቸው ናቸው። ኢትዮጵያዊነት ሁሉንም ዐቃፊና አስተናጋጅ፣ አግባብቶና አቻችሎ በአንዲት አገር ጥላ ሥር፣ በአንድነት፣ በነፃነትና በእኩልነት የሚያኖር፣ ባለጅም ታሪክ፣ ሁለገብና ውስብስብ ማራኪ ባሕርይ ያለው ረቂቅ ኅይል ነው። ዛሬ የዘውግና የግራዘመም ርዕዮተ ዓለም አቀንቃኞች እንደሚሉን፣ ኢትዮጵያ ባንድ ዘውግ ወይም አንድ ቋንቋና ባህል ባለው ብሔረሰብ የተፈጠረች አገር አይደለችም፤ ሆኖም አታውቅም። በተለያዩ ጊዜና ምክንያት፣ ሰብና ወቅት፣ ከልዩ ልዩ አካባቢ በመሳሰብ የተዋሐዱ የብሔረሰቦች ጉንጉን ናት¹³።

በኢትዮጵያ ሕዝብ መካከል ያለው ልዩነት የቋንቋና የእምነት እንጂ፣ የዘር ወይም የቀለም አይደለም። ከስድስት ሺ በላይ ዓመታት ጀምሮ፣ ሕዝቡ በወረራና በፍልሰት ሲንሰራራና ሲሰፋፋ፣ ሲደበላለቅና ሲዋሐድ ኑሯል። አገሪቷም በየጊዜው የውድቀትና የትንሣኤ፣ የመጥበብና የመስፋት ተመክሮ አጋጥሟታል። እነዚህ ሁኔታዎች በተከታታይ በተፈራረቁባት የረጅም ታሪክ ጉዞ ባላት አገር ውስጥ፣ ለሥልጣን፣ ወይም ለሀብት፣ አለበለዚያም ለከብት ግጦሽ፣ ወይም ለፍትሕ ፍለጋ ሲል የሰሜኑ ማኅበረሰብ ወደደቡብ፣ የደቡብ ወደሰሜን፣ የምሥራቅ ወደምዕራብ የአዜቡ ወደሊባ፣ የመስቀል ወደባሕር፣ በመሃሉ አገር አቋርጦ በማለፍ ፈልሶ፣ በየአቅጣጫውና በየዳር ድንበሩ ሲሰፍር ቆይቷል። በየጊዜው አገሪቷን ያናውጧት የነበሩት የርስ በርስ ጦርነቶችና ግጭቶች፣ ባንድ በኩል አካባቢውን ጎድተዋል ቢባልም፣ በሌላው በኩል ደግሞ አብዛኛውን የኢትዮጵያን ሕዝብ፣ በዚያው

11. ማርኩስ ጋርቪይ (Marcus Mosiah Garvey, 1887-1940) የኢትዮጵያ ሰንደቅ ዓላማ ቀለማት መስለውት፣ የመላው ጥቁር ሕዝብና አገር የማንነት መለዩና መግለጫ እንዲሆኑ ያወጃቸው ቀለማት ጥቁር፣ አረንጓዴ፣ ቀይ ናቸው። በኢትዮጵያው ብጫ ቀለም ቦታ በስሕተት ጥቁር መጠቀሙን የተረዳው ቆይቶ ነው ይባላል።
12. Garrett Augustus Morgan, 1875-1963. ሞርጋን ብጫ ቀለም እንደማስጠንቀቂያ በመጨመሩ፣ ዘመናዊው ተሽከርካሪ ያደርስ የነበረው አደጋ በከፍተኛ ደረጃ በመቀነሱ፣ የፍልሰቱን መብት፣ ጅነራል ኤለክትሪክ ኩባንያ በአ. አ. በ1898 ዓ. ም. በአርባሺ የአፍሪቃ ብር ገዝቶት፣ ሦስቱ የኢትዮጵያ ሰንደቅ ዓላማ ቀለማት የመላው ዓለም ዘመናዊ መጓጓዣ ዋና ተቆጣጣሪ ቀለማት ሁነዋል።
13. የያንዳንዱ ግለሰብ የትውልድ ሐረግ ብንመለከት፣ እጅግ በጣም የተወሳሰበና ብዙ ብሔረሰብ ያቀፈ ሆኖ እናገኘዋለን። ለምሳሌ ያህል፣ እዚህ የአፄ ኅይለሥላሴን እስከሦስተኛ የትውልድ ሐረግ ስናይ፣ ከሩሲያ፣ ከአማራ፣ ከትግሬና ከኦሮሞ (በጉዲፊቻ) እንደሚዛመዱ ያመለክታል።

ልክ ከማቀራረብ አልፎ፣ አዋህደውታል። በተለያዩ ዘመንና ምክንያት በየወቅቱ የተካሄደው የሕዝብ ፍልሰት በተራው፣ ለሃይማኖቶች መስፋፋት ረድቷል። ለንግድና ለንግደት ከሚደረጉት እንቅስቃሴዎችም ጋር ሁኖ፣ እሱም ልክ እንደጦርነቶቹ፣ በመጨረሻ ላይ ሕዝቡን ወደየርስ በርስ ጋብቻና ወደባህልና ቋንቋ ውርርስ መርቷል። በጠቅላላ፣ እነዚህ ገጠመኞችና ሁኔታዎች፣ በርካታውን የኢትዮጵያን ሕዝብ በታሪክ፣ በደም፣ በቋንቋ፣ በባህል ከማስተሳሰር አልፎ፣ እንደሰርገኛ ጤፍ ደበላልቀውታል ለማለት ያስደፍራል። ከዚህም የተነሣ፣ በዘሩ ጭንጨጫ የሆነ ዘውግ፣ በርግጥ በኢትዮጵያ ውስጥ አለ ማለት አስቸጋሪ ነው። እውነት ነው፣ እያንዳንዱ ዘውግ ራሱን የሚገልጥበት የተለየ የራሱ ነው መባል የሚችል የአካባቢ ቋንቋ አለው። ይኸ ማለት ግን፣ ሁሉም ቋንቋውን ተናጋሪው ሕዝብም ሆነ ግለሰብ፣ ካንድ እንጅላት ሲወርድ ሲዋረድ የመጣ ነው ማለት አይቻልም። አብዛኛው ለሚኖርበት መጤ፣ አለበለዚያም ከሌላ አገር ከፈለሰ መጤ ጋር የተቀላቀለና የተዋሐደ ነው። ስለዚህም፣ በርካታው የኢትዮጵያ ሕዝብ፣አንዱ የሌላው የሥጋው ቀራጭ፣ የደሙ ፈሳሽ ነው ቢባል፣ መቼም ከእውነት የራቀ አባባል አይደለም። ድርና ማጉ አንድ ነገድ ወይንም አንድ ጎሣ የሆነ ሰው፣ በኢትዮጵያ ምድር አካቶ የለም ማለት በርግጥ ባይቻልም፣ የብሔርነት ስያሜ የሚገባው ሕዝብ አለ ማለት ግን እጅግ ያጠራጥራል።

ለኢትዮጵያዊነት ስብጥርነት፣ ዋነኞቹ ምክንያቶች የማይከለከሉት መንግሥት የመንሰራፋትና፣ ግዛቶቹን ለማስፋፋት ሲል ኩታገጠም አገሮችን የማዋህድ ጥረት ያስከተሏቸው ጦርነቶች ሆኑ፣የሕዝብ ፍልሰቶች ናቸው ብለናል። እስኪ አጠር ባለ መልኩ ጥቂቶቹን እንቃኝ።

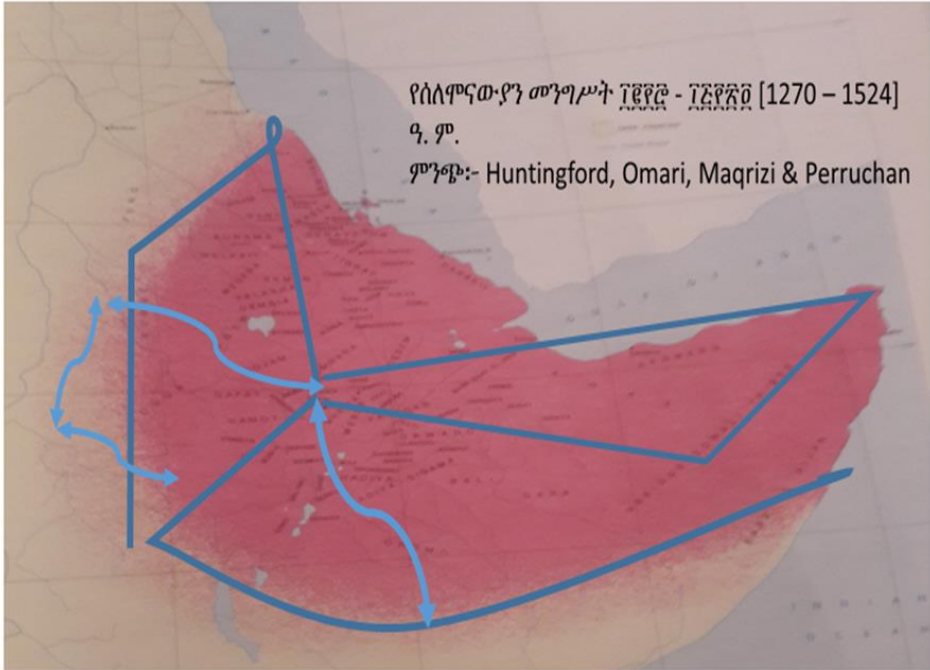
ከክርስቶስ ልደት በፊት የጀመረው የአክሱሞች መንሰራፋት፣ ከዛሬዋ ኢትዮጵያ በርዝመትም በስፋትም እጅግ የሚበልጡ አገሮችንና በውስጣቸውም የሚኖረውን ሕዝብ በኢትዮጵያዊነት ሥር ካጠቃለለ በኋላ፣ በዘጠነኛው ዘመነምሕረት አካባቢ ሲያበቃ፣ እስከ፲፫ኛው ዘመነምሕረት ድረስ ባለው ጊዜ በአገሮች ተተኩ¹⁴።

ካርታ ፩።

¹⁴ . ካርታ ፩ ይመልከቱ።

በሁለቱ ሥርወ መንግሥታት ሽግግር መካከል በነበረው የጨለማና የድብልቅልቅ ዘመን በመባል በሚታወቀው ወቅት፣ በየአካባቢው ከፍተኛ የኢትዮጵያ ሕዝብ ዝውውርና ፍልሰት ተፈጽሟል ማለት ይቻላል። የአገሮቹ በትረ-መንግሥት ሲያከትም፣ ሥልጣኑን የወረሱት ሰለሞናውያን፣ እስከ፲፮ኛ ዘመነምሕረት ቁዩ¹⁵። በግዛታቸው ዘመን፣ እነሱ ያልደረሱበት የኢትዮጵያ ምድር፣ ያልተዋጉበት ማእዘን አልነበረም ማለት ይቻላል። ከነሱ ቀጥሎ፣ ተራው የሱማሌዎችና የአዳሎች ሆነ። እነሱም ለተሻለ ኑሮ ሲሉ፣ ከአደን ሰላጤ ተነሥተው ወደሐረር ደርሰው፣ በተለያዩ የሥራ ዘርፍ ተሰማርተው ሲኖሩ፣ የእስልምና እምነት አራማጆችና ሰባኪዎች ሁነው። ግራኝን በመከተል ከምሥራቅ ወደምዕራብ ዘመቱ¹⁶። እዚህ ላይ መሰመር ያለበት ዛሬ ሱማሌና ጂቡቲ በመባል የሚታወቁት ሁለቱ ልዑላን መንግሥታት፣ ከአክሱማውያን ዘመን ጀምሮ የኢትዮጵያ ግዛት እንደነበሩ ነው። ስለዚህ ግራኝም ሆነ ጦር ሠራዊቱ ኢትዮጵያውያን ነበሩ።

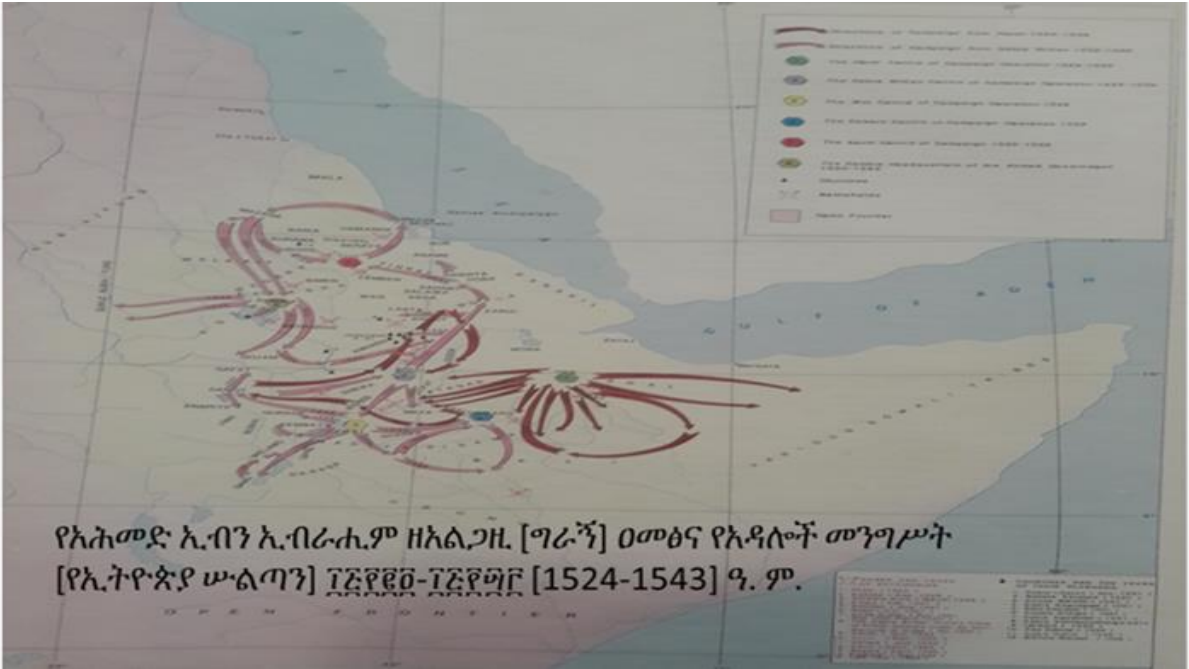

ካርታ ፪

ግራኝ ለዐሥራዓምስት ዓመት ያህል ባካሄደው ጦርነት፣ ኢትዮጵያን የመግዛት አሳቡ ቢከሸፍበትም፣ ወረራው ያስከተለው ለውጥ ሥረነቀል ብቻ ሳይሆን፣ ጥልቀትና ዘላቂነት ያለው ነበር። በወረራው ምክንያት የአክሱማውያን ውድቀት ካስከተለው ይበልጣል ማለት የሚቻል፣ ከፍተኛ የሕዝብ ፍልሰትና ዝውውር ተፈጽሟል¹⁷። በኢትዮጵያ ላይ

¹⁵ . ካርታ ፪ ይመልከቱ።
¹⁶ . ካርታ ፫ ይመልከቱ።
¹⁷ . ካርታ ፬ ይመልከቱ።

ለበላይነት ይታገሉ የነበሩት፣ ሁለቱ የክርስቲያኑና የእስላም ኅይል ከልክ በላይ ሲዳከም፣ ተጠቃሚ የሆነው ዘላኑ የኦሮሞ ሕዝብ ነው። በአፈታሪክና በሱም ተደግፈው በየጊዜው በተጻፉት ጽሑፎች መሠረት፣ የኦሮሞ ሕዝብ መነሻው ከደቡብ ከባሌ እንደሆነ ይነገራል። ከዚያ እሱም ተራውን ከብቱን ይዞ ግራውንና ቀኙን እየወረረ እየተጓዘ፣ በ፲፯ኛና በ፲፰ኛ ዘመነምሕረት በአራቱ የአገሪቷ ማእዘኖች ለመንዘራፈጥ ቢቃ¹⁸።

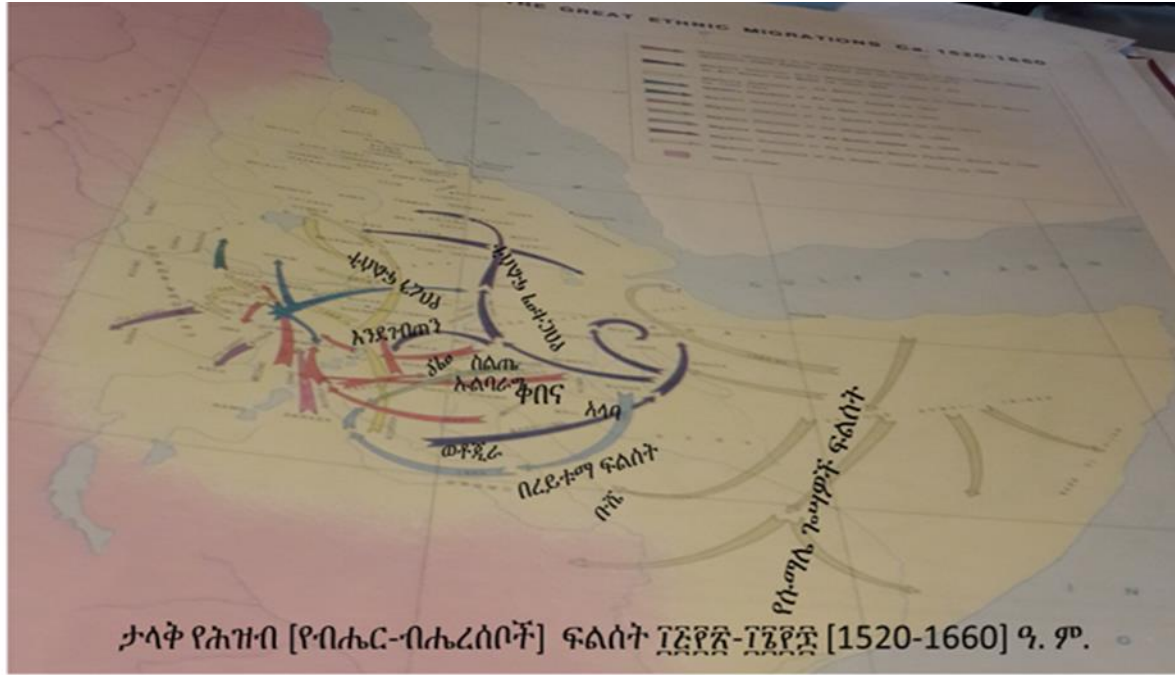

ካርታ ፫

በኢትዮጵያ ታሪክ የአባ ባሕርይን ጽሑፍ በስሕተት በመተርጎም፣ አሮሞችን በተመለከተ ሁለት ዐበይት ስሕተቶች ሲደጋገሙ ይታያሉ። አንደኛው፣ አሮሞችን እንደመጡዎች የማየት ዝንባሌ ነው። ሐቁ ግን፣ ከዚያ እጅግ በጣም የራቀ ነው። አባ ባሕርይ የጻፉት ስለአሮሞ ሕዝብ በኢትዮጵያ ታሪክ መድረክ ብቅ ማለቱ፣ ስለኅብረተሰቡ አወቃቀርና፣ ከሱም ጋር በማያያዝ ፍልሰታቸው ስላስከተላቸው ብሔራዊ ጠንቆችና ውዝግቦች እንጂ፣ ስለኢትዮጵያዊነት ማንነቱ አይደለም። አሮሞች ኢትዮጵያውያንና የአገሪቷም ሕዝብ አካል ስለመሆናቸው፣ በፍጹም የሚያጠያይቅ ሁኔታም ጊዜም የለም። በኢትዮጵያ ውስጥ ይኖር ከነበረው ሕዝብ አንዱ መሆናቸውን፣ በ፲፬ኛ ዘመነምሕረት ላይ የተጻፈ ታሪክ ነገሥት በግልጽ ይመሰክራል። ከ፲፫፻፯ እስከ፲፫፻፴፯ ዓ.ም. የነገሡት፣ ስመጥሩና ገናናው ስለሞናዊው ንጉሥ አፄ ዐምደጽዮን፣ በደዋሮ አድርገው ሽፍታውን የአዳልን ንጉሥ ሊወጉ ሲሄዱ፣ በ፳፰ ሚያዝያ ላይ በዓለትንሣኤን “በደሴታና በሰላም ያከበሩትና”፣ የሚወዷቸውን እጅግ የምትደነቀውን “ባለቤታቸውን ንግሥት መንገሣን” መጀመርያ ትተውአቸው የሄዱት፣ በኋላም በሠኔ ሰባት ላይ ተመልሰው መጥተው የወሰዷቸው፣ “በጋላ”ና “ከጋላ” አገር ነበር¹⁹። ይኸ በንጉሠነገሥቱ የተፈጸመው ሥራ በማያከራከር ግዛታቸው

¹⁸ . ካርታ ፭ና ፮ ይመልከቱ።

¹⁹ . M. Jules Perruchon, “Histoire des Guerres d’Amda Şion in *Journal Asiatique*, vol. series 14, (1889): 294, 305.

ካርታ ፬

ውስጥ መሆኑ አያጠያይቅም። ድርጊቱም የሆነው “ጋላ” የተባለ ሕዝብ ኢትዮጵያን መውረር ጀመረ ከተባለበት ጊዜም ሆነ፣ አባ ባሕርይ መጽሐፋቸውን ከመጻፋቸው ወደሁለት መቶ ዘመን አስቀድሞ ነው።

²⁰ . አጋጣሚ አጥቼ ብዙ ጊዜ ላነሣ የፈለግሁት “ጋላ” ስለሚለው ቃል ነው። በአንድ ኢሳት በሰጠሁት ቃለምልልስ ላይ፣ “ጋላ” የሚለውን ቃል ስለተጠቀምሁ፣ ከፍተኛ ውርጅብኝ ደርሶብኝ ነበር። ግን ትክክል አይመስለኝም። “ጋላ” የሚለው ቃል እንደሰድብ የሚቆጥር አንባቢ፤ ወደብዙ ዝርዝር ሳልገባ ከተቻለ፣ “ይድረስ ለአቶ ሞሪ” በሚል ርእስ የጻፍሁትን፣ በየድረ-ገጹ ታትሞ የወጣውን፣ ድርሰቴን ማንበብ ይገባል። ጋላ የሚለው ቃል የዘመኑ ተማርን ባዮችና ፖለቲከኞች በተጣመመ ፍላጎት በሚሰጡት ትርጉም ካልሆነ በስተቀር፣ በምንም መልኩ ስድብ አይደለም፤ ሁኖም አያውቅም። ግን እዚያ ጽሑፍ ላይ ቦታው ስላልነበረ ያላነሣሁት ነጥብ ቢኖር፣ እንዴት ከጋላ ወደአሮሞ መጠር ያላቸው የሚለው ነው። ወደዝርዝር ሳንገባ ባጭሩ ደርግና አጫፋሪዎቹ የነበሩት በነገሌ ፊዳላ የሚመሩት የመኪሶን ቡድኖች ያመጡት ጣጣ ነው ብዬ ከመለስሁ በኋላ አጭር ማስረጃ ጫርጫር ላድርግ። ጎይሌ ፊዳላ በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ የሳይንስ ተማሪ በነበረበት ወቅት፣ ጽፎ ለንባብ ባበረከተው የምርምር ወረቀት፣ “ጋላ” ከፈረንሳይ (ማለትም በሮማውያን “ጋኦል = Gaul) ተብሎ ከሚጠራው አገር የመጣ ሕዝብ ነው ሲል ለማስረጃ ያህል በሁለቱም ቋንቋዎች መካከል ተመሳሳይነት ያላቸውን ቃል መዝዘ ቢያቀርብ፣ ሊቀሊቃውንት ፓንክሄርስት (ነፍሳቸውን ይማርና)፣ ተመሳሳይነቱ ያጋጣሚ ጉዳይ እንጂ ትክክል አይደለም ብለው ገልጸውለት ሲያበቃ፣ ምርምሩን ለማሻሻል እንዲጥር ገሠጹት። እሱም ለትምህርቱ ወደፈረንሳይ ሊሄድ የመረጠው፣ ለሳቸው ተግባር በሰጠው መልስ መሠረት፣ ምርምሩን ሊያሻሽል ነበር። ይሁንና ተመልሶ የመጣው እንደአብዛኞቹ የ፲፱፻፶ዎቹ ዩኒቨርሲቲ ተማሪዎች፣ “ምርምሩን አሻሽሎ” ሳይሆን፣ በግራ ዘመም ፖለቲካ ተለክፎ፣ ዐይን ባወጣ ጭፍን የጎሣ ጥላቻ ተበክሎና ታጥቦ ነው ማለት ይቻላል። “ከአበሻ ባህል - ማለትም ከአማራና ከትግሬ ነፃ ለመውጣት በግእዝ ፊደል መጠቀም የለብንም” ብሎ አሮምኛ በተለመደው በኢትዮጵያ ሳይሆን፣ በላቲን ፊደል

ሁለተኛው ስሕተት፣ ካንዳንድ ባህላቸው መመሳሰል የተነሳ፣ አሮሞችን እንዳንድ ሕዝብ የማየት፣ ወረራቸውንም አንድ ሁነው እንደፈጸሙ አድርጎ የማሰብ ሁናቴ አለ። እውነቱ ግን፣ ከባህልና ከቋንቋ ተመሳሳይነት በዘለለ፣ የተረጋገጠ ምንም ዓይነት ታሪካዊ አንድነት የላቸውም። በታሪክም የሚታወቁት ቴሌማ፣ ጃዊ፣ ሊባን፣ ለባቻ በመሳሰሉት እጅግ በጣም በተለያዩ የጎሣ መጠርያቸው እንጂ፣ አሮሞ ወይም “ጋላ” ተብለው አይደሉም። የአሮሞ ዘር አባቶች እንደሆኑ የሚነገሩት በረይቱማና በረንም፣ ጥንት አንድ አካባቢ ሲኖሩ አንድ ሕዝብ ሊሆኑ ይችላሉ። ልክ እንደዛሬዎቹ አይሁዶችና ዐረቦች፣ ወይም ከዚያ ወረድ ሲል የጀርመን ዘር ምንጭ ናቸው እንደሚባሉት፣ እንደአስትሮኖሎጂና ሺሲኖሎጂ ማለት ነው²¹። የቋንቋቸውና የባህላቸውም ተመሳሳይነት ከዚያ ጋር የተያያዘ ሊሆን ቢችልም፣ የተረጋገጠ ነገር ግን በፍጹም የለም። ይሁንና፣ ያ አዝማናት የቁጠረ፣ የጥንት ታሪክ ነው። የአዳምም ሆኑ፣ ከዚያ ወረድ ስንል የይስሐቅ ልጆች፣ ማለትም የዛሬዎቹ አይሁዶችና ዐረቦች፣ እንዲሁም የእንግሊዞችና የሰሜን ኢጣሊያን ሎምባርዶች፣ ቅድመአያቶች አንድ ቋንቋ ይናገሩ ነበር እንደማለት ነው። ዛሬ ግን፣ ሁሉም እንደየአስፋፈራቸውና እንደየነገራቸው፣ በተለያዩ ስሞች ይጠራሉ፣ የሚናገሩትም የየአገራቸውን ቋንቋ፣ ማለትም እንግሊዝኛ፣ እስጳንኛ፣ ኢጣሊያንኛ ወዘተ. ነው።

እንዲጻፍ ሊያስወሰን ሞክሮ ደርግ አሳቡን ሳይቀበለው ቀረ። ሁኖም ፊደሉን በተመለከተ፣ የሱ ርዝራዦች የነበሩት በኢሕአዴግ መንግሥት የጎይሌ ፊዳን ሕልም እውን አድርገውለታል። ጎይሌ ፊዳ “ጋላም” የሚለው ስም፣ እሱ ካለው “ጋሌል = Gaul” አለመምጣቱን ሲያውቅ፣ አውሮጳ ሳለ፣ እንደክራፍ ከመሳሰሉ የምዕራብ ዓለም ወንጌል ጸሐፊዎች በሸወደው ትምህርት መሠረት፣ ቃሉ ስድብ ነው ብሎ፣ ድንፍፋን የደርግ መንግሥት በመወትወት ትክክለኛ መጠርያው “አሮሞ” እንዲሆን አስደረገ። እንግዲህ ጋላ ከሚለው ቃል፣ ወደአሮሞ እንደጎሄደ የተገደደነው፣ በፍጹም ባልተረዳው፣ በምዕራባውያን ግራዘመም ፖለቲካ ስክር የነበረው ደርግ ባወጣው አዋጅ ነው። በሥልጣን ያለው መንግሥት ያወጀው አዋጅ በሙሉ እውነተኛነት አለው ማለት ይከብዳል፤ ይልቁንም የዘረባነት ግፊት የሥስተኛ ዓለም መንግሥት ከሆነ፣ ስለዚህ ትክክልም ነው ብለን መቀበል የለብንም። የደርግ ከፍተኛ እዋጅ ጎብረተሰባዊነት ነበር። ከዚህም የተነሳ፣ ሣር ቅጠሉ ሳይቀር፣ በጎብረተሰባዊነት መርህ ይመራ እንደነበር ዓለም ያወቀው ፀሐይ የሞቀው ነው። ግን ብዙም ሳይቆይ ከነአካቴው ተደምስሶ በጠባብ ብሔርተኝነት ተተካ። **ወራሹም ሆነ ጠፊው መንግሥት እያነበበ የነበረውና ያለው፣ የግላቸውን ዓላማ ለማሳካት አመቺ ሁኖ በታዩቸው እንጂ፣ ዘመኑ በሚጠይቅበት መልክ በምርምር በተደገፈ ጥናት ላይ የተመሠረተ መርህ አይደለም።** ለብዙዎቻችን የሚነግሩን ሁሉ ውሸት ነው ማለት ይቻላል። ግን በታጠቁት የጦር ጎይል ብቻ በመተማመን፣ አላንዳች ክርክር እሺ ብለን እንድንቀበል እያስገደዱን ስለሆነ፣ ብዙዎቻችን ምርጫ ላይኖረን ይችላል። ላገርና ለሕዝብ ጥቅም እስካልሆነ ድረስ፣ የማንኛቸውንም ስብከትና ዐዋጅ መቀበል ግን ተገቢ አይመስለኝም። አባ ባሕርይ፣ የድፍኑ ዓለም ምሁራን በሚያደንቃቸው ድርሰታቸው “ጋላ” በማለት ያስታወቁን ሕዝብ፣ ከዚህ መልክ በተለየ አጠራር ራሱን ሲጠራም ሆነ፣ ሌሎች ሲጠሩት አላየንም። ከሚናገረው ቋንቋ በመነሣት፣ ለመጀመርያ ጊዜ “አሮሞ” የተባለውን ስም የሰጠውና፣ አሮሞ የሚለውን ቃል የፈለሰው፣ በቁሳራዊነት ምኞትና ምትሐት ልቡ ይቃጠልና ይሠቃይ የነበረው፣ ጀርመናዊው ቁስ ዮሐንስ ክራፍ ነው። የክራፍ ዓላማው “አርማኒያ” ብሎ የጠራውን ሕዝብ ማክረስትንና፣ከኢትዮጵያ ደቡብ እስከ ሐሩሩ መካከል አፍሪቃ ድረስ ከጀርመን ሥር ማድረግ ነበር። ግን በሃይማኖት ስብከቱ አማኞችን የማፍራት ሥራው እንደከሸፈ ሁሉ፣ የጀርመን ቅኝ ግዛትም አሳብ ሳይሚላለት ሞተ። ክራፍ፣ “ጋሎች ቋንቋቸውን “አርማ” ስለሚሉ በዚያው መሠረት “አሮሞ” ተብለው ይጠሩ” ሲል ጽፏል። ያኔ በቋንቋ ጥናትና ምርምር የተሰማሩትና የቁሳራዊነት ምኞት ያልነበራቸው፣ የመጠቀና የረቀቁ ምሁራን፣ ጥራዘ-ነጠቁንና ፖለቲከኛውን ክራፍን፣ እጅግ በጣም ስለተቃወሙት “ቃሉ” የትም ሳይደርስ ቀረ። **ምሁራኑ የተቃወሙትም “ጋሎች” ራሳቸውን የሚጠሩት “ጋላ” በማለት ነው፤ መጠርያውን ያወጡት ደግሞ ጋሎች ራሳቸው እንጂ፣ ዐረቦችም ኢትዮጵያውያንም አይደሉም ብለው ነው።** የክራፍ ቃላቱ ስሕተት የአንድ ሕዝብ መጠርያ ከሚናገረው ቋንቋ ይዛመዳል፤ ይመነጫል፤ መጋር አለበት የሚል የተዛባ አስተሳሰብ ነው። ያንድ ሕዝብ ቋንቋ፣ ለምሳሌ ያህል ላቲን፣ እንግሊዝኛ ወይም ዐረብኛ፣ ከዚያም አልፎ ፈረንሳይኛ ቢሆን፣ ሕዝቡ የግዴታ ላቲን፣ እንግሊዝኛ፣ ወይም ዐረብ ወይም ፈረንሳይ ተብሎ ይጠራ አይባልም። ሮማውያን ቋንቋቸው ላቲን ነው፤ ግን ላቲኖች ተብለው አይጠሩም። ጎረቤቶቻችን ኬንያዎች ቋንቋቸው እንግሊዝኛ ነው፤ ግን እንግሊዞች ነን አይሉም። ጂቡቲዎች ፈረንሳይኛ ግን ቋንቋቸው ቢሆንም፣ እነሱ ግን ፈረንሳይኛ መባል አይፈልጉም። ግብፆች ዐረብኛ ቢናገሩም፣ በአምነትም ሆነ በባህል በጣም ተመሳሳይ ሳሉ፣ እኛ ዐረቦች ነን፤ “ዐረቢያ” ተብለን እንጠራ አይሉም። የእስጳንያ ግዛቶች የነበሩት የላቲን አሜሪቃ አገሮች፣ ቋንቋቸው እስጳንኛ ቢሆንም፣ አንዳቸውም በዚያው በቋንቋ ስም አይጠሩም። ሁሉም የሚጠራው፣ በየአካባቢው ስም ነው። እንዲሁም፣ ወደአገራችን ስንመለስ፣ አማርኛ የሚናገር በሙሉ አማራ ከተባለው አካባቢ የመጣና ከዚያም ከመጣ የተወለደ አይደለም። ስለዚህ “አርማ” ከተባለ ቋንቋ ተነሥቶ፣ተናጋሪውን ሕዝብ “አሮሞ” ማለት ትክክል አይደለም። የአውሮጳውያን ጸሐፊዎች "ወረሞ/አረሞ" ሲሉ ቋንቋውን እንጂ ሕዝቡን አይደሉም። ሕዝቡን ጋላ ነው የሚሉት።

21 . የምሥራቅ ጀርመኖች አስትሮኖሎጂ (የምሥራቅ ጎቶች) ተብለው ሲጠሩ፣ የምዕራብ የሚታወቁት ሺሲኖሎጂ (የምዕራብ ጎቶች) በመባል ነው። እነዚህ በዘራቸው አንድ ናቸው ተብለው ቢታመኑም፣ በተለያዩ የአውሮጳ አገሮች ተበታትነው ይኖራሉ። ስማቸውም እንደየጎሣቸውና እንደየአስፋፈራቸው ይለያያል። ጥቂቶቹን ብቻ ለመጥቀስ ያህል ዛሬ እስከድን፣ ኖርዌይ፣ ደንማርክ፣ አይስላንድ፣ እስከደቡብ አፍሪካ፣ ጀርመን፣ ዐውስትሪያ፣ ሰሜን ኢጣሊያ (ሎምባርዶች)፣ ኔዘርላንድ፣ እንግላንድ፣ ቡርጉንዲ፣ ቫንዳሎች (እስጳንኛ) ከነዚህ ሁለቱ ቅርንጫፎች የሠረፁ ናቸው ይባላሉ።

ወረራቸውን በተመለከተ፣ ባህላቸው ቢመሳሰልም፣ የተለያዩ የአሮሞ ጎሳዎች ከጥንት መኖርያቸው ከደቡብ ኢትዮጵያ ተነሥተው መካከል አገሩን የወረሩት፣ እንደአንድ ሕዝብ ሳይሆን፣ ርስበርሳቸው በከብታቸው ግጦሽ እየተፋጁ ነበር። ላንድ ዓላማ፣ ወይንም የጋራ ችግር ወይንም ጠላት ሊጋፈጡ ሲሉ፣ አብረው የመከቱበትና የዘመቱበት ጊዜ፣ በታሪክ ውስጥ ከቶውኑ የለም። ጎሳዎቹ በታሪክ የሚታወቁት፣ በትብብር ሳይሆን በርስበርስ ለከብታቸው ግጦሽ በመጣላትና በመጨፋጨፍ ነው። የማንነታቸውና የአንድነታቸው መግለጫ ኢትዮጵያና ኢትዮጵያዊነት²² ነው። ሁለቱንም በገሃድ ያስመሰከሩት በኢትዮጵያና በኢትዮጵያዊነት ጥላ ሥር ከሌላው ሕዝብ ጋር አብረው በመኖር፣ ከሱም ጋር ጠላትን በአንድነት በመመከትና፣ አገሪቷን በጅብዱነት በመከላከል ነው። ከዚህ የተለየ ታሪክ ግን፣ የዛሬው የጎሳ አቀንቃኞችና የግራዘመም ርእዮተ ዓለም አራማጆች፣ እንዲሁም የ”ብሔረሰባችን ወኪል እኛ ብቻ ነን” ብለው ራሳቸውን በራሳቸው የሾሙት፣ የጠባብ ብሔርተኞች ስብስብ የፈጠሩት ልበወለድ እንጂ፣ ምንም ዓይነት እውነተኝነት የላቸውም። ቀጥሎ የሚኖረው ታሪክ ይኸንን እውነት በማያወላዳ ሁኔታ ያረጋግጥልናል።

አሮሞች ተራቸው ሁኖ ፍልሰታቸውን የጀመሩት፣ ከላይ እንዳልሁት፣ በ፲፮ኛ ዘመነም ሕረት መካከል አካባቢ ነው ተብሎ ቢገመትም፣ ግማሽ ዘመን ባልሞላ ጊዜ ውስጥ ግን፣ ከውጭ አገር ከመጣ፣ ማለትም ከባዕድ የኢትዮጵያ ወራሪ ጠላት ጋር ሲፋለሙ፣ የኢትዮጵያን ዳርና ድንበር ሲጠብቁና ሲያስከብሩ ይታያሉ። ለአብዛኛቸው፣ ይልቁንም ኢትዮጵያ የመቶ ዓመት ታሪክ አገር ናት እያሉ ለሚያንቋሽሹ፣ የሺ ዘጠኝ መቶ ዐምሳዎቹና ስድሳዎቹ ትውልድ፣ ኢትዮጵያውያን በውጭ አገር ጠላት ላይ የተቀዳጁት ድል ሲነሣ፣ እንደወሳኝና ታሪካዊ አድርገው የሚያዩት፣ በኢጣልያን ላይ የተፈጸመው፣ የቅርብ ጊዜው፣ የአድዋ ድል መሆኑ አይካድም። ከዚያ ግፋ ሲል ሌላ ለትዝታ የሚበቃ ቢኖር፣ ራስ አሉላ በዚሁ በኢጣልያን ጠላት ላይ አስቀድመው በዶጋሌ፣ አለበለዚያም አፄ ዮሐንስ በግብጽ ላይ በጉራዕና በጉንዴት የተጎናጸፏቸው ድሎች ናቸው። እውነቱ ግን፣ ኢትዮጵያ፣ ዳር ድንበሯን በመድፈር፣ ቅኝ ግዛቱ ለማድረግ የሞከረውን ኅይለኛ ባዕድ ወራሪ፣ በልጆቿ ትብብር ጡንቻውን ሰብራ፣ ነፃነቷንና ልዕልናዋን ያስከበረችው፣ በቅርቡ በዘመናችን የመጣውን ጠላት በጀግንነት በመመከት ብቻ አልነበረም። በ፲፭፻፸፩ና በ፲፭፻፹፫ ዓ.ም. ላይ፣ ከአቶማን ቱርኮች ጋር ሁለት የሞት የሽረት ትግል ተፋልማ፣ የኢትዮጵያ ሠራዊት ከፍተኛ ድል ለመቀዳጀት በቅቷል። ድሉ ከያገሩ የተወጣጣው የወታደር ኅይል ውጤት ቢሆንም፣ ለመጀመርያ ጊዜ የአሮሞ ፈረሰኛ፣ ልክ በጊዜአችን በአድዋ እንዳደረገው፣ በዚህም ጦርነት ወሳኝ ሚና የተጫወተበት ጊዜ ነበር ተብሏል። ጦርነቱ ልክ እንደአድዋው፣ ለኢትዮጵያ ህልውና እጅግ በጣም ወሳኝ ነበር። ያኔ አብዛኛውን ዓለም ይገዛ በነበረው በአቶማን ቱርክ የጦር ኅይል ኢትዮጵያ ብትሸነፍና፣ ስለባው ሁኖ ብትቀር ኑሮ፣ ታሪኳና ቅርጿ፣ የሕዝቧ ሥነልቦና፣ እንዲሁም የአገሪቷ ባህልም ሆነ እምነት፣ ዛሬ ከምናየው እጅግ በጣም የተለየ ሁኖ እንደሚቀር አያጠራጥርም። ሌላው ቢቀር፣ በማንም ባልተደፈረ የሕዝቧ የነፃነትና የድል ታሪክ፣ የማይሻር መጥፎ የሥነልቦና ጠባባ በተወ ነበር። እንግዲህ አሮሞኛ ተናጋሪው ኅብረተሰብ፣ ታሪክ ከመዘገባቸው ከነዚህ ሁለቱ ጦርነቶች ጊዜ ጀምሮ አሁን እስካለንበት ወቅት ድረስ፣ እንደሌላው የኢትዮጵያ ሕዝብ እኩል አሻራውን ያላሳረፈበት የጦር ሜዳና ድል በኢትዮጵያ ታሪክ የለም ማለት ይቻላል።

22 . በኬንያ ላሉት አሮሞች የአንድነታቸው መግለጫ ኬንያውነት ነው።

የኦሮሞች ወረራ በ፲፮ኛና - ፲፰ኛ ዘ. ም.

የኦሮሞች ወረራ መነሻው ከደቡብ ወደሰሜን ነው

ካርታ ፩

ከነዚህ ጦርነቶች ወዲያ፣ ተመሳሳይ እጅግ በጣም ጥልቅ የሆነ የኦሮሞች የውሕደት ሂደት፣ በሌላውም መስክ በጉልህ ሲፈጸም እናያለን። ወረራቸውን ጀመሩ በተባለው በመቶ ዓመታቸው ውስጥ፣ ኦሮሞች ከፍተኛ የቤተመንግሥት ባለሟሎችና፣ ያገር ግዛት አስተዳዳሪዎች ከመሆን አልፈው፣ በከፍተኛ የኢትዮጵያ የቀለም ትምህርትም ደረጃ የመጠቀስ የበቁ ግለሰቦች እንደነበሩ፣ ጢኖ በመባል የሚታወቁት ጸሐፊ-ትእዛዝ አዛዥ ተክለሥላሴ [፲፮፻፲፪-፲፮፻፲፱] ጥሩ ምስክር ናቸው። ንጉሠነገሥቱ አፄ ሱሰንዮስ፣ “እንደልቤ ታማኝ” የሚሏቸውና፣ ዋናው አማካሪያቸው የነበሩት፣ አዛዥ ጢኖ፣ “የኛም የራሳችን ቋንቋ” ብለው ከሚመኩበት ከአማርኛ በተጨማሪ፣ ኦሮሞኛን፣ እንዲሁም ግእዝን አሳምረው የሚያውቁ፣ አቀላጥፈው የሚናገሩ፣ ቅኔ የሚቀኙ፣ አንደበታቸው የተባሉ፣ ብዕራቸው የሰላ ጸሐፊ ብቻ አልነበሩም። በጊዜያቸው፣ በመላ ኢትዮጵያ ውስጥ የለየላቸው፣ “ምርጥ የቅኔ ምሁራን” በመባል የሚታወቁት፣ ቢቁጠሩ ዐሥር እንኳን የማይሞሉ፣ የቅኔ ትምህርት ዐዋቂዎች ከብዙም፣ ዋና አለቃቸው ነበሩ። አድናቂዎቻቸው ኢትዮጵያውያን ብቻ አልነበሩም፤ በጊዜው በአገሪቷ ውስጥ ከፍ ያለ ዕውቀት የነበራቸው አውሮጳውያንም፣ “በማሰብ ችሎታው የረቀቀ፣ በተሰጥዎው የመጠቀስ፣ በትምህርቱ የተደነቀ” ሰው ነበሩ ብለው ይመሰክሩላቸዋል።

ኦሮሞች ብዙም ሳይቆዩ፣ እያንዳንዱ ነገዳቸው በየሰፈረበት ቦታ፣ የጥንት አረመኔአዊ ልማድ²³ን ትቶ፣ በቋንቋ፣ በባህልና በእምነት ከሰፊው የአካባቢው ሕዝብ ተዋህዶና ተመሳሳሎ ይገኛል። በ፲፰ኛ ዘመነምሕረት መጨረሻ ደግሞ፣ ኦሮሞኛ ራሱ ከማንኛውም የዓለም ፊደል አስቀድሞ፣ በአገር-በቀሉ በግእዝ ሆሄያት መጻፍ ጀመረ። በቀጣዩ ዘመን መጨረሻ

²³ . አፈመናዊ ልማድ ስል፣ በሰፊው የተመዘገበው የወንድን ብልት፣ የሴቱን ጡት የመቀረጥ ልማድ ነው። ይኸም፣ በአሩሲና፣ በደቡብ በቦረና አካባቢ፣ እስከቅርብ ጊዜ እስከሺዘጠኝ መቶ ሰባዎቹ ድረስ፣ አልፎ አልፎ በይፋ ይከሠት እንደነበር የዐይን ምስክሮች ይገልጻሉ። በቅርቡ የጋዳን ሥርዐት እንደከፍተኛ የሰው ልጅ የሥልጣኔ ዕርከን የማየት ዝንባሌ አለ። በአንደኛ ደረጃ፣ የጋዳን ሥርዐት፣ ያውም አሉታዊ ገጽታውን ሳያካትት፣ በብዙዎች የአፍሪቃም ሆነ፣ የኢትዮጵያ (ለምሳሌ፣ ሲዳማ፣ ዴራሳ፣ ኮንሶ፣ ቡርጂና ጊዳሌ በመሳሰሉት) ኅብረተሰቦች ዘንድ ያለ ባህል ነው። በሁለተኛ ደረጃ፣ ኦሮሞች ለብዙ ጊዜ የቆዩት፣ ተመሳሳይ የጋዳን ዐይነት ባህል ካለው ከሲዳማ ሕዝብ ጋር ተቀራርበው በመኖር ስለነበር፣ የትኛው ብሔረሰብ የባህሉ

አካባቢ ደግሞ፣ ቅኔም በአሮሞኛ ሲቀኝበት ይታያል²⁴። የቋንቋውን ፍጹም ኢትዮጵያዊነት በፊታውራሪነት የመራው ግን፣ የፖለቲካው ዘርፍ ነበር። ይኸም በዘመነመሳፍንት ወቅት ስናይ ግልጽ ይሆንልናል።

ዘመነመሳፍንት ማለት ጣጭሩ፣ ኢትዮጵያን ከዳር እስከዳር የሚያስተዳድር ማእከላዊ መንግሥት በጠፋበት ወቅት፣ “ወሬሽኮች” በመባል የሚታወቁት፣ የየጁ ባላባቶች፣ ነገሥታቱን በዘፈቀደ እንደጉልቻ እንዳሰኛቸው እየቀያየሯቸው፣ ከሸዋ በስተሰሜን፣ ማለትም ከወሎ እስከባሕረ ኤርትራ ያሉትን ግዛቶች በበላይነት ቀጥቅጠው ይገዙ የነበሩበት ወቅት ነው። ታሪክ በስሕተት የጊዜውን አስተሳሰብ በመከተል፣ “የጋላ ግዛት ዘመን” ብሎ ቢጠራም፣ ሐቁ ግን የተለየ ነው። “ወሬሽኮች” አመጣጣቸው ከዐረብ ምድር ነው ይባላል። ስለዚህ የጁዎች አሮሞች አይደሉም²⁵። ግን ከአሮሞኛም ሆነ ከአማርኛ፣ እንዲህም ከሌላው ቋንቋ ተናጋሪ ሕዝብ ጋር በአምቻና፣ በጋብቻ፣ በባህልና በእምነት እጅግ የተሳሰሩ በመሆናቸው፣ ሥርወ መንግሥታቸው በስብጥርነቱ እውነተኛ የኢትዮጵያዊነት መግለጫ ነው ማለት ይቻላል። ወሬሽኮች ሹመታቸው እንደራሴነት ነው። ግን በዘመነመሳፍንት፣ ለስም ብቻ ንጉሥችን እየሾሙና እየሻሩ፣ ከውጭ አገር ጋር በሚያካሄዱት መንግሥታዊ ግንኙነቶችና፣ የጽሑፍ ልውውጦች፣ አንዳንዴ ራሳቸውን “የሐበሻ [ኢትዮጵያ] ንጉሥ” ሌላ ጊዜ ደግሞ የኢትዮጵያ “**ርእሰ መኳንንት**”²⁶ እያሉ በማስታወቅ፣ የመንግሥትን ሥልጣን ጠቅልለው የያዙት እነሱ ነበሩ።

ዘመነመሳፍንት ራሱ፣ የሁለቱ አዲሶች ኅይሎች፣ ማለትም ባንድ በኩል በእቴጌ ምንትዋብ ሞግዚትነት የሚመራው የቋሮች፣ በሌላው በኩል ደግሞ፣ የአሮሞ ባላባት ልጅ በነበረችው፣ በእቴጌይቷ ምራትና²⁷፣ በደጋፊዎቿ መካከል ይካሄድ የነበረው የሥልጣን ሽኩቻ ውጤት ነበር ቢባል፣ ስሕተት አይመስለኝም። ሁናቴው በግልጥ የሚያሳየን ነገር

አመንጨ/ዋና ወይንም ተዋሽ መሆኑ በግልጥ በጥናት አልተረጋገጠም። በሦስተኛ ደረጃ፣ ጋዳ ከሰብአ-ትካትነት የኑሮ ደረጃ ጋር የተያያዘ እንደመሆኑ መጠን፣ የኅብረተሰቡ የኑሮ ስልት ሲቀየር፣ ባህሉ፣ እጅግ በጣም በተወሰነ አካባቢ ካልሆነ በስተቀር፣ በአብዛኛው የአሮሞ ኅብረተሰብ ዘንድ ከሞተ ዘመናት አስቁጥሯል። የሆነ ሁኖ፣ በአሮሞች ዘንድ የጋዳ ዋናው ደረጃ ሉባነት ነው። በዐሥራሰባተኛ ዘመን ምሕረት መግቢያ ላይ፣ ስለአሮሞ ብሔረሰብ በቅርቡ ያጠኑትና፣ ትውልዳቸውም ከዚያው ኅብረተሰብ እንደሆኑ የሚነገርላቸው፣ ደጃች ጢኖ፣ ስለሉባ እንዲህ ይላሉ።

“በሉባነት [ማዕርግ] እስከሚሾም ድረስ የ[ጋላ] ኅብረተ-ሰቡ አባል አይገዘርም ብቻ ሳይሆን፣ ልጅ እንኳ ቢወልድ እንደወላጅ ሁኖ በሥነ-ሥርዐት በማሳደግ ፈንታ፣ እንደውሻ በችላ እውጭ ይጥለዋል። በዚህ ሹመት ላይ ባለ ጊዜ ውስጥ፣ ሰው ካልገደለ ደግሞ ፣ ጠጉሩን አይላጭም፣ የግድያ መለዋው ስለሆነ፣ ጉቱም አያሳድግም ፤ ታዲያ የሞት ፍርድ እንደተፈረደበት ሰው፣ ዘወትር እያለቀሰ፣ በሐዘን ውስጥ ተዘፍቆ ይኖራል እንጂ።”

በዚህ መረጃ መሠረት ካየነው፣ ጋዳ የከፍተኛ ሥልጣን ዕርከን መሆን ይቅርና፣ ከዘመናዊነት ጋር የማይጣጣም፣ እጅግ በጣም አጸያፊ ባህል ነው ማለት ይቻላል።

²⁴ . የታወቀው የጋልኛ ቅኔ ባንድ በአንኮበር ደብተራ በ፲፰፻፺፩ ዓ. ም. ለወሀኒ አዛዥ ወልደጻድቅ የተቀኘው ነው።

- ናገርሲሲ ከራ ሐዘሎ፣ ዲጃ ምኒልክ ወልደ ጻድቅ
- አኒ ቤኬ እንጅሩ ጎፍታኮ፣ ከራ ሐዘሎ ሁንዱማ፤
- ዱቢን ኬቲ ዳዲ፣ አፋን ኬቲ ደማ፤
- ሌንጫ ጎፍታኮ፣ አርካ ምኒልክ ይልማ፤
- ወረሞ አቡልቱ ምስለ ሲዳማ፤
- ዲጃ ጎፍታ ኬኛ ኩኖቲ፣ ቢፍቱ ዲረማ፤

አዕይንተ ይሰብር በግርማ። (ብላታ መርስዔ ኅዘን ወልደ ቂርቆስ ያማርኛ ሰዋስው (አዲስ አበባ፣ አርቲስቲክ ማተሚያ ቤት፣፲፱፻፵፰)፣፪፻፳፩

²⁵ . ግራኝ አፄ ልብነ ድንግል በዋሰል ተራራ ላይ መሆናቸን አይተው ሊይዟቸው ሲሉ፣ ወታደራቸውን “የእስላም ሳይሆን [አደሬ]”፣“የየጁ ቋንቋ” እንዲናገሩ ያዟቸዋል። ይኸም የዛሬው አማርኛ መሆኑ አያጠራጥርም(Paul Lester Stenhouse (ትርጉም.) and Richard Pankhurst (ማብራርያ), Futuh Al-Habaša, *The Conquest of Abyssinia* (Tsehai Publishers, 1.235-236)።

²⁶ . ትርጉሙ “የመኳንንት ራስ፣ መሪ” ማለት ነው።

²⁷ . ብርሃን ሞገሳ በመባል የሚታወቁት እቴጌ ምንትዋብ የአፄ በካፋ (1713-1723) ባለቤትና የአፄ ኢያሱ ብርሃንሰገድ(1723-1747) እናት ናቸው። የልጅ የልጃቸው፣ የአፄ ኢዮአስ (1747-1761) እናት፣ ወለተቤርሳቤሕ (የቀድሞ ስማቸው ውቢት) የሚወለዱት ከወሎ ባላባት ነው። በባላቸው በአፄ ኢያሱ ብርሃንሰገድ ጊዜ በሽሽግ ይቀመጥ የነበረው ልጃቸው ሲነግሥ፣ እቴጌ ምንትዋብ እቴጌ ተብለው

ቢኖር፣ ከሁለት መቶ ዓመት በፊት፣ ከበስተደቡብ ወደመካከል አገር ጉዞውን የጀመረው ዘላኑ የኦሮሞ ሕዝብ፣ በጋብቻ፣ በባህልና በኑሮ ከቀረው ከኢትዮጵያ ሕዝብ ጋር ተዋሕዶ፣ በከፍተኛ ደረጃ መንግሥትን የመምራት ሥልጣን ለመጨበጥ እንደቻለ ነው። ከዚያም በመቀጠል፣ በ፲፱ኛ ዘመን መካከል በቋረው አፄ ቴዎድሮስ ተጀምሮ፣ በአፄ ምኒልክና የቀኝ እጃቸው በነበሩት በራስ ጎብና በተጠናቀቀው የኢትዮጵያ የመልሶ አንድነት ምሥረታና ግንባታ፣ እንዲሁም በተከታታይ የዕድገቷና የልማቷ ሥራ፣ ከመሪነት እስከተራ አላፊነት ባለው ዘርፍ በመሰማራት፣ ከፍተኛ አስተዋፅዖ ካበረከቱት ዋነኞቹ፣ የኦሮሞነት የአጥንት ዝምድና ያላቸው እንደሆኑ ታሪክ ይመሰክራል።

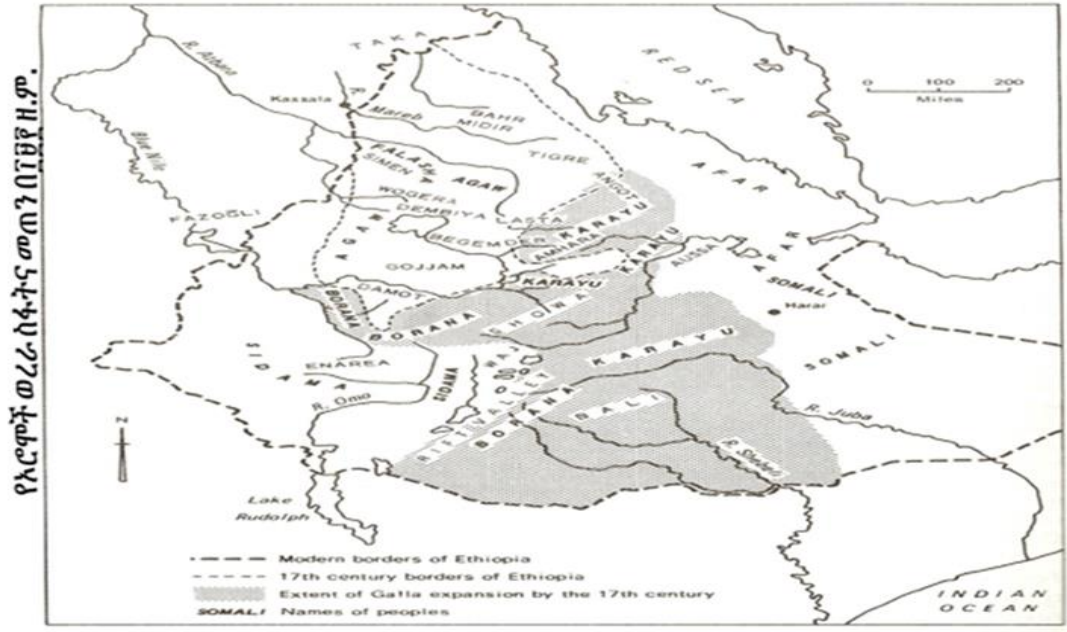
በኦሮሞ ሕዝብ ላይ በመጠኑ ሰፊ ያለ ገለግ ለመስጠት የፈለግሁበት ዋናው ምክንያት፣ ፍልሰቱ በኢትዮጵያም ሆነ፣ በኅብረተሰቡ ራሱ ላይ ያመጣውን ሥርነቀል የሆነ ጥልቅና ሰፊ ለውጥ በአጭሩ ለማሳየትና፣ በዚያው ልክ ደግሞ፣ የኦሮሞን ሕዝብ ኢትዮጵያዊነት በመካድ፣ አንዳንድ የብሔረሰቡ ልሂቃንና ድርጅቶቻቸው የሚነዙት ታሪክ መሠረተ-ቢስ እንደሆነ ለማገናዘብ ነው። የኦሮሞ ሕዝብ የውሕደት ሂደት፣ የሌላውንም የኢትዮጵያን ኅብረተሰብ ሁናቴ ያንጸባርቃል ማለት ይቻላል። ለከብቱ ግጦሽ ፍለጋ ሲል፣ ከበስተደቡብ ከባሌ አካባቢ የተነሣው ዘላን ሕዝብ፣ ግማሽ ዘመን ባልሞላ ጊዜ ውስጥ በየደረሰበት ሁሉ፣ የጥንት ኑሮውን ስልት ትቶ፣ መስፈርና በግብርና መተዳደር ጀመረ። በየሰፈረበትም አካባቢ፣ ከተቀረው የኢትዮጵያ ሕዝብ ጋር፣ በባህል፣ በቋንቋ፣ በሃይማኖትና በትውልድ መዛመድና መዋሐድ የግድ ሆነበት። በተለያየ የሥራና የሥልጣን ዘርፍ ተሰማርቶ፣ የአገርንና የመንግሥትን ህልውና በመጠበቅና፣ በማጠናከር ከፍተኛ አስተዋፅዖ ሊያደርግ ቢቃ። እንግዲህ፣ ኢትዮጵያና ኢትዮጵያዊነት ምን መሆኑን፣ ከእንደዚህ ዐይነቱ ታሪክ ለመማርና ለመረዳት አይደለም ብዬ አምናለሁ።

ከዚህ በታሪክ ጸሐፊዎች ግምት፣ ቢያንስ ከስድስት ሺዓመታት በላይ የቆዩ፣ ይልቁንም የመንግሥትና የሕዝብ የመንሰራፋትና የመስፋፋት፣ የውርስና የቅርስ፣ የአምቻና የጋብቻ ታሪክ፣ እጅግ በጣም አድርገን በከፍተኛ ደረጃ መገንዘብ የሚገቡን ሁለት ጉዳዮች አሉ። እነኚህም፣ ስለኢትዮጵያም ሆነ፣ ስለኢትዮጵያዊነት በተናገርን ቁጥር፣ ተደጋግመው መጥላት፣ በጥብቅ መነገርና መሰመር ያለባቸው ነጥቦች ናቸው ብዬ አምናለሁ። ጉዳዩ፣ ሕዝብንም ሆነ መንግሥትን ይመለከታል። አንደኛው፣ በኢትዮጵያ ውስጥ በተፈጸመው በመንግሥት የመንሰራፋትና የመጠናከር ሂደትና ተግባር፣ ከሌላው ተነጥሎ የተለየ ጥቅም ያገኘም ሆነ ሳያገኝ የቀረ፣ የተከፋም ሆነ የተጎዳ የኅብረተሰብ ክፍል የለም ብቻ ሳይሆን፣ ኑሮም አያውቅም። ትላንት ወራሪና አጥቂ የነበረው ኅብረተሰብ፣ ብዙም ሳይቆይ፣ ከጥንቱ ባለጋራው ጎን አብሮ በመሰለፍ፣ ከአዲሱ የውጭም የውስጥም ወራሪ ሲከላከል፣ የአገሪቷን ዳርና ድንበር ሲጠብቅና ሲያስጠብቅ፣ ግዛቷንም ሲያስፋፋ፣ ለራሱም ሆነ፣ ለወገኑና ለአገሩ ደኅንነት ሲል፣ በየጦር ሜዳው፣ በየጢሻው፣ በየበረሃውና በየዱሩ ሲወድቅና ሲዋደቅ፣ አጥንቱን ሲከሰክስ፣ ደሙን ሲያፈስ ይታያል። እንግዲህ ታሪክ ግልጥ አድርጎ የሚያስረዳን ነገር ቢኖር፣ በኢትዮጵያ ታሪክ ማንኛውም ኅብረተሰብ በጊዜውና በተራው ጎጂም ተጎጂም ተጠቃሚም መሆኑን ነው።

ሁለተኛው ከፍተኛ ነጥብ፣ በኢትዮጵያ የተካሄደው የመንግሥት መንሰራፋትም ሆነ የሕዝብ ፍልሰት፣ የመጨረሻ ውጤታቸው የሚመሰገንና የሚደነቅ ቢሆንም፣ ሂደታቸው የተፈጸመው ግን፣ አብዛኛውን ጊዜ በሰላማዊ መንገድ አለመሆኑን መገንዘብ ነው። አልፎ አልፎ በሰላማዊ መንገድ ቢከናወንም፣ ብዙውን ጊዜ የሚያመዘክነው ግን፣ ጉልበትና ጥቃት እንደነበር የማይካድ ሐቅ ነው። ይኸም ማለት፣ አንዱ ኅብረተሰብ ከጥንት መኖርያው ተነሥቶ ወደሌላው አካባቢ ሄዶ ሲሰፍር፣ የአገሩ ነባር ሕዝብ፣ መጤውን ከበሮ እየደለቀለት፣ እምቢልታ እየነፋለት፣ ቀይ ምንጣፍ አንጥፎለት፣ ቄጠማ ጎዘገዛለት፣ ጮቤ እየረገጠ፣ በሆሆታና በእልልታ፣ በሽለላና በዝለላ የተቀበለበት ወቅትና ሁናቴ በኢትዮጵያ ታሪክ መዝገብ ውስጥ ከቶውኑ የለም፣ ኑሮም አያውቅም ብል ስሕተት አይመስለኝም። ከኢትዮጵያ ኅብረተሰብ መካከል፣ የፍልሰቱ ታሪክ በውጭም ሆነ ባገር ውስጥ ጸሐፊዎች በሰፊው የተነገረለት ሕዝብ ቢኖር፣ የኦሮሞኛ ቋንቋ ተናጋሪው ክፍል ብቻ ነው ማለት ይቻላል። ይኸ ኅብረተሰብ ከደቡብ ወደመካከል አገር ፍልሰትና መንሰራፋት እንደጀመረ፣ በወቅቱ በአካባቢው የነበረው ጳርቱጋላዊ ጳጳስ፣ አቡነ ቤርሙዴዝ፣ በመጠኑ መዝግበውታል። በጽሑፋቸው፣ እሳቸው በነበሩበት ወቅት እንዲሁ፣ ኦሮሞኛ ለከብቶቻቸው ግጦሽ ሲሉ የኢትዮጵያን ሦስት ሰፋፊ ግዛቶቿን ወርረው እቅጥጥሯቸው ሥር ለማድረግ እንደበቁ አቡኑ ይናገራሉ። እነዚህም፣ ስፋታቸው ካስትልንና ጳርቱጋልን የሚያካክሉ የባሌና የደዋሮ አገሮች፣ እንዲሁም ብቻውን ልክ እንደፈረንሳይ መሬት የሚሰፋ የሐዲያ ግዛት ናቸው። ይኸ እንዴት ሊሆን እንደቻለ ጳጳሱ ሲገልጹልን እንዲህ ይላሉ።

ከልጃቸው አያሱ ጋር እንደገና ለመገናኛት ይገዙ እንደነበር ሁሉ፣ እኔም ልክ እንደዚያው የአቴነት ማዕርግ ተሰጥቶኝ፣ ከልጄ ጋር በገጣሚነት ልግዛ፣ ልሹም፣ ልሻር በማለት ከልጃቸው አያት፣ ማለትም ከአቴነ መንገት-ጋር የጀመሩት ፉክክርና ክርክር፣ ቁይቶ ወደዘመነመሳፍንት አመራ።

“ጋሎች መኖርያቸው በሞቃዲሾ አካባቢ ነው። አገራቸውን ሊያጠፉና አለነዋሪ ባዳ ምድር አድርገው ሊያስቀሩት ብቻ ሲሉ፣ ጎረቤቶቻቸውንም ሆነ ሌላውን ማንኛውንም አገር እየወረሩ የሚኖሩ ጨካኝና ጎይለኛ ሕዝብ ናቸው። አንዱን አገር [በጎይል] ሲይዙ፣ ወንዶቹን በሙሉ ያርዳሉ፣ የልጆቹን አባባዘራቸውን ይቆርጣሉ፣ አሮጊቶቹን ይገድላሉ፣ ልጅ እግሮቹን ደግሞ ለጥቅማቸው ስለሚፈልጓቸው እንዲያገለግሏቸው ሲሉ ይወስዷቸዋል።”²⁸

ካርታ ፮

የአቡኑ ምስክርነት የተጻፈበት ወቅት፣ ከፍተኛ የትርምስምስና የብጥብጥ ጊዜ በመሆኑ፣ ሙሉ በሙሉ ከግል ጥላቻ የጠራ አስተያየት ነው ብሎ ለመቀበል አስቸጋሪ መሆኑ አይጠረጠርም። ሁኖም፣ ከእሳቸው በኋላ ወደሠላሳ ያህል ዓመት ቆይተው የጻፉት፣ ዕውቁ የአሮሞ ታሪክ ሊቅ አባ ባሕርይም ሆኑ፣ ሌሎችም በተከታታይ በተለያየ ወቅትና ምክንያት ታሪኩን ያጠኑት የውጭና የውስጥ አገር ተመራማሪዎች፣ የጳጳሱን ዘገባ እንዳለ አላንዳች ክርክር ይጋሩታል²⁹።

²⁸ . R. S. Whiteway (ed. trans.) *The Portuguese Expedition to Abyssinia in 1541-1543 As Narrated by Castanhoso*, (The Haklyut Society: London, 1802):228-9.
²⁹ ፍቱን የታሪክ ተመራማሪዎች መሆናቸው የተመሰከረላቸው አንዳንድ “አሮሞ ነገ” ባዮች ምሁራንም ይጋሩታል። ለምሳሌ ያህል፣ ሊቀጠብበት ሙሐመድ ሐሰን አሊ [ከጥላቻ የተነሣ ይሁን፣ ወይንም ከዕውቀት ማነስ አይታወቅም፣] የኢትዮጵያን የክርስቲያን እምነትንና ማእከላዊ መንግሥትን የሚያጥላላ፣ የአሮሞችን “ሌጣ መንግሥት” የሚወድስ ሁኖ ቢታይም፣ የአሮሞ ኅብረተሰብ እንዴት ወደቀረው የአገሪቷ ክፍል እንደተንሰራፋ ሲነግረን እንዲህ ይላል፤
 “አሮሞቹ ከአረኝነት ወደግብርና እንደተሻገሩ፣[የሌሎቹን]ከብታቸውን ለመዘረፍ፣ ነዋሪዎቹን ለባርያ ጎገድ ሲሉ፣ አካባቢያቸውንና ጎረቤቶቻቸውን መውረር ዋና ሙያቸው አድርገው ነበር። የባርያ ጥቅሙ ሁለገብ ነበር። በባርያ ጋማ ከብትና ጠመንጃ ይሸመትባታል፤ መድኅኒትና የክት ልብስ ይገዛበታል፤ እንደሰጠታ ዕቃም ይሰጣል። ስለዚህ ባርያ ከማንኛውም ሀብት በላይ የሚፈለግ ብርቅ ዕቃ ነበር። በጎጃም፣ በባርያም፣ በጎንደር፣ በምጭና በቀይ ባሕር ዙርያና እንዲሁም በሸዋና በሐረር ከዚያም ባሻገር ባሉት አገሮች የሚሸጡት

የኦሮሞ ብሔረሰብ እስከመሃሉ አገር ሊስፋፋ የባቃው፣ ከፊቱ ያለውን እየተዋጋና እያጠፋ፣ ጎይለኛውን ሕዝብ ደግሞ አልፎት እየሄደ፣ የገበረለትን ጎብረተሰብ ግን ጉዲፈቻ፣ ሞጋሳ [ሞገሳ]፣ ገበር የተባሉ ሥርዐቶቹን በመጠቀም፣ በጦር ጎይል ከሥልጣኑ ሥር እያስገባና እያንበረከከ፣ ባህሉንና ቋንቋውን ደፍጥጦ፣ ሰብእናውን ጨፍልቆ፣ በአሮሞነት አጥምቆ፣ ሁለተኛ ደረጃ ዜግነት እየሰጠ መሆኑን ሁላቸውም ይስማሙበታል³⁰።

እዚህ ላይ መነሣት የሚገባ አንድ አንኳር ነጥብ አለ። ይኸውም፣ አንዳንድ የተዛባ የታሪክ ግንዛቤ ያላቸው፣ ይልቁንም የጠባብ ጉዳይነትና የግራዘመም ርእዮተዓለም አቀንቃኞች፣ በአፄ ቴዎድሮስ ተወጥኖ በአፄ ምኒልክ የተደመደመውን የኢትዮጵያን የአንድነት መልሶ ግንባታና ተግባሩን የፈጸሙትንም ሆነ፣ የነሱም ፍሬና ውጤት የሆኑትን፣ “የምኒልክ ሰፋሪዎች” በማለት እስከመወንጀል ደርሰዋል። ከዚህም የተነሣ፣ ቢያንስ ከሰባተኛ ዘመነምሕረት ጀምሮ፣ የኢትዮጵያ ማእከላዊ መንግሥትና የሕዝቧ መገናኛና መግባቢያ ቋንቋ የሆነውን አማርኛ የሚናገረውን ሕዝብና ግለሰብ፣ ከያሉበት በግፍ፣ ከወንዛቸውና ከሕዝባቸው እየነጠሉና እያፈናቀሉ በማስወጣት፣ ከፍተኛ ኢሰብአዊ ግፍ እየፈጸሙ እንዳሉ ማየት ዛሬ የተለመደ ሁኔታ። መገንዘብ ያቃታቸው ግን፣ “የምኒልክ ሰፋሪዎች” ከ”ጋዳ ሰፋሪዎች”፣ ከ”አዳልና ከሱማሌ ሰፋሪዎች”፣ ከ”አገውና ከትግራይ ሰፋሪዎች” የማይለዩ አለመሆናቸውን ነው። ሁሉም በየጊዜውና በየምክንያቱ ተነሥቶ፣ አጋጣሚውን ተጠቅሞ፣ በኢትዮጵያ የአንድነትም ሆነ የጥቃት ወረራ ተሳትፏል። ሁሉም ከሌላ አካባቢ የመጣ ሰፋሪ ነው።

አማርኛ ከ”ምኒልክ ሰፋሪዎች” ጋር የሚዛመደው፣ ለዘመናት የኢትዮጵያ ብሔራዊ ቋንቋ ሁኖ በመገኘቱና፣ ከተለያዩ አካባቢና ቋንቋ ተናጋሪ ጎብረተሰብ የተወጣጡ፣ የኢትዮጵያን የአንድነት መልሶ ግንባታ በተግባር ያዋሉት ጀግኖች አባቶችና ሠራዊታቸው፣ እየተከላተፉም ቢሆን ስለተናገሩት ብቻ ነው። ጥንት ባንድ ወቅት፣ አምሐራ ወይንም አማራ ከተባለ አካባቢ ጋር ግንኙነት ኑሮት ይሆናል። ቢኖረው፣ ያ አዝማናት ያስቆጠረ ታሪክ ነው። ዛሬ ዋጋ የለውም፣ ምንጩን ማወቁ ግን ጥሩ ነው። ያከራልና። ዛሬ ግን አማርኛ፣ የኢትዮጵያና የኢትዮጵያዊነት መሠረታዊ መግለጫና መለዩ ነው። የተለያዩ የኢትዮጵያ ብሔረሰቦች መግባቢያ፣ መገናኛና ጥብቅ መተሳሰርያ ሰንሰለት ነው። ኢትዮጵያውያን፣ በ፲፯ኛ ዘመነምሕረት ቱርኮችን፣ በ፲፱ኛ ዘመነምሕረት ኢጣሊያኖችን ድል ያደረጓቸው፣ አማርኛ በመኖሩ መሆን መረሳት የለበትም። አለበለዚያ፣ ጥረታቸውና ትግላቸው እንደባቢሎን ግንብ ገንቢዎች ባከኖ በቀረ። ያ ቢሆንም፣ ኢትዮጵያም ኩሩ የነፃነት ታሪካን፣ ኢትዮጵያውያንም የሥነልቦና ጥንካሬንና አልበገርነትን ከትውልድ ወደትውልድ ለማስተላለፍ ባልታደሉም ነበር። ኢጣሊያኖች የኢጣሊያኖች፣ እንግሊዝኛ የእንግሊዘኛ ቋንቋዎች እንደሆኑ ሁሉ፣ አማርኛም የኢትዮጵያውያን ነው። አውሮጳውያን ሴማዊ ቢሉትም፣ ሰባ ከመቶ ያላነሰ ኩሻዊነት አለው። ስለዚህ የኢትዮጵያን ብሔረሰቦች በሙሉ ለማንኛውም ሳይዳላ የሚወክል፣ ከማንኛውም ጋር የማይተሳሰር፣ ሲናገሩት ጉሮሮ የማይከረከር፣ ምላስ የማይደለዱም፣ ገለልተኛ፣ ግልጽና ጥርት ያለ ቋንቋ ነው። ለዕድገቱም አብዛኛው የኢትዮጵያ ጎብረተሰብ ከፍተኛ አስተዋፅዖ እንዳበረከተ አያጠራጥርም። በውስጥም በውጭም ግንኙነት፣ መሪዎቹ የተጠቀሙት፣ የአካባቢያቸውን ቋንቋ ሳይሆን፣ አማርኛን ነው። አፄ ዮሐንስ የትግራይ ተወላጅ ናቸው። ግን ሥራቸውን ያካሄዱት በሚቀላቸው ትግርኛ ሳይሆን፣ በአማርኛ ነው። በምዕራብ ኢትዮጵያ በ፲፱ኛ ዘመነ ምሕረት ማቆጥቆጥ የጀመሩት የኦሮሞ ባላባቶች ግዛቶች፣ መሪዎችም ሆኑ፣ በእንግሊዝ ቁስቋሽነት የምዕራብ ኢትዮጵያ የጋላ ባለቃልኪዳን መንግሥታትን ለማቋቋም የቃጠሉት፣ እንደነደጃዝማች ሀብተማርያም የመሳሰሉት፣ ከእንግሊዝም ከኢጣልያንም የመንግሥት ባለሟሎች የተጻፉት በአሮሞኛ ሳይሆን፣ በአማርኛ ነው። ወደበስተኋላ ገፋ ካልን ደግሞ፣ የዘመነ-መሳፍንት የኦሮሞ ገዢዎችም እንዲሁ። ግራኝ ራሱ አማርኛ ተናጋሪ እንደሆነ፣ የወረራው ታሪክ ጸሓፊው ይገልጥልናል።

አማርኛን ከ”ምኒልክ ሰፋሪዎች” ጋር ብቻ ማዛመድ፣ ከታሪክ ጥራዝነጠቅነትና ከጥላቻ ውጭ፣ ሌላ ምክንያት አይኖርም። የ”ምኒልክ ሰፋሪዎች” ተብዬዎቹ፣ አማርኛ ይናገሩ እንጂ፣ ከመጡበት ብሔረሰብና አካባቢ አኳያ ካየናቸው፣ ደምበኛ ምርምር ተደርጎ ባያረጋግጥም፣ ተጨባጭ ሁናቴው የሚያስረዳን ወደሰማንያ ከመቶው በላይ የኦሮሞ፣ የጉራጌ፣

ባሮች፣ ሞናው ምንጫቸው ከነዚህ አካባቢዎች [በምዕራብ ኢትዮጵያ ከ፲፱ኛ ዘመነምሕረት መግቢያ እስከመኻሉ ድረስ ከጉጃም በታች አቆጥቀው የነበሩት የጊቤ ባላባቶች ግዛቶች በመባል የሚታወቁት እነጉማ፣ ጉማ፣ ሊሙ፣ ጌራና ጅማ] መሆኑ ይታወቃል።”

Muhammed Hassen, *The Oromo of Ethiopia: A History, 157-1860*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2003):124-125።

³⁰ . Muhammed Hassen *The Oromo* 18-24።

የትግሬ፣ እንዲሁም የቤኒሻንጉል ኅብረተሰብ አካል ናቸው። በአንድ ቃል፣ ኢትዮጵያንና ኢትዮጵያዊነትን በጉልህ የሚያንጸባርቁ፣ የተለያዩ ብሔረሰቦች ስብጥር ናቸው ልበልና ወዳቋረጥኹት ወደዋናው ነጥቤ፣ ማለትም ወደመንግሥት መንሰራፋት ልመለስ።

የማእከላዊ መንግሥት መንሰራፋት ጠባይ፣ ከሕዝቡ የፍልስት ባሕርይ የተለየ አይደለም ማለት ይቻላል። ሁኖም፣ የመንግሥት መንሰራፋት በነፃና ራስገዝ ብሔረሰቦችም ሆኑ፣ አካባቢዎች መካከል የሚከሰቱትን አለመግባባቶችንና ግጭቶችን አስወግዶ፣ አንድነትና ስምምነት በማምጣቱ እጅግ የተቀደሰና የሚደነቅ ድርጊት መሆኑ አይካድም። እነዚህ ጉልበታቸውን በርስበርስ ጥቃት በከንቱ ከማባከን፣ ሰላምና ዕርቅ በሰፊነት ምድር፣ ለራሳቸው ብልፅግናና ዕድገት ሲሉ፣ እናት ለሆነችው አገራቸው ልማት፣ ተባብረውና ተስማምተው እንዲሠሩ፣ መንግሥት ሁላቸውን እንዳንድ አገር ባንድ የግዛት ሥልጣን ጥላ ሥር ቢያመጣም፣ የመንሰራፋቱ ሥራ ግን ራሱን የቻለ አስከፊ ገጽታ እንዳለው መረሳት የለበትም። አንድ አገር ሲመሠረት፣ መንገዱ አልጋ በአልጋ ሳይሆን፣ በዙ ደም የተፋሰሰበት፣ ሕዝብ የወደመበት፣ አካባቢ የተደመሰሰበት ነው። ታሪክን በምስክርነት ከወሰድን፣ በፈቃደኝነትና በውድይት፣ በምክክርና በመግባባት የተመሠረተ መንግሥት፣ ከቶውኑ በዓለማችን ላይ ኑሮ አያውቅም። ሌሎቹን ትተን፣ እስኪ ዛሬ በምግብናዋና በዘመናዊነቷ፣ ከንያላናቹ የምዕራብ መንግሥታት አካል አንዷ የሆነችውን፣ ጀርመንን እንመልከት።

ጀርመን፣ ከዐምስት መቶ በላይ ልዑላንና ራስ-ገዝ የነበሩትን፣ ልዩልዩ መንግሥታትን አንድ ጋ በማምጣት፣ እንደአንድ አገር ሁና ከተፈጠረች፣ ወደሁለት መቶ ዐምሳ ዓመታት ልታስቁጥር ቀርባለች። እነዚህ መንግሥታት መሬታቸው ከታገጠም ከመሆን አልፎ፣ በዘር፣ በባህልና በቋንቋ ያላቸው ልዩነት እምብዛም አልነበረም። ይሁንና በሰላማዊ መንገድ ሁላቸውንም ወደአንድነት ማምጣቱ ለዘመናት ቢሞከርም፣ ጥረቱ ፋይዳቢሽ ሁኖ ነው የቀረው። ከአንድነቱ ይበልጥ ይቀናቸው የነበረው፣ ርስበርስ በጦርነት እየተፋተጉና እየተጨፈላለቁ መኖሩ ነበር። በሰላምና በውድ ወደአንድነት ማምጣት ርባና-ቢስ መሆኑን ተረድቶ፣ “በብረትና በደም” ጎይል አንድ ያደረጋቸው፣ አምባገነኑ የጥሩሲያው መሪ ኦቶ ቮን ቢስማርክ ሲሆን፣ አሱም፣ “አንድ አገር እንዴት እንደተመሠረተ፣ ሶስጅ እንዴት እንደተሠራ መጠየቅ አይገባም።” የሚል አንድ ድንቅ አባባል ትቶልናል³¹።

ኢትዮጵያ፣ ከሦስት ሺ ዓመት በላይ የሚገመት አኩሪ የአንድነትና የመንግሥትነት ታሪክ እንዳላት፣ ምንም የማይከራከር ሐቅ መሆኑን ዐይተናል። በዚህ የረጅም ታሪክ ጉዞ ውስጥ፣ አንድነቷ ከጊዜ ወደጊዜ ፈርሶ የቆዳዋ ይዘት የጠበበበትና የሰፋበት ወቅትም እንደተፈራረቀባት አንሥተናል። በዘመነመሳፍንት የተገረሰሰው አንድነት፣ በዘመናዊ መልኩ ከአንድ መቶ ዓመት በኋላ ተመልሶ ሊገነባ የበቃው፣ በጦርነትም፣ በድርድርም ላይ ተንተርሶ ነበር። ይሁንና ከሌሎች አገሮች ሁናቴ ጋር ሲታይ፣ የኢትዮጵያ የዘመናዊ አንድነት ግንባታ፣ በከፍተኛ ብልህነትና አርቆ-አሳቢነት የተካሄደ ተግባር ብቻ ሳይሆን፣ አብነታዊና አድናቆትንም የሚያተርፍ ነው ብል ስሕተት አይመስለኝም። ለምሳሌ ያህል፣ እንደአሜሪካ በዘርና በቀለም በመበካከል፣ በመደብና በጾታ በመለያየት፣ በዕውቀትና በሀብት በመመሠረት፣ ልዩነትንና አድልዎን ያማከለ፣ ኅብረተሰቡን አንዱን ለማዕድግ፣ ሌላውን ለባርነት፣ ከዚያም ለሎሌነት በይፋ በሕግ የደነገገ አይደለም። ወይንም እንደአብዛኞቹ አገሮች፣ በብሔረሰብነትና በቋንቋ በማመኛኘት፣ ያንዱ ኅብረተሰብም ሆነ ግለሰብ፣ ዕድሉ የተቀጨበት፣ አንዱ ሌላውን የጨቁነበት፣ ደም የተቀባባበት ሁናቴ አልታየም። እንዲሁም፣ በእምነቱ፣ በዘሩ፣ ወይንም በቀለሙ ልዩነት ምክንያት፣ አንዱ ወገን ጌታ፣ ሌላው ባርያ ሁኖ የኖረበት ወቅት አልነበረም። እንደጀርመኖች፣ የዘር ማጥፋት ዘመቻ አልተካሄደም። እንዲሁም ባህልንና ቋንቋን ስለማይጋራ፣ በቀለም ስለማይመሳሰል፣ በሀብትና በጉልበት ስለማይመጣጠን፣ በጾታና በትውልድ ስለሚለያይ ብቻ ተነጥሎ፣ ለሌላው የተሰጠውን ዕድል የተነፈገ የኅብረተሰብ ክፍል የለም። በአስተዳደር ደረጃ፣ አንዳንድ ጉድለቶች መኖራቸው አይካድም። ግን የኢሕአዴግ አገዛዝ የመንግሥትን ሥልጣን እስከተቆጣጠረበት ወቅት ድረስ፣ ልዩ ዘውግ ወይንም የዘውግ አባል በመሆኑ፣ ወይንም ዘውጉ ከሰፈረበት አካባቢ በመምጣቱ፣ አለበለዚያም ቋንቋውን በመናገሩ፣ ወይንም በጋብቻ ሆነ በሌላ መልክ በመተሳሰሩ ብቻ፣ በይፋም ሆነ በኅብዕት የተሸለመ፣ ወይንም የተንቋሸሸ፣ የተጨቁነ፣ ዜግነቱን ያጣ፣ የሌላው አገልጋይ እንዲሆን ማዕቀብ የተጣለበት፣ በሕግ በልማድም ከሥልጣንም ከዕድገትም የታገደ፣ ግለሰብም ሆነ ብሔረሰብ፣ በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ አልታየም። ይልቅስ በኢትዮጵያ ታሪክ ማእከላዊ መንግሥት ሲስፋፋ፣ በተደጋጋሚ ጉልህ ሁኖ የሚታይ ነገር ቢኖር፣ የተሸነፈውን ክፍል ወይንም ኅብረተሰብ ለመግዛት፣ ወይንም ለመጨቁን ሳይሆን፣ ሕዝብን

³¹ . በዙዎቻችን እንደሚናወቀው፣ የሶስጅ ጥሩነቱ ሲበሉት ነው። ደስ ይላል፤ ይጣፍጣል። ከምን እንደተሠራ መመራመር የሚያመጣው መዘዝ፣ ምግቡን ወደመንገፍገፍና መዘግነን ሊያመራ ይችላል። እንዲሁም፣ አንድ አገር ደስ የሚለው ማንነትንና፣ ከሱም ጋር የተሳሰሩ መብቶችን ለማዳበር፣ አብሮ ባንድጋ በሰላም መኖሩና ትብብሩ የሚያበረክቱትን ጥቅማጥቅሞችን ማየቱ ነው። አንድነቱ እንዴት ሁኖ ተደረሰ በሚለው ጥያቄ ላይ ብቻ ማፋጠጥ ግን፣ ባልታሰበ፣ ደም በሚያስገነፍል፣ ጦር በሚያስመዘዝና፣ ያገሪቷን አንድነት በሚያጋጥ ጠንቅና ገትርክ ሊከት ይችላል። ሌላው ቀርቶ አንድ እናት እንኳን፣ ዋና አሳቢ በወለደችው ልጇ መሆን ቀርቶ፣ ባሳለፈችው ምጧና፣ በቀመሰችው መከራዋ ብቻ ከሆነ፣ መጨረሻው ላያምር ይችላል። ከዘጠኝ ወር በላይ ያዘለችው የሆዴ ፍሬ፣ የደስታና የእልልታ ምንጭ መሆኑ ቀርቶ፣ ለጥላቻና ለሌላም አደጋ እንዳይዳርግ ያስጋል።

ርስበርሱ ለማቀራረብና ለማዋህድ፣ ከባድ ወራሪዎች በትብብር ለመከላከል ነው ቢባል ይመረጣል³²። ታሪክ ሲመረመር፣ የኢትዮጵያ ማእከላዊ መንግሥት የአስተዳደር መፈክር በአራት መሠረታዊና አንጻር በሆኑ ነጥቦች ሊጠቃለል ይችላል። አንደኛ፣ ወደፊልግህበት ሂደት፣ በሰላም ኑር። ሁለተኛ፣ ግብር ገብር። ሦስተኛ፣ ነጋዴዎችን ገበሬዎችን (የአገር ሀብት ምንጭ እንደመሆናቸው)፣ መንገደኛዎችንም አትንካብኝ። በመጨረሻ፣ በአካባቢ ሰላም አትንሣ። መንግሥት ጦርነት የሚያውጀው፣ አካባቢውንም ሆነ ግለሰቡን የሚቀጣው፣ ከእነዚህ መሠረታዊ የዜግነት ግዴታዎች፣ አንዱም ቢሆን ቢፈርስና ሳይሟላ ሲቀር ነው።

የኢትዮጵያን የአንድነት ግንባታ ከሌሎች አገሮችና መንግሥታት የሚለያት ሌላም አስገራሚ ገጽታ አለው። የኢሕአዴግ መሪዎች፣ ከሺዘጠኝ መቶ ስድሳዎቹና ሰባዎቹ የተማሪዎች እንቅስቃሴ ለጥቅማቸው ሲሉ ተበድረው በሚያነበንበት አርቲስቲክ ካልተሸነገልን በስተቀር፣ ደጋግሜ እንዳይሆኑት፣ የኢትዮጵያ ሥልጣኔና መንግሥትም ሆነ የአገሪቷ የአንድነት ግንባታ፣ ካንድ ከተለየ ብሔረሰብ ወይም አካባቢ ጋር የተያያዘበትና ተቆራኝቶ የታየበት ጊዜ አልነበረም። ሁኖም አያውቅም። በመጀመሪያ ደረጃ፣ በዘመነ-መሳፍንት ፈርሶ የነበረው የሕዝብና ያገሩ አንድነት ተመልሶ በዘመናዊ መልኩ የተቋቋመው፣ ባንዴ ሳይሆን በሂደት ነው። እንደአንድ አገር የተቋቋመውም፣ ካንድ ከተወሰነ አካባቢ ወይም ጎሣ በመነጨ ጦርና መሪ ሳይሆን፣ በተለያዩ ወቅትና ምክንያት ከየአካባቢው በተወጣጣና በተቀናጀ፣ በመሪነትም ሆነ በሠራዊት ደረጃ፣ ልዩልዩ ብሔርንና ብሔረሰቦችን ባቀፈ ካይል ነው። ቀለል እንዲልልን እስኪ ዐጠር ባለ መልኩ ወደዝርዝሩ እንግባና እንየው።

ዘመነ-መሳፍንትን አክትመው ሲያበቁ፣ ያንድነቷን መሠረት የጣሉላት አፄ ቴዎድሮስ የቋራ ተወላጅ ናቸው። የንጉሠነገሥትነት በትር እንደጨበጡ፣ በሰሜን በኩል በተከታታይ ብቅ ባሉት በውጭ አገር ወራሪዎች ጥርስ እንዳትገባ እየተዋጉ፣ በመጨረሻም በጦር ሜዳ ላይ ሕይወታቸውን የሠውት አፄ ዮሐንስ የትግራይ ተወላጅ ነበሩ። ከአውሮጳውያን መንጋጋ አድነውት፣ ደቡቡን ያቀኑት አፄ ምኒልክ ከሸዋ ሲሆኑ፣ የምዕራቡን ክፍልና ግንባር ያደላደሉት ንጉሥ ተከለሃይማኖት ግን ከጎጃም ናቸው። እያንዳንዱ ንጉሥ በጎህ፣ በጀግንነታቸው እጅግ የታወቁና የተፈሩ፣ በጦር ዕቅዳቸው የሚደነቁ፣ ቆራጥና ስመጥሩ፣ በሰሜን እንደራስአሉላ አባ ነጋ፣ በምዕራብ እንደራስ ደረሰ አባ ጠቦ፣ በመኻል አገር የሸዋው ራስ ጎብና አባ ጥጉ የመሳሰሉ የጦር አበጋዞች ነበሯቸው። ሌላውን የዘር ሐረጋቸውን እግምት ሳናስገባ፣ በአባታቸውና በአካባቢያቸው ብቻ ተመሥርተን፣ በትውልዳቸውና አፋቸውን በከፈቱበት ቋንቋ ከሄድን ደግሞ፣ ራስ ጎብና የአሮሞ፣ ራስ ደረሰ የአገው፣ ራስ አሊ የትግሬ ብሔረሰብ ናቸው ይባላል³³። እንግዲህ፣ በዚህ መልክ የተቋቋመችውን አገርና ሕዝብ፣ መሪዎቹ ያስተዳድሩ የነበሩት፣ ለማንም ሳያዳሉ፣ ገንዘባቸውና ዕቅዳቸው በፈቀዱት መጠን፣ ሁሉንም በእኩልነት ስለነበር፣ አንዱ ዘውግ በተለየ መልክ ተሸግንመኖ እንዲኳል፣ ሌላው ተቀፍፎ እንዲኳል፣ የተደረገበት ወቅት በኢትዮጵያ ታሪክ ውስጥ አልነበረም፤ አልታየምም።

32 . እኔ ሁሌዬ የሚገርመኝ ነገር ቢኖር፣ “የዚህ ብሔረሰብ አካል በመሆኔ ተጨቅኜ ነበር፤ ብሔረሰቤም ተጨቅኜ ነበር” ባዮች፣ ጭቆናው በምንና እንዴት መቼስ እንደሆነ፣ እስካሁን ሊያስረዱኝ አልቻሉም። የብሔረሰቡ አባል በመሆናቸው፣ የትምህርት ዕድል የተከለከሉበት፣ በሥራ ሲቀጠሩ አድልዎን ያዩበት፣ በጋብቻ፣ በመኖሪያ፣ በሀብት ልዩነት የቀመሱበት አጋጣሚና ሁናቴ ካለ፣ ልነግሩኝ አልቻሉም። አንድ ጊዜ፣ አንድ ኤርትራዊ ብዙ ምሁራን ወረቀት በሚሰጡበት ስብሰባ ላይ ተገኝቶ፣ ስብሰባው እንዳይካሄድ መበጠጥ ጀመረ (ብዙዎቻችን እንደምናውቀው፣ በሽምቅ ተዋጊዎች ወኪሎች፣ በግራዘመምና በዘውግ ርእዮተኛዎች አቀንቃኞች ዘንድ ያኔ በጣም የተለመደ ስልት ነበር)። በመጨረሻ፣ ሊቀ መንበሩ አላሳለሱትና፣ ስብሰባው እንደታቀደው ቀጠለ። ሰውዬው ባንድ ዩኒቨርሲቲ ጥሩ ሥራ ያለው ነበር። ስብሰባው ለተሰባሳቢዎቹ ሊያስታውቅና ሊያስረዳ የሞከረው፣ ኢትዮጵያ የከፍተኛ ትምህርት ዕድል ከልክላ፣ ኤርትራውያንን ከቀረው የኢትዮጵያ ሕዝብ ለይታ እንዴት እንደጨቁነች፣ እሱም ትምህርቱን ሊማር የበቃው፣ እዚህ አሜሪካ ከመጣ በኋላ ብቻ እንደሆነ ነበር። ከስብሰባው አዘጋጆቹ አንዱ እኔው ነበር። ኋላ እንደተረዳሁት ቅሬታውን ለማሰማት ወደማስተማርበት ትምህርትቤትና ክፍል መጥቶ፣ ካለቃዬ ቢሮ ሲወጣ አገኘሁት። ሰላምታ ከተለዋወጥን በኋላ፣ ‘እኔኮ በትውልድ አገርህ አካባቢ ሠርቻለሁ’ አለኝ። ስብሰባው ላይ፣ “ከኤርትራ በቀጥታ መጥቼ፣ እዚህ አሜሪካ ዕድል አግኝቼ ልማር በቃሁ” ብሎ ስለነበር፣ እኔም ገርሞኝ፣ እንዴት ሄድህ አልሁት። “የአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ የሦስተኛውን ዓመት የአገልግሎት ግዴታዬን ያሟላሁት ባንተ ከተማ ተመድቤ ነው” ብሎ ቆጭ አለ። ለማመን አልቻልሁም። ኋላ በጉዳዩ ተገርሜ፣ ስለሰውዬው ዳራ ስመረምር፣ ለካስ የአንድ የተከበሩ አገር-ወዳድ ከፍተኛ ኤርትራዊ ባለሥልጣን ዘመድ ስለነበር፣ ይማር የነበረው በአዲስ አበባ ካቴድራል ትምህርትቤት ሲሆን፣ እሱ የሚመለሰው፣ ቆይቶም ምሳውም በየቀኑ የሚመጣለት፣ በሹፌር በሚነዳ ሊሞስን እንደነበር አብረው ይማሩ የነበሩት ጓደኞቼና ትውውቆቹ ነገሩኝ። እንግዲህ፣ ስለብሔረሰብ ጭቆና የሚለፈልፉት የጎሣና የግራዘመም ርእዮተኛዎች፣ ይኸ ሰውዬ ከሚያወራው ጭቆና የተለየ ዐይነት ያላቸው አይመስለኝም።

እነዚህ የጦር መሪዎችም ሆኑ፤ ነገሥታቱ ለታላቅ ክብርና ማዕርግ የበቁት ደግሞ፤ በኢትዮጵያ በመወለዳቸውና የኢትዮጵያዊነትን ካባ በመልበሳቸው ነው ማለት ይቻላል። ከላይ እንዳየነው፤ የኢትዮጵያዊነት ታላቁ ዕሴትና ምሥጢር፤ ከማንም ተወለድ፤ ከየትም አካባቢ ና፤ ዕጣፋንታህ ከሆነ፤ ችሎታና ብቃት ካለህ፤ ታማኝነት ካሳየህ፤ ለማንኛውም ወግና ማዕርግ ዕጩና ብቁ ነህ የሚል መሠረታዊና የማይካድ እምነት በያንዳንዱ ልብ ለዘመናት ተቀርጾ መኖሩ ነው። በተለያዩ ጊዜ ኢትዮጵያን የጎበኙትን ምዕራባውያን በጣም ካስደነቋቸው ነገሮች ዋነኛው፤ የተለያዩ አካለጉድለት ያላቸው (ለምሳሌ ያህል ዐይነት-ሮች) እንኳን ሳይቀሩ፤ ከፍተኛ ትምህርት ተምረው፤ ለታላቅ ክብርና ማዕርግ በቅተው፤ አላንዳች ማዳላት፤ ከሌላው እኩል ሁኔታ ማየታቸው ነበር። ይኸ፤ በዚያ ወቅት በምዕራባውያን ዘንድ የማይታሰብ እንደነበር፤ ብዙዎቻችን እናውቃለን። በ፲፱ኛ ዘመንም ሕረት ላይ፤ የአፄ ቴዎድሮስ ታማኝ አማካሪ የነበረውን እንግሊዘዊውን ፕላውዴን እጅግ ያስገረመው ነገር ቢኖር፤ በኢትዮጵያ ምድር ሌላው ይቅርና፤ የሚለብሰው ቡትቶ እንኳን በሌለው፤ ባንድ ጭንጨጫ ድኻ ሥነልቦና፤ ስለገዛራሱ ያለው ጠንካራ አስተያየት ነበር። ፕላውዴን በጽሑፉ፤ “የዕድልና ያለመታደል ጉዳይ ሁኖ አንዱ ከሌላው ለጊዜው እኩል ባይሆንም እንኳን፤ በኢትዮጵያ ማንኛውም ሰው በመሠረቱ ያው [እኩል] ነው። ... እያንዳንዱ ኢትዮጵያዊ ራሱን ለታላቅ ዓላማ የተወለደ እንደሆነ አድርጎ ያምናል፤ በፍጹም የማትረባ ፍንጣሪም እንኳን ቢትሆን ይኸንን ምኞቱን ታቀጣጥለዋለች።” ይላል።

በፕላውዴን ትውልድ አገርም ሆነ፤ በቀረው የምዕራብ ዓለም፤ እንደዚህ ዐይነት አመለካከት በሕዝቡ ሥነልቦና ለመቅረጽና፤ ተግባራዊ ለማድረግ፤ ከፍተኛ ደም ያፋሰሰ ሥርነቀል የሥርዐት ለውጥ ማካሄድ ግድ ሆኖባቸዋል። ኋላ የፈረንሳይ መንግሥት ከፍተኛ መሪ ሁኖ፤ ለታላቅነት የበቃውና፤ መላ አውሮጳን ያንቀጠቀጠው ናፖሊዎን ቦናፓርቱ ዐይነት፤ የፈረንሳይ አብዮት ባይኖር ኖሮ፤ የአንድ አገር መሪ መሆን ቀርቶ፤ ለተራ መከራከሪያም እንኳን ለመታጨት ዕድሉ የመነመነ ነበር። ለምን እንዳልሁ ባጭሩ ላብራራ። ብዙዎቻችን እንደምናውቀው፤ ከፈረንሳይ አብዮት በፊት፤ አብዛኛው የምዕራባውያን ኅብረተሰብ “ቤተክህነት፤ ቤተመሳፍንትና ቤተአልባሌ³⁴³⁵” በተባሉ፤ የየቅላቸው ስብእናና አገልግሎት ባላቸው፤ በሦስት ማኅበራዊ ዕርክን የተደረደሩ ነበር። በየመንግሥታቱ፤ የበላዮቹ ሁለቱ የየአገራቸው ባላቤቶች ሲሆኑ፤ በ“ቤተአልባሌ” ስም የሚጠራው፤ የሦስተኛው ዕርክን መደብ ግን፤ በተለያዩ የሥራ ዘርፍ ተሰማርቶ፤ ዐሥራት፤ ግብርና ቀረጥ በመክፈል፤ ሁለቶቹን ማገልገል ካልሆነ በስተቀር፤ ሌላ ፋይዳ አልነበረውም። የበላዮቹ ሁለቱ፤ የአገሩ ጠቅላላ ሕዝብ ዐሥር ከመቶ እንኳን የማይሞሉ ቢሆኑም፤ ሥልጣኑንና ማዕርጉን፤ ሹመትንና ዕድገትን፤ አጠቃልለው በእጃቸው ስላደረጉት፤ የቤተአልባሌ ክፍል አባል ምንም ቢተጋና ቢጥር፤ ቢቋምጥና ቢለማመጥ፤ ቢማለድና ቢገዳገድ፤ ከመደቡ ወጥቶ ለወግና ለማዕርግ የመብቃት ዕድሉ የተቀጨ ነበር። የፈረንሳይ አብዮት ሥርዐቱን አፍርሶ ባመጣው፤ አዲሱ ሥርነቀል ለውጥ፤ ሹመትንና ዕድገትን ችሎታና ብቃት ላለው ሁሉ ከፍት በማድረጉ፤ ናፖልዎን ከመጀመሪያዎቹ ተጠቃሚዎች አንዱ በመሆን፤ ከተራ ወታደርነት ተነሥቶ በሠላሳ ዓመት ያህል ዕድሜው፤ ንጉሠነገሥት በመሆን፤ የአገሩን ከፍተኛ ሥልጣን ለመያዝና፤ አብዛኛውን አውሮጳ ለመግዛት በቅቷል። ድልአድራጊው ሠራዊቱም፤ እግሩ በየረገጠበት የአውሮጳ ምድር፤ አሮጌውን ሥርዐት ገርሶ በአዲሱ እየተካ ሄዷል።

በምዕራባውያን ማኅበረሰብ አኳያ፤ ኢትዮጵያውያን ሁሉም ነገር ተሟልቶና ተስተካክሎ ባይሰጣቸውም፤ በአውሮጳም ሆነ በሌላው ዓለም ሰፍኖ የነበረውን ግፊት ሥርዐት ቀምሰው አያውቁም። እያንዳንዱ ኢትዮጵያዊ፤ ውቃቤው ካልራቀው፤ ችሎታው ካለው የማይመጣጠንለት ማዕርግ፤ የማይታጭበት የሙያ ዘርፍ የለም ብሎ የሚያምን ነው ብል ከእውነት የራቀ አባባል አይደለም። ወጉ፤ አካባቢውና አስተዳደጉ “ሁሉም ይቻላል፤ ግን ያለፋል” የሚል አመለካከት፤ በአብዛኛው ዘንድ እንደሚያፋልም የማንነት መግለጫው አድርጎ፤ በአእምሮው ቀርፀውለታል። የኢትዮጵያ ኅብረተሰብ አወቃቀር፤ እንደአውሮጳ ዐይነት ቢሆን ኖሮ፤ ሁለቱ የቋራውና የተምቤኑ ካሳዎች፤ አፄ ቴዎድሮስና አፄ ዮሐንስ ለመባል፤ እንዲሁም በአድዋ ጦርነትና በአዲሲቷ ኢትዮጵያ ግንባታ ከፍተኛ ታሪክ የሠሩት፤ እንደፊታውራሪ ሀብተጊዮርጊስና ደጃዝማች ባልቻ ሳፎ የመሳሰሉት፤ ዝና ለማትረፍም ሆነ፤ ለፊታውራሪነትና ለደጃዝማችነት ማዕርግ ዕድል ባላጋጠማቸው ነበር።

የኢትዮጵያዊነት እሴቶች ብዙዎች ናቸው። ለመዘርዘር ሰፊ ጊዜና ከፍተኛ ትዕግሥት ይጠይቃሉ። እኔ ግን አንዱን ባጭሩ ላነሣ ፍላጎቴ ነው። እሱም ሕግ አክባርነትንና በሕግ ፊት ሁሉም እኩል ሁኖ መታየት እንዳለበት ነው። ግሪካዊው ሄሮዶቶስም ሆነ፤ ነቢዩ መሐመድ፤ ከነሱም በኋላ የመጡት ያገር ጎብኚዎች፤ የኢትዮጵያን ሕዝብ ለግፍ ስላለው ጥላቻው፤

34 . በቋንቋቸው የነዚህ የታደሉ ሁለቱ መደቦች አካል ያልሆነው፤ ቤተአልባሌው፤ በጠቅላላ “የቀረው ሁሉ” ወይም “ማንም” በመባል ይታወቃል።
35 . መቶ በመቶ ትክክለኛ ትርጉም ባይኖረውም፤ ሦስቱን በአገራችን አጠራር “ቀዳሽ፤ ነጋሽ፤ አንጋሽ” ብለን ልንተረጎም እንችላለን። “ማንም” ወይም “አንጋሽ”፤ በሁለቱ መደቦች ያልተካተቱትን፤ ማለትም ከለማኝ እስከቱጃርና ከፍተኛ ምሁር ድረስ ያለውን ባለሙያን ሁሉ ሁሉ ያጠቃልል ነበር።

ስለፍትሕ አፍቃሪነቱ እንደሚወድሱ፣ በተለይም ነቢዩ የኢትዮጵያ ገዢ መደብ “ምንም ዓይነት በደል የማይታገሥ፣ ሕዝቡን በፍትሕና በቅንነት የሚገዛ፣” ብሎ እንደገለጠ ቀደም ብለን አይተናል። ንጹሕ በግፍ እንዳይቀጣ፣ ግፈኛው ዋጋውን ሳያገኝ ከፍትሕ እንዳያመልጥ፣ በደለኛውን አበጥሮ ለመወሰን በየኅብረተሰቡ ፍቱን ተብለው የሚታሙ እንደሚገቡ በተጠየቅ፣ አፈርሳታ፣ ሌባሻይ የመሳሰሉ ባህላዊ ዘዴዎችና ተቋሞች አሉ። በመንግሥትም ደረጃ፣ ከክርስቲያኑ ፍትሕነገሥት ውጭ፣ ከከፍተኛው የዙፋን ችሎት፣ እስከዝቅተኛው የአፈር ወይም የሥር ዳኝነት ተዘርግቷል።

እነዚህ ባህላዊ ተቋሞች፣ ኢትዮጵያውያን ስለሕግ እጅግ የዳበረ ግንዛቤ እንዳላቸው ያሳያሉ ብዬ አምናለሁ። ግፍንም በብዙ ዘዴና ጎራ፣ የትም ቦታ ቢሆን፣ ወደኋላ ሳይሉና ሳያመነቱ፣ በቀሩጠኝነት የሚጠጉ መሆናቸውን፣ አንዳንድ ታሪካዊ ድርጊቶችን ማገናዘብ ይጠቅማል። በአክሱማውያን ዘመን፣ አፄ ካሌብ በየመን አገር፣ ክርስቲያኖች በሃይማኖታቸው ምክንያት በአይሁዳዊ ገዢ ቢሰደዱ፣ ጦራቸውን አደራጅተው በመሄድ፣ ከእምነት ልዩነት የተነሣ ማንም በየትም መሰደድ እንደማይገባው በተግባር አስተምረዋል። አሳዳጁንም ያገሩን ገዢ ወግተው ከሥልጣኑ አባርረውታል። በቅርቡ በፈረንጆች አቁጣጠር በ፲፰፻፹ ዓ.ም. ላይ፣ የኢትዮጵያ መርከበኞች ወደኒውዮርክ ከተማ መጥተው ሊጸልዩ ሲሉ፣ ወደቤተክርስቲያን ጎራ ባሉ ጊዜ፣ በጥቅርቱ ለተመደበው መደዳ እንጂ፣ ከነጮቹ ጋር ተቀላቅላችሁ መቀመጥ አትችሉም ቢባሉ፣ “በእግዚአብሔር ቤተጸሎት ምንም ዓይነት ልዩነት አይገባም” ብለው ጥለው በመውጣት፣ ሌሎችን ጥቁሮች በማስተባበር አንድጋ ሁነው፣ የመጀመሪያውን “የኢትዮጵያ ምጥማቅ ቤተክርስቲያን”³⁶ የሚትባለውን በከተማዋ ቁረቁሩ። ይህች፣ በኢትዮጵያ መርከበኞች የተቆረቆረችው ቤተክርስቲያን፣ በአሜሪቃ ለጥቅር ሕዝብ ነፃነትና እኩልነት በተካሄደው የትግል ታሪክ፣ ከፍተኛ ሚና እንደተጫወተች በግልጽ ይነገራል።

የአፄ ካሌብም ሆነ የመርከበኞቹ ሥራ የሚያስረዳን፣ ኢትዮጵያውያን ግፍ በማየት የሚከፉ ብቻ ሳይሆን፣ በሰው ዘር እኩልነትና መብት ላይ እንደማይደራደሩ ነው። አስተሳሰባቸው ከአውሮጳውያኑ ምን ያህል እንደላቀና፣ ወደፊት የገፉ መሆኑንም ያመለክታል ብል ስሕተት አይመስለኝም። በጽሑፍም ደረጃ ብንመለከተው፣ ይበልጥ ይኸንን አጥብቀን እንረዳለን። በአውሮጳ ታሪክ፣ የዛሬው ዘመናዊ አስተሳሰብና ሥልጣኔ ፈርቀዳጆች፣ በ፲፯ኛና በ፲፰ኛ ዘመንምሕረት ላይ ብቅ ያለው፣ አብርሃም³⁷ በመባል የሚታወቀው እንቅስቃሴ መሪዎች ናቸው ይባላል። ከመካከላቸው በተለይ ሁለት ፈላስፎች፣ እንግሊዛዊው ጆን ሎክና ፈረንሳዊው ሮልቴር፣ በታላቅነታቸው ይደነቃሉ። ሁለቱም ግን፣ በሰው ልጅ እኩልነት የማያምኑ፣ የሴቶችን ልባምነት የሚከዱ ሲሆኑ፣ ለማትረፍም ሲሉ ገንዘባቸውን በሰፊው ያዋሉት፣ ጥቅርቱን ሕዝብ በባርነት በመነገድ ነበር። ከነሱ ወደመቶ ዓመት አስቀድመው በኢትዮጵያ ምድር የታዩት፣ ዘርዐያዕቆብና ወልደሕይወት የተባሉ ሁለት ፈላስፎች ግን፣ ስለሴቶችም ሆነ፣ ስለቀረው የሰው ልጅ እኩልነት፣ ስለጋብቻ ክቡርነት፣ ስለሃይማኖት ትርጉም፣ ከዚያም አልፎ ጥቅምና ጉዳት ብቻ ሳይሆን፣ ባርነት ራሱ ያለመታደልና ያጋጣሚ ጉዳይ ሁኖ እንጂ፣ ባሮቹ ከሌላው የሰው ልጅ እኩል መሆናቸውን አትተዋል። ጽሑፋቸው፣ አውሮጳውያን የሚመኩባቸውንና፣ የዘመናዊ ሥልጣኔ ፈርቀዳጆች የሚሏቸውን ከላይ የጠቀስናቸውን ፈላስፎች እጅግ በጣም ያስንቃሉ። የአውሮጳውያን አስተሳሰብ፣ በተራማጅነቱ ከእነዚህ ሁለቱ ኢትዮጵያውያን ርእዮተዓለም ጋር ሊመጣጠን የበቃው፣ በጣም ቅርብ ጊዜ ነው ለማለት ያስደፍራል። በኔ እይታ፣ የነዘርዐያዕቆብን አስተሳሰብ ልዩ የሚያደርገው በጽሑፍ መሰፈሩ እንጂ፣ እንደ አዲስ ግኝት ሁኖ መታየት ያለበት ነው ብዬ አላምንም። አቋማቸው የሚያንጸባርቀው ከመላጎደል፣ አብዛኛው የኢትዮጵያ ሕዝብ ለዘመናት ይጋራ የነበረውና፣ በኅብረተሰቡ መካከል በሰፊው ይንሸራሸር የነበረውን የቆየና ሥር-የሰደደ አሳብ ነው።

ኢትዮጵያዊነት በሕግ የበላይነት ማመንን ይጠይቃል። ይኸንንም የሚያመለክቱ የተለያዩ ማስረጃዎች አሉ። በየጊዜው ከተራው እስከመኰንኑ፣ ከባለዳባው እስከባለካባው “በሕግ አምላክ፣” “በእግዚር፣” “በጃንሆይ[አምላክ]፣” የሚለው አገላለጽ፣ ከዚህ መሠረታዊ እምነት የመነጨ ነው። ንጉሥም ቢሆን፣ የእግዚአብሔር ምድራዊ ምስለኔ ማለትም እንደራሴ እንደመሆኑ መጠን፣ የሕግን የበላይነትና ያገርን ወግ መጠበቅና ማክበር እንዳለበት በሕዝቡ ዘንድ ይጠበቅበታል። እንዲሁም፣ ከሥሩ ያሉት ባለሥልጣኖች ጭምር። እውነቱ እንደዚህ ሁኖ እያለ፣ ከዘውዳዊ መንግሥት መገርሰስ ጀምሮ፣ ስለገዢው ክፍል፣ ይልቁንም ስለነገሥታቱ አምባገነንነትና፣ ራሳቸውን ከሕግ በላይ አድርገው ያዩ ነበር በማለት፣ ብዙ ወቅሳ ይሰነዘራል። ክሱ የመነጨው ከሰድሳዎቹ የፀረ-ዘውድ ሥርዐት አዝማችች ቢሆንም፣ ሌሎቹም ዐውቀውም ይሆን ሳያውቁ፣ አሳቡን ሲያስተጋቡት እያየን ነን። አልፈው አልፈው ወቅሳውን የሚደግፉ ክሥተቶች ቢታዩም፣ እውነቱ ግን ጠቅላላ አሠራሩንና ለትውልድ ሲተላለፍ የመጣውን ትውፊትና ልማድ አያንፀባርቅም። የኢትዮጵያ

³⁶ . በእንግሊዝኛ፣ The [First] Abyssinian Baptist Church [in New York] በመባል ትታወቃለች።
³⁷ . በእንግሊዝኛ ቋንቋ Enlightenment Movement የተባለው እንቅስቃሴን ያመለክታል።

ነገሥታት መፈጸም ከሚገባቸው ታላላቅ አላፊነቶች መካከል እንደዋነኛ ሁኖ የሚቆጠረው፣ “**ከመሳፍንት እስከተራ ሕዝብ ያለውን ማንኛውንም ሰው አቅድ ባለው ሕግ ማስተዳደር፣ እንዲሁም ከቁጣ የራቀቁ አለሕግ ከመቅጣት የተቆጠበ መሪነትን ማስመሰከር**” ነው። የንጉሠነገሥቱም ሆነ የምስሌኔዎቻቸው ታላቅነት የሚገለጠው፣ ሥራቸውም የሚደነቀው፣ የማያዳላ ፍርድ በመስጠታቸው፣ አንዲሁም በቅንነትና በፍትሕ በመግዛታቸውና በሕግ አክባሪነታቸውም ጭምር ነው። እነራስ አሉላን፣ እነፊታውራሪ ሀብተጊዮርጊስን፣ እንዲሁም አፄ ምኒልክን የመሳሰሉት መሪዎች በሕዝብ ዘንድ ከፍተኛ አድናቆት ያተረፉት፣ ኅብረተሰባቸውን በፍትሕና በርትዕ በማስተዳደራቸውና፣ ማንም ከሕግ በላይ እንዳልሆነ በማሳየታቸው ነው። አፄ ቴዎድሮስ ወደሸዋ በዘመቱ ጊዜ፣ “በፍትሕ ነገሥት ሳያስፈርዱ”፣ በአንዳንድ ከፍተኛ በደል ፈጽመዋል በሚሏቸው ሰዎች ላይ የወሰዱት ጨካኝ ርምጃ፣ “**ከዚህ በፊት ታይቶ ስለማይታወቅ**”፣ በሕዝቡ ዘንድ ከፍተኛ ፍራቻና ሽብር ከማሳደር አልፎ በጣም እንዳሰወቀሳቸውም፣ የታሪካቸው ደራሲዎች ይናገራሉ። ይኸ ዐይነቱ ወቅሳ ለአፄ ዮሐንስም ተርፏል። ሁኖም፣ አፄ ቴዎድሮስና አፄ ዮሐንስ የሕዝቡ ተቃውሞ በወቅሳ ብቻ በመገደቡ እጅግ የታደሉ ናቸው። እንደነሱ ሥልጣናቸውን አላገባብ በመጠቀማቸው፣ ለብዙዎቹ የደረሰባቸውን ጽዋ አልቀመሱትም። በዚህ ረገድ የበርካታዎቹ ዕጣ ከሥልጣናቸው ውድቀት ውጭ ሌላ እንዳልነበረ ታሪክ ደጋግሞ ይመሰክራል። በዚህ አፄ ተክለጊዮርጊስ ጥሩ ምሳሌ ሊሆኑ ይችላሉ ብዬ አምናለሁ። ንጉሡ ከርሳቸው በፊት ያልተተከለ ግብር በበጌምድር ሕዝብ ላይ ቢጥሉበት፣ “**በበጌምድር የለ ግብር፣ በሰማይ የለ ዱር፣ በጌምድር ደረቱን ለጦር እግሩን ለጠጠር**” የሚል መፈክር አንግቦ፣ በተቃውሞ ሲነሣባቸው፣ ዙፋናቸውን እንዳጡና፣ ድሮም በውድቀት ላይ የነበረውን ንጉሥነትን፣ ለከፋ ውርደት ስለዳረጉ፣ ስማቸው በተቀጽላ “ተፍጻሜ ተመንግሥት ተክለጊዮርጊስ³⁸” በመባል ይታወቃል። ሌሎችም እንደነአፄ ዘድንግል፣ አፄ ሱስንዮስ የመሳሰሉት፣ ያገሪቷን ወግና ሥርዐት ጥሳቸዋል ተብለው፣ በጦር ኅይል ከዙፋናቸው እንደተወገዱ ታሪክ ይመሰክራል።

ለማጠቃለል ያህል፣ የኢትዮጵያዊነት ፍቺ በቃሉ መሠረት “ፊቱ የጠቁረ” ነው ቢባልም፣ የሚያሳየው በተለያየ ስም የሚጠራና የሚያከፋይ ታሪክ ባለቤት የሆነ ሕዝብ የሚኖርበትን አገር ማንነት ነው። አንድ ኢጣሊያናዊ ታሪክ ጸሓፊ፣ ኢትዮጵያን “የሕዝብ ቤተመዘክር” ናት ብሎ ይገልጻል። እውነቱ ግን፣ ኢትዮጵያ ብቻ ሳትሆን እያንዳንዱ ኢትዮጵያዊም ጭምር “የሕዝብ ቤተመዘክር” ነው ማለት ይቻላል። እያንዳንዱ በአካላቱ፣ የአብዛኛውን የኢትዮጵያን ኅብረተሰብ ደምና ሰብእና አዝሎ ይዘራል። ይኸም ከስድስት ሺ ዓመት በላይ ባስቆጠረው በተለያየ ሁኔታ አጋጣሚ የተፈጸመው የሕዝብ ከቦታ ወደቦታ መዘዋወርና የማእከላዊ መንግሥት መንሰራራት ከነሱም ጋር ተያይዘው የመጡት ሁኔታዎች ፍሬ ነው። የዘውግና የግራዘመም ርእዮተ ዓለም አራማጆችና አቀንቃኞች የረሱት ነገር ቢኖር፣ ይኸን የኢትዮጵያን ሕዝብ ረጅም የታሪክ ጉዞና እሱም በሂደት ያመጣውን የትውልድና የባህል፣ የቋንቋና የሃይማኖት ትስስርና ውርርስ፣ ውሕደትና አንድነት ነው። ይኸ ሕዝብ በረጅም ጉዞው ሌላው ዓለም ከፍተኛ መሥዋዕት የከፈለባቸውን የሰው ልጅ እኩልነት፣ የሕግ የበላይነት፣ የነፃነት፣ የፍትሕና የርትዕ እሴቶችን በሥነልቦናው በከፍተኛ ደረጃ አዳብሯቸዋል ማለት ይቻላል።

በመጨረሻ መረሳት የማይገባው ኢትዮጵያንና ኢትዮጵያዊነትን ከሌላው የአፍሪቃና የአብዛኛው የዓለም ሕዝብ የሚለዩት የአገሪቷ ጥንታዊነትና ለባዕድ ወራሪ ጥቃት አልበገርነት ብቻ አይደለም። ሲወርድ ሲዋረድ የመጣው የሕዝቧ አንድነትና የአስተዳደሯ አገርበቀልነትም ነው። ቅኝ ገዢዎቹ አውሮጳውያን ዓለምን ሊቀረግሙቱና ሊበዙበዙ ሲሉ በየሰፈሩበት ነባሩን ሕዝብ ለጥቅማቸው እንደሚመቻቸው አድርገው በጎሣና በቋንቋ ሲከፋፍሉ፣ ኢትዮጵያ ግን ይኸንን ግፍ አልቀመሰችም። ኢጣልያንም ለዐምስት ዓመት አገሪቷን በያዘችው ወቅት እግብር ልታውለው ብትሞክር አልተሳካላትም። እንግዲህ እውነታው እንደዚህ ከሆነ አሁን በሥልጣን ላይ ያለው መንግሥት የሚያራምዳቸው የጎሣና የመለያየት ታሪክ እንዴት መጣ ብለን መጠየቁ ተገቢ ይመስለኛል።

ከኢጣሊያን ይልቅ በኢትዮጵያ አሁን ላሉት ከፍተኛ ጠንቅና ቀውስ መሠረታቸው እንግሊዞች ወዳጅ በመምሰል ዕድሉን በያገኙበት ቀጥሮ በየጊዜው የፈጸሟቸው መሠሪ ተግባሮች ናቸው ቢባል ግንዛቤው ከእውነት የራቀ አይመስልም። እንግሊዞች፣ መጀመርያ አፄ ቴዎድሮስ ዳግማዊን ሊወጉ ሲሉ ያገዟቸውን አፄ ዮሐንስን አታልለው በደርቡሾች የተከበቡትን ግብጾች እንዲያድኑ ከተደራደሩ በኋላ፣ የተስማሙበትን ውል አፍርሰው ጣልያኖችን አምጥተውባቸዋል። ኢጣሊያኖችም በእንግሊዝ ርዳታ ከኢትዮጵያ ነጥቀው የወሰዱትን መሬት፣ ኤርትራ የሚል አዲስ ስም ሰጥተው ከኢትዮጵያ ለዩት። በውስጧ ደኖሩ የነበሩት የተለያዩ ዘጠኙ ብሔረሰቦች በየጎሣዎቻቸው ሲጠሩ፣ የጋራ መታወቂያቸው በኢትዮጵያዊነት እንጂ በሌላ ስም አልነበረም። ኢጣሊያ ኢትዮጵያዊነትን እሷው በፈጠረችው ኤርትራዊነት ተካቸው። ቀጥላም፣ ኤርትራን እንደአገር ሊታሰማት አልሞከረችም።

38 . ትርጉሙ “የመንግሥት መጨረሻ ተክለጊዮርጊስ” ሲሆን፣ በአፄ ኢዮአስ ዘመን የደከመው የንጉሠነገሥቱ ኅይል በጭራሽ መውደቁንና በተቀራኒው ደግሞ የእንደራሴአቸው ሥልጣን እየገነነ መሄዱን ያመለክታል።

ይልቅስ ሕዝቧን ለሎሌነትና ለጠመንጃ ጉርሻ ሲትዳርግ፣ አገሩን ደግሞ የቀረችውን ኢትዮጵያን ለመውረር እንደመፈናጠርያዋ አድርጋ እንደተጠቀመችው ሁላችንም የምናውቀው ታሪክ ነው።

የቅኝ ግዛት ፍቅር ያንገባቸው እንግሊዞች፣ ለዚህ ዓላማቸው መሰናከል ሊትሆን ወይም አደጋ ሊታመጣ ትችላለች በማለት ያሠጋቸውን ኢትዮጵያን ለማዳከም ያላደረጉት ጥረት፣ ያልሞከሩት ስልት፣ ያልጠነሰሱት ተንኩል የለም ማለት ይቻላል። በ፲፱፻፳፯ዎቹ መጨረሻ ላይ፣ ኢጣልያ ኢትዮጵያን ሲትይዝ፣ እንግሊዞች ባንድ በኩል በጠላት ባልተያዘው የምዕራብ ክፍል ጦርነቱን ለመቀጠል የታቀደውን፣ የኢትዮጵያን ጊዜያዊ መንግሥት ለማቋቋም ርዳታቸውን ሲለግሡ፣ በዚያው ልክ ደግሞ፣ በተፈጥሮ ሀብቱ እጅግ በጣም ባለጸጋ ብለው ለብዙ ዘመን ይቋምጡ የነበሩትን፣ ይኸንኑ አካባቢ ከሱዳን ግዛታቸው ጋር አዋህደው ለመግዛት እንዳቀዱ ይታወቃል። ለዚህም ሲሉ፣ ከያኔው የወለጋው ባላባት ደጃዝማች ሀብተማርያም ጋር ሁነው፣ የምዕራብ ኢትዮጵያ የጋላ ባለቃልኪዳን መንግሥታት³⁹ የሚል ግዛት ለመፍጠር ደሉቱ። ያሰቡት የባለቃልኪዳኑ መንግሥታት ግዛት ገና ከጅምሩ ቢጨናገፍም፣ ተግባራቸው ግን፣ ጠላትን ሊቋቋም የታሰበውን የኢትዮጵያን ጊዜያዊ መንግሥት አኩላሽ፣ ቈይቶም፣ የአርሞ ነፃነት ግንባር ለተባለው የጐሠኞች እንቅስቃሴ መነሻው፣ ሕይወቱ በእንግሊዞቹ የተቀጨው የእንግሊዞቹ ጥንስስ የነበረው፣ የጋላ ባለቃልኪዳን መንግሥታት መሆኑ መዘንጋት የለበትም።

የእንግሊዞች ደባ በዚህ አላቆመም። የኢትዮጵያ አገራቸው የሆኑት፣ የራሳቸውና የፈረንሳይ ቅኝግዛቶች፣ ማለትም ሱዳንና የሱማሌ ምድር፣ ጂቡቲና ኬንያ፣ በሁለተኛው የዓለም ጦርነት ወቅት በደባ ጓደኛዋ በኢጣሊያ ሲያዙባት፣ አጥቂውን ለማባረር የበቁት፣ ከኢትዮጵያ አርበኞች ጋር በመተባበር ነበር። ኤርትራውያንንም ለዘመናት “ትመኙ ከነበራችሁ ከእናት አገራችሁ አንድ እንድትሆኑ ንጉሣችሁ ደርሷልና በኢጣልያን ቅኝገዢነት ላይ ተነሡበት” ብለው ሰበኩላቸው። አጋጣሚም ሆነና፣ የኢትዮጵያ ነፃነት ለኤርትራም ተረፈ። እንግሊዞች ግን እንደተለመደው፣ በቃላቸው አልጸኑም። ይልቅስ ሥር የሰደደ ዘረኝነታቸውና፣ ስለጥቅር ሕዝብ ያላቸው ከፍተኛ ንቃት በይፋ ተገለጸ። እንደኢትዮጵያ በዐመጽ በናዚዎች ተይዞ የነበረችውንና፣ በአፍሪቃ ጦር ኅይል ርዳታ ነፃነቷን ሊታገኝ የበቃችውን ፈረንሳይን፣ አለምንም ቅድመሁኔታ ነፃ ባወጧት ጊዜ፣ መሬቷ በፍጹም አልተነካም። ከዚህም አልፎ፣ በናዚዎች ተይዘው በነበሩት፣ በድሮ ቅኝግዛቶቿ ጭምር፣ ፈረንሳይ አምባገነንነቷን መልሳ እንድታረጋግጥ፣ በሌለው ኅይሏም ምዕራብ ጀርመንን ከተቀራሙቱት፣ ከአራቱ ኅይላን አገሮች ተቋዳሽ አደረጓት። ወደጦር ጓደኛዋ ጥቁሩ ኢትዮጵያ ስንመጣ ግን፣ ሁናቴው በጣም የተለየ ነበር። ታላቋን ሱማሌ ፈጥረው ሊዘዙ ሲሉ፣ ለዘመናት የኢትዮጵያ መሬት የነበረውን ውጋዴንን አንለቅም ብለው ቁጭ አሉ። ኢጣሊያንን ሊተኩ ያሰቡ በሚመስል መልኩ፣ ጦር ጓደኛቸውን ኢትዮጵያን፣ በሞግዚትነት ለመያዝ ቃጠሉ። ኤርትራም ከእናት አገሯ ቢትቀላቀል፣ ጥቅሙ ኢትዮጵያን የሚያጠናክር ሁኖ ስለታያቸው፣ የጦርነት ጊዜ ስብከታቸውን ረስተው፣ በ፲፰፻፹፱⁴⁰ ዓ. ም. የኢትዮጵያና የኢጣሊያን መንግሥታት የተዋዋሉትን የአዲስ አበባ ስምምነት በመጣስ፣ አገሩን አንለቅም አሉ። ከዚያም ይባስ ብለው፣ በነሱ ሞግዚትነት ሥር ከሱዳን ቅኝግዛታቸው በማዋህድ አገሩን ሊቆጣጠሩት፣ አለበለዚያም የትግራይን ጠቅላይ ግዛት ከኢትዮጵያ ጐምደው ወስደው፣ ከኤርትራ ጋር በማዋህድ፣ ትግራይ-ትግርኛ የተባለ፣ አዲስ ነፃ አገር ለመፍጠር ተፍጨረጨሩ። ኢትዮጵያንና ኢትዮጵያዊነትንም በሕዝቡ ዘንድ ለማስጠላት ሲሉ፣ በሰሜኑ ክፍል በየጊዜው የተንከብሉ ሥራቸውን፣ በተለያዩ መልኩ አቀናጅተው ሥውር ስብከታቸውን አካሄዱ።

የእንግሊዞች ዕቅዳቸው በምንም መልኩ ግቡን ለመምታት ባይችልም፣ በየአካባቢው የዘሩት የከፋፍለህ ግዛ ሤራቸው ዘር ግን፣ ሥር ስድዶ፣ በዐመጻች ጀሌዎቻቸው አማካይነት አቆጥቀው ለፍሬ በቅቷል። የዐመጻች ዋና መነሻ የሥልጣን ቋመጣ ሲሆን፣ በሕዝብ ፍላጎትም ሆነ፣ በችሎታ፣ ወይም በብቃት ዕጦት፣ ሊያገኙ ያልቻሉትን፣ ወይም የተነፈጉትን ሥልጣንና ማዕርግ፣ በነፍጥ ኅይል ለመንጠቅ መክጀላቸው አያከራክርም። በማይወክሉት የሕዝብና የአካባቢ ስም ያካሄዱት የነፃነት ትግል፣ አላስፈላጊ ከፍተኛ የሰው ሕይወት ጥፋት፣ የአካባቢ ውድመት፣ የንብረት ቀውስና የአስተዳደር ነውጥ ሲያስከትል፣ እነሱ ይኸን ሁሉ ያዩት እንደልጆች ጨዋታ ነው። ምንም አልመሰላቸውም። በነሱ ዘንድ

³⁹ . በእንግሊዝኛ “Western Ethiopia Galla Confederation”

⁴⁰ ወደአድዋ ጦርነት የመራውን የሚያዝያ ፳፭ ቀን ፲፱፻፹፭ ዓ. ም. የኢትዮጵያና የኢጣሊያን መንግሥት የተዋዋሉትን የውጫሌን ስምምነት የተካው፣ በጥቅምት ፲፯ ቀን ፲፱፻፹፱ ዓ. ም. በአዲስ አበባ ከተማ የተፈራረሙት ዘጠኝ ክፍሎች ያሉት ውል ነው። በዚህ ውል አንቀጽ ዐምስት፣ በኢጣልያን ቅኝ ግዛት ሥር ያለው፣ ኤርትራ በመባል የሚታወቀው አገር፣ የኢትዮጵያ መሬት መሆኑን በሚቀጥለው መልክ ይገልጻል። “የኢጣሊያ መንግሥት ከዚህ አገር ለማንም ማን መንግሥት መስጠትና መልቀቅ አይቻለውም። ዛሬም የኢጣሊያ መንግሥት በጁ ከያዘው አገር መልቀቅ ያማረውም እንደሆነ ለኢትዮጵያ መንግሥት ይመልሳል።”

በነፃነት፣ በዘር ማጽዳት፣ በርእዮተ ዓለም ስም ያንድ እናት ልጆች በግፍና በጭካኔ መግደል፣ ሰይፍና ጦር መማዘዝ እንደጀብዱ ተቆጠረ። ኢትዮጵያም በገጠሟት የችግሮች ተደራራቢነት፣ የዐቅም ውስንነት፣ አንዳንዴም በአስተዳደር ድክመት ምክንያት፣ በተቀናጀ መልኩ ልትጋፈጣቸው ስላልቻሉት፣ እሷን የማዳከም፣ አንድነቷን የማናጋት፣ ታሪኳን የማንቋሸሽ ዓላማ ከመላ ጉደል ለጊዜውም ቢሆን ተሳክቶላቸዋል። ሥልጣንም እንደያዙ፣ የራሳቸውን አረመኔአዊ ድርጊቶች ሲያስተሠርቱ፣ የባላንጣቸውን ግፍ ለፍርድ ሲያቀርቡ፣ በግልጥ ያሳዩት ነገር ቢኖር ሕጉና ፍርድቤቱ፣ የፖለቲካቸው ደንገጠሮች እንጂ፣ ሌላ ትርጉም እንደሌላቸው ነው።

የሚገርመው ከእነዚህ ግለሰቦች፣ የጥቂቶቹ ወላጆች በአገር ክህደት የሚወነጀሉ ቢሆኑም፣ አብዛኞቹ ግን ኢትዮጵያ በታላቅ እንክብካቤ ያስተማረቻቸው፣ አገራቸውን ከነጭ የባርነት ቀንበር አወጥተው፣ በጀግንነት ተዋግተው፣ መልሰው በማቋቋም የነገሷት የአርበኞች ልጆች ናቸው። ጀግኖቹም ራሳቸው የመማር ዕድል ሳያገኙ፣ ትምህርት ቤት አሠርተው፣ አስተማሪ አስቀጥረው፣ ከፍተኛ መሥዋዕት ከፍለው ያስተማሯቸው፣ እነዚህ ልጆቻቸው ከነሱ የተሻለ ኑሮ እንዲኖሩና፣ ኢትዮጵያንም በትምህርት ገበታ ባገኙት ዘመናዊ ዕውቀታቸው ገንብተዋት፣ በሥልጣኔ ከገፉት አገሮች ጋር አስተካክለዋት፣ከተቻለም አስቀድሟት፣ከኋላቀርነትና ከድኅነት ማቅ አላቅቀዋት፣ ለቀጣዩ ትውልድ እንዲያስረክቧት በማሰብ ነበር። ግን ያ ሁሉ ሕልም ሁኖ ቀረ። ይባሉ ብሎ ደግሞ፣ ልጆቹ እንደጀግኖች አባቶቻቸው መሆኑ ሲያቅታቸው፣ እንደማድነቅ ጠሏቸው። ብዙዎቹ ታሪካቸውን አኩሰሱ፣ ከነሱ በመወለዳቸው ተጸጸቱ፣ ጀብደታቸውን ናቁ። አንዳንዶቹ በግልጥ ባይሉትም፣ ለነጭ ባለመገዛታቸው ተቆጩ።

በዚህ መልክ አገርና ወገን በማንቋሸሽና በመበታተን ተግባር በግንባር ቀደምትነት የመሩት የኤርትራ ነፃ አውጭ ድርጅቶችን ያቋቋሙት ናቸው። የኤርትራ ነፃነት ግንባርም ሆነ፣ እሱን የተካው ሻቢያ በመባል የሚታወቅ ባላንጣው የኤርትራ ሕዝብ ነፃነት ግንባር፣ ዓላማቸው ኤርትራን ከኢትዮጵያ መገንጠል ሲሆን፣ ይኸንንም ለማስፈጸምና ለማፋጠን የቻሉት በልኡካናቸውና ኩትኩተው ባሳደጓቸው የጡት ልጆቻቸው መሆኑን መገንዘብ ያስፈልጋል። ከልኡካኑ መካከል አዘ የተባለው የኢትዮጵያ ተማሪዎች ንቅናቄ ቡድን፣ ከ፲፱፻፷ዎቹ የተማሪዎች እንቅስቃሴ ጀምሮ በኢትዮጵያ በየዘርፉ ለተከሠተው የታሪክ ግንዛቤና የርእዮተዓለም ቀውስም ሆነ ላስከተለው ኢሰብአዊ ተግባር⁴¹ በከፍተኛ ደረጃ ተጠያቂ ነው ቢባልም፣የጡት አባታቸውን ሕልም በግብር እውን እንዲሆን ያበቁት ግን ከአብራሱ የወጡት የኢትዮጵያ ሕዝብ አብዮታዊ ፓርቲ (ኢሕአፓ)ና የትግራይ አርነት ሕዝባዊ ወያኔ (ሕወአት) ናቸው ማለት ይቻላል። ኢሕአፓና ሕወአት፣መጀመርያው በኅብረ-ብሔርነት፣ ሁለተኛው በጎሣነት ላይ የተመሠረቱ የማይጣጣሙ ድርጅቶች መሰለው ቢታዩም፣ በዓላማቸውና በርእዮታቸው ግን አንድ መሆናቸው መረሳት የለበትም። የሁለቱም ዓላማቸው ሥልጣን ሲሆን፣የተጠቀሙትም ከበስተጀርባቸው ያሉትን የአሳዳጊያቸውንና የአጋዥቻቸውን የመገንጠል ጥያቄ በኢትዮጵያ የጭቁን ብሔሮች ሽፋን ለማስፈጸም እንደሆነ ድርጊታቸው ይመስከራል። የሁለቱም አንጃዎች ርእዮተ ዓለም ከ፲፱፻፷ዎቹ የተማሪዎች እንቅስቃሴ በተዋሰኑት፣ “ብሔር፣ብሔረሰቦች የራሳቸውን ዕድል በራሳቸው የመወሰን መብት እስከመገንጠል” በሚል መርህ ዙርያ የተገነባ ሲሆን፣ ዋናው ልዩነታቸው የትኛው አስቀድሞ ይተግበር በሚለው ላይ ነው። ኢሕአፓ “ትግሉ ሊሠምር የሚችለው በኅብረ-ብሔራዊ ድርጅት ሲመራ ነው” ሲል፣ ሕወአቶች በበኩላቸው፣ “የለም፤ በቀዳሚነት የተለያዩ ጭቁን ብሔር፣ብሔረሰቦች በየራሳቸው ድርጅት አማካኝነት ትግላቸውን ጀምረው፣ ከዚያ በኋላ የኅብረት ግንባር ሲፈጥሩ ነው” በሚል አቋም ላይ ነው። ስለዚህ ሁለቱም በስልት እንጂ በርእዮተ ዓለም አይለዩም ማለት ተገቢ ነው።

ሁለቱም ኢትዮጵያንና ኢትዮጵያዊነትን የሚያንቋሸሹ፣ አባቶችንና ታሪክን የሚያዋርዱ፣ በአጉል ትምክህትና ትዕቢታቸው ያበጡ፣ የማይስማማቸውን በጭካኔ ከማረድ ወደኋላ የማይሉ፣ ለሥልጣንና ለገንዘብ ሲሉ አገር ከመሸጥ ወይም ከጠላት ጎን ተሰልፈው ከመውጋት፣ ዐይናቸውን የማያሹ ስለመሆናቸው፣ በየጊዜው በተለያዩ አጋጣሚ የፈጸሙት ድርጊታቸው ይመስከራል። በምንም አኳያ ቢታዩ፣ ሁለቱም የአገርና የሥልጣኔ ጠንቅ ናቸው ማለት እጅግ የለዘበ አነጋገር ይመስለኛል። ሁለቱም በኢትዮጵያ ጥንታዊነትና ታላቅነት አያምኑም። በነሱ አስተያየት፣ ከዚህ በላይ ደጋግመን እንዳየነው፣ ዓለም የሚደነቅበት፣ የመላው ዓለም ጥቅር ሕዝብ የሚከራከሩበት፣ የኢትዮጵያ ታሪክ የሚጀምረው፣ ከአፄ ምኒልክ ሲሆን፣ ሌላው የደብተሮች ፈጠራ ነው። ከሲድስት ሺ ዓመታት በላይ ያስቆጠረውን፣ የኢትዮጵያን ሕዝብ የርስበርስ መወላለድ፣ በአምቻና በጋብቻ፣ በባህልና በሀብት፣ በቋንቋና በሃይማኖት መተሳሰር ይከዳሉ። ኢትዮጵያ ለነሱ፣ “አንድ አማራ በተባለ ጨቋኝ ብሔረሰብ ወረራ የተቋቋመች፣ መቶ ዓመት የማይሞላ ታሪክ ያላት አገር

41. “ኢሰብአዊ ተግባር” ወይም “አፈመነአዊ ተግባር” ከሚባሉት እጅግ አፀያፊ፣ ዘግናኝና አስቅጣጭ የአቶ ጌታቸው ማሩ አገዳደል ነው። አቶ ክፍሉ ታደሰና አቶ ተስፋይ ደበሳይ ሰውዬውን ከገደሏቸው በኋላ፣ ራሳቸውን፣ እጃቸውን፣ እግራቸውንና ሌላውን አካላቸውን ለየብቻው ቁራርጠው በጆንያ ከትተው በመንገድ ይዘውት ሲሄዱ ተይዘው ሁለቱም ሸሽተው እንዳመለጡ ይነገራል። ይኸ ዐይነት ጭካኔ በኢትዮጵያ መሬት ሲፈጸም፣ የመጀመርያው ሳይሆን አይቀርም። የሚያሳየውም፣ የሺዘጠኝመቶስድሳዎቹ ተማሪዎች፣ ወደኢትዮጵያ ያመጡት የአውሮጳን የባህልና የርእዮተ ዓለም ጦርነት ብቻ ሳይሆን መላ ታሪካቸውን የበከለውን ዐመፅና ጭካኔም ጭምር ነው።

ናት። በተጨማሪ፤ ኢትዮጵያ፣ አማራው በሁሉም ዘርፍ የበላይነቱን ይዞ የሚገዛበት፣ አማራ ያልሆነው ብሔረሰብ ግን፣ በግፍና በገፍ የሚማቅባት እስር ቤት በመሆኗ፣ ፈርሳ፣ ጨቋኝና ተጨቋኝ በሌለበት መልኩ፣ በነሱ አምሳል በአዲስ መልክ መገንባት ይኖርበታል” ይላሉ።

መጠነኛ የማሰብ ችሎታ ላለው ሰው፣ የኢሕአፓና የሕወአት ርዕሳዊ ዓለምና ስለኢትዮጵያም ታሪክ ያላቸው ግንዛቤ፣ የሕግናት ደልት ከመሆን አያልፍም። ከዚህ በላይ ካየው እውነትም ሁናቴ ጋር እጅግ አድርጎ ይማታል፤ ይጋጫል። ይሁንና፣ ኢሕአፓ የኢትዮጵያን ፍጻሜ በሚከተለው በምድረገነት ስብከቱ፣ በአገር ፍቅር ስሜት የነደደውን፣ ዘመናዊ ትምህርቱን ከነባሩ ሥርዐትና ወግ ማጣጣም ያቃተውን፣ የባዘኔውንና የሕልመኛውን፣ እንዲሁም የግልቱንና የገልቱን ወጣት ቀልብ በሰፊው ሊሰብ እንደበቃ የማይካድ ሐቅ ይመስለኛል። ሁኖም አብዛኞቹ፣ ድርጅቱ ለሥውር ዓላማው ሲል የፈጠረው ነጭ ሽብር የተባለ የግድያ መፈክሩ ስለባ በመሆን፣ ለእንግልትና ለእልቂት ሲዳረጉ፣ ከመሪዎቹ ራሳቸው በከፊቱት ጦርነት ጥቂቶቹ ቢሞቱም፣ ብዙዎቹ ግን፣ ፅቅዳቸው ሲባከንና ሲመክን፣ እንደምንደኛ እረኛ ተከታዮቻቸውን ቀይ ሽብር በተባለ ጠላታቸው እጅ ጥለው፣ ጓዛቸውን ጠቅልለው፣ ወደውጭ አገር እንደፈረጠጡ፣ የቅርብ ጊዜ ታሪክ ስለሆነ እዚህ መድገም ተገቢ አይመስለኝም።

ኢሕአፓ ኢትዮጵያንና ኢትዮጵያዊነትን ለማዳከም፣ ቢቻልም ለማጥፋት፣ ከተነሡት ድርጅቶች አንዱ ቢሆንም፣ ለሥልጣን ግን አልበቃም። በለስ የቀናለት ሕወአት ብቻ ነው። ሕወአት እንደኢሕአፓ፣ በኤርትራ ነፃ አውጭ ድርጅቶች፣ በተለይም በሻቢያ፣ ተከታዮቹ ቢያድግም፣ ለአፄ ምኒልክ ቤተመንግሥት ያጨው ግን በቀዝቃዛ ጦርነት ፍጻሜ ማግሥት የተከሠተው፣ አዲሱ የዓለም ኅይሎች አሰላለፍ ነው ማለት ይቻላል። ብቸኛዋ የዓለም ዘበኛ ሁኖ የቀረችው አሜሪቃ፣ ስለኢትዮጵያ ያላት እይታ፣ ሥጋትና ፍራቻ፣ እንግሊዝ የዓለም ጠባቂ ከነበረበት ጊዜ የተለየ አልነበረም። አሜሪቃ በቀይ ባሕር አካባቢ ባላት ዘላቂ ብሔራዊ ጥቅሟ አኳያ ኢትዮጵያን ሲታያት፣ አደገኛ አገር ሁኖ ነው ያገኘችት። የገዢዎቿ አገርወዳድነት፣ የሕዝቧ ሥራአፍቃሪነትና ታታሪነት፣ የታሪካ ታላቅነት፣ በመላው ዓለም በይበልጥ ደግሞ በአፍሪቃና በሦስተኛው ዓለም ካላት ዕውቅናና ከፍተኛ ተሰማሪነት፣ እንደሌሎቹ የሦስተኛ ዓለም አገሮች በዓለም ባንክ ብድር ሳትጨፈለቅ ምጣኔህብቷን አስተካክላ ከመጓጓዣ ጋር ተደራርቦ፣ በቀላሉ የማትገባጠር አገር መሆኗ አሜሪቃን እጅግ ማሳሰቧ እንዳልቀረ መገመት ይቻላል። በአ. አ. ከሺ፱፻፸፫ እስከ ሺ፱፻፸፯ ዓ.ም. በውጭ አገር ጉዳይ ጸሓፊ የነበሩት ዶር. ሄንሪ ክሲንጀር⁴² ላገራቸው መንግሥት አቀረቡ የተባለ ዘገባ እንደሚያመለክተው፣ ኢትዮጵያ ዕድሷ ሁኖ በዘመናዊ ሥልጣኔ ገፍታ ራሷን የቻለች አገር ብትሆን በማንም የማትደፈር መሆኗ አይቀሬ ነው ይላል። ዶር. ክሲንጀር ይኸንን ሁናቴ አስቀድሞ ለመጋፈጥ፣ ከተቻለም ለማጨናገፍ የሰጡት መፍትሔ፣ ሰላም በአገሪቷ እንዳይሰፍን፣ ሕዝቧ በጎሣ ሥርዐት ተከፋፍሎ ርስበርሱ እየተጋጨ በማያባራ ሁኔታ ተዘቅጦ እንዲኖር የሚረዳ መሆን አለበት” ይላሉ። በሳቸው ዘገባ መሠረት፣ ኢትዮጵያ ሰላም ካገኘች የማትቻል አገር ስለምትሆን፣

“አሜሪቃ በቀይ ባሕር ላይ ያላት ሚና ወደፊት ዋጋ እንዳያጣ፣ እንዳያደጉ ማሰናከል ከሚገባቸው በቀይ ባሕር አዋሳኝ ታዳጊ አገሮች መካከል አንዷ ኢትዮጵያ መሆን አለባት። ስለዚህ ከንጉሥ ኅይሌ ሥላሴ በኋላ ኢትዮጵያን የሚመራ መንግሥት ሰላም እንዳያገኝና፣ አገሪቷም እንደወረሰ አገሮች ተከፋፍላና ተነጣጥላ እንድትበታተን [ማድረግ ይገባል]፤ መንግሥታችን [በቀይባሕር የበላይነቱን መጠበቅ የሚችለው] ኢትዮጵያን ከጎረቤቷ ከሱማሌ ጋር ብቻ ሳይሆን፣ ከፍለ አገሮቿን ራሳቸውን በሰሜንና በደቡብ ከፋፍሎ፣ ደካማውን ወገን በመርዳት፣ ያለመፀውን ጎሣ እንዲያምፅ በማበረታት፣ ከዳር ድንበሯ ለዘላለም ሁከትና ጦርነት እንዳይለያት በማድረግና፣ ፀረ-መንግሥት ተዋጊዎችን በሲኦኒስት አደራጅቶች ሰላም በአገሪቷ በመንሣት ብቻ ነው። --- እኛ ያሳደግነው ውሻም ቢሆን ሊነክሰን ቢሞክር ከሥልጣኑ በማስገልበጥ፣ ላንዲት ዘመን እንኳ በኢትዮጵያ ምድር ላይ ሰላም ሳይሰፍን፣ ሰሜንና ደቡብ፣ ማለትም ኤርትራ፣ ትግሬ፣ አማራ፣ ጋላ እየተባባሉ እርስ በርሳቸው እየተነካከሱ ለረጅም ጊዜ ከቆዩ፣ ቀይ ባሕር ለአሜሪቃ መንግሥት ጠቃሚ በር ሁኖ ይኖራል።”⁴³

⁴² . Henry Kissinger, 1923 - .

⁴³ . ጥቅሱ የተወሰደው ከኮሞዶር ጣሰው ደስታ ሲሆን እሳቸውም ያገኙት **አምራ** ከተባለ በአቶ ግደይ ባሕረሹም ከተደረሰ መጽሐፍ መሆኑን ይናገራሉ። በኮሞዶር ጣሰው ትርጉም ላይ አንዳንድ ማሻሻያ አድርጎአለሁ (ኮሞዶር ጣሰው ደስታ፣ **የኢትዮጵያ አንድነት፣ ትዝታና ትግል፣** ሃይጋፖይት ኖርዝካሮላይና 1997 ዓ.ም ገ. 245-246)።

አሜሪቃ በርእዮተ ዓለማቸው የሚመሰገኑትን ግን አገርወዳዳሪና ፀረ-ብሔርተኞች የሆኑትን ድርጅቶች በማግለል⁴⁴፣ ሕወአትን ለመደገፍ አላስፈላጊ የተፍጨረጨረችበት፣ ይኸንን ሥውር ዓላማዎን ለማሳካት ድርጅቱ ታማኝነቱን ስላረጋገጠላት መሆኑ የሚያጠራጥር አይመስለኝም። ግን ያንድ ጎሣ መንግሥት በመባል እንዳይወቀስ በተሰጠው ምክር መሠረት፣ ሕወአት ከኅብረብሔራዊ የፖለቲካ ቡድኖችና ሕዝብ ከጠላውና ዐንቁር ከተፋው ከደርግ መንግሥት ጋር ተፋልሞ ድል ከተገናወጠ በኋላ፣ በአሜሪቃ ግፊትና፣ ሳያስብበት በተፈጠረው መላ ኢትዮጵያን የመግዛት ዕድል፣ ታላቋን የትግራይ ነፃ ሬፓብሊክ የማቋቋም አሳቡን ለጊዜውም ቢሆን ለመጣል ተገደደ። ከዚያም፣ ለመርሀግብሩ አስፈጻሚ ይሆናሉ ብሎ ያሰባቸውን አጋር ድርጅቶች ፈጥሮ የኅብረብሔርነት ሽፋን ለመስጠት ሲል ከየብሔረሰቦቹ ወደመመልመል ዘመቻ ገባ። ኢህአፓ ከመሰሉ ግራዘመም አቀንቃኞች አቋሙን ለማሳመን የበቃውን በመቀላቀል፣ ልግምተኞቹን በመደምሰስ፣ አለበለዚያም ከአካባቢው በማባረር፣ ድርጅታዊ መዋቅር ከሌላቸው ብሔሮች ደግሞ እንደራሱ መለስተኛ የማሰብና የመመራመር ችሎታ ያላቸውን እንደኅብረተሰቦቹ ልሂቃን በመምረጥ ከሰበሰበ በኋላ፣ በአምሳሉ የተፈጠረውን ይኸንን የጎጠኞችና የአገር ካጆች ከቡብ ነው ለማለት የሚያስከጅለውን የድርጅቶች ቅንጅት የኢትዮጵያ ሕዝቦች አብዮታዊ ዲሞክራሲያዊ ግንባር (ኢሕአዴግ) በሚል ስም አጠመቀው። ድርጅቶቹን ከበላይ ሁኖ ከሚቁጣጠረው ዳግማዊ ወያኔ በመባል ከሚታወቀው ሕወሓት በተጨማሪ፣ ኢሕአዴግ በመነሻው ሌሎች ሦስት የጠባብ ብሔርተኞች ድርጅቶችን ያጠቃልል ነበር⁴⁵። ሥልጣኑንም የተቋደሰው በሻቢያ ችሮታ እየተንቀሳቀሰ ክልሌ ነው በሚልበት አካባቢ በጊዜው የነበረውን የፖለቲካ ቀውስ በመጠቀም፣ ይዞታውን ለማስፋፋት እየተቀላጠፈ ይሯሯጥ ከነበረው ከአሮሞ ነፃነት ግንባር (አነግ) ጋር ነበር። የአነግ መሪዎች በሥልጣን ድርድር ባለመስማማታቸው ተዋጊ ወታደራቸውን በጦር ሜዳ ለጠላት ትተው በአይሮፕላን ሲፈረጥጡ፣ ኢሕአዴግ ብቻውን ያገሩ ፈላጭ ቁራጭ ሁኖ ቀርቷል።

ኢሕአዴግን ራሱን የኢትዮጵያ ሕዝቦች አብዮታዊ ዲሞክራሲያዊ ግንባር (ኢሕአዴግ) ብሎ ይጥራ እንጂ፣ በተደጋጋሚ በሥራው ያስመሰከረው ግን የኢትዮጵያን ሕዝብ እንደማይወክል፣ አብዮታዊነት እንደሌለው፣ የዲሞክራሲያዊ ሆነ፣ የኢትዮጵያና የኢትዮጵያዊነት ጠላት መሆኑን ብቻ ነው። ኢሕአዴግ ከተቋቋመበት ጊዜ ጀምሮ አገልጽ ያሳየው ነገር ቢኖር፣ የተዛባውን የሕወአትን ርእዮተ ዓለም ማስፈጸሚያ መሣርያ መሆኑን ነው። ገና ከበረኻ ትግሉ ወቅት ጀምሮ ሕወአት ሁለት ነገር እንደማያፋልሙ ዓላማዎቹ አድርጎ ይዟል። አንደኛ ኢትዮጵያንና ኢትዮጵያዊነትን ማጥፋት። ሁለተኛ የኢትዮጵያ ሕዝቦች ጠላትና ጨቋኝ የሚለውን አማራን መደምሰስ።

ኢሕአዴግ አማራ ብሎ በሠየመው ኅብረተሰብ ላይ ብዙ ግፍ እንደፈጸመና እንዳስፈጸመ በገፍ ተገልጿል። ተፈጸሙ ከተባሉት ድርጊቶች አብዛኞቹ በሥዕል የተቀረጹ፣ ለሰው መብት በቆሙ ባስተማማኝ ብሔራዊና ዓለም-ዐቀፍ ድርጅቶች የተጠናቀሩ፣ እሙን በሆኑ ያይን ምስክሮች የተደገፉ ስለሆኑ ማስተባበሉ ከመደናቁርና የአትኳራ ግብግብ ከመግጠም ውጭ ሌላ ፋይዳ ያለው አይመስለኝም። የግጭቱ ኢሰብአዊነትና የፈጻሚዎቻቸውም አውራጎች ለሚሰማ ሁሉ ከመዘግነን አልፎ፣ ሰው ሁኖ መፈጠሩን ራሱን የሚያስጠላ ከመሆኑ የተነሣ፣ ልቦና ያለው ተመልካቺም ሆነ ሰሚ፣ በይስሙላ መንግሥትነት በወያኔ የሚመራውን የኢሕአዴግ ገዢዎች፣ በጀርመንና በኢጣሊያን ምድር ከታዩት፣ ከናዚና ከፋሽስት መንግሥታት መሪዎች፣ በምንም እንደማይለዩ አስመስክረዋል ብል የተሳሳትሁ አይመስለኝም።

⁴⁴ ኮሞድር ጣሰው ደስታ “የኢትዮጵያ አንድነት፣ ትዝታና ትግል” በሚለው መጽሐፋቸው የአሜሪቃን ስለላ ድርጅት ማለትም ሲአይኤ፣ አንዲት ኢትዮጵያ በሚል መርህ የሚንቀሳቀሱትን የኢትዮጵያ ዲሞክራሲክ ኅብረትንና ሌሎችን እሱን የመሳሰሉትን ለማዳከምና ለመበታተን፣ የፀረ-አንድነት ጎይሎችን ግን ማለትም የሻቢያን፣ የአነግንና የወያኔን ጉልበት ለማጠናከር እጅ ከጓጉት ሁኖ እስከመሥራት የተጫወተውን ሚና በመጠኑ ይገልጣሉ (ገ. 177-196)።

⁴⁵ ሦስቱ ድርጅቶች የአማራን ሕዝብ ይወክላል የተባለውንና፣ ከተበታተነው ከኢሕአፓ ሠራዊት በሰሜን ቀርቶ በኢትዮጵያ ሕዝባዊ ዲሞክራሲያዊ ንቅናቄ (ኢሕአዴግ) ስም ሲንቀሳቀስ ቁይቶ፣ ከሕወአት ድል በኋላ ስሙን ወደ ብሔረ አማራ ዲሞክራሲያዊ ንቅናቄ (ብአዴግ) የቀየረውን፣ የአሮሞ ሕዝብ እወክላለሁ ባዩን የአሮሞ ሕዝቦች ዲሞክራሲያዊ ድርጅት (አሕዴድ)፣ እንዲሁም የተማሩና የተማረኩ የኢትዮጵያ ሠራዊት መኮንኖች ስብስብ (የኢትዮጵያ ዲሞክራሲያዊ መኮንኖች አብዮታዊ ንቅናቄ (አዴመአ) ያካትታል። በኋላ ሕወአት ትውልዳቸው ከደቡብ ሁኖ ሕወአትንና ሻቢያን ሲዋጉ የተማረኩትን የሠራዊት አባላትንና የብሔረሰቦቹ ልሊቃን ብሎ ከየቦታው የለቃቀማቸውን ግለሰቦች በማሰባሰብ የደቡብ ኢትዮጵያ ሕዝቦች ዲሞክራሲያዊ ግንባር (ዴኢሕዴግ) የተባለ ፈጠረ። ዴኢሕዴግ መጀመርያ ላይ የዘጠኝ ጎሣዎች ድርጅቶች ያካትት ነበር። በኋላ በዚያው በተቋቋመበት ዓመት ውስጥ ሌላ አራት የጎሣ ድርጅቶች ተጨምረውበት፣ አባላቱ ዐሥራአራት ሲሆኑ፣ ቁይቶም ስሙን ከዴኢሕዴግ ወደ የደቡብ ኢትዮጵያ ሕዝቦች ዲሞክራሲያዊ ንቅናቄ (ዴኢሕዴግ) ቀይሯል።

እንግዲህ እዚህ ላይ ጽሑፌን ባጭሩ ልቃጭ። ኢትዮጵያ ታላቅና ረጅም ታሪክ ያላት ምድር ናት። እሷን የመሰለ ክቡርና ስመጥሩ አገር ማስተዳደር ሰፊ ዕውቀትና ብልህነት ይጠይቃል። የዘውዱን ሥርዐት የገረሰሰው የደርግ አገዛዝ፣ የጥራዝ ነጠቆች ስብስብ እንደመሆኑ፣ በሁለቱም ረገድ አልታደለም። ከባዕዳን የተበደረውን ርእዮተዓለም በብረት ጎይል ቢጭንባት፣ አገሪቷ አልቀበለውም ብትለው፣ ጭካኔና ግድያ ተጠቅሟል። ኋላም፣ “በሰይፍ የገደለ በሰይፍ ይሞታልና”፣ ደርግ ኢሕአዴግ በተባለ፣ በጉልበተኛ የጎሥቶ ጥርቅም ድርጅት ከሥልጣኑ ለመባረር በቅቷል። ኢሕአዴግ የተካነው እንደደርግ በገዳይነቱና የኢትዮጵያን ታሪክ በማዛነፍ ብቻ አይደለም። ከዘራፊነት አልፎ የአገሪቷን ሀብቷን በመግፈፍ፣ መሬቷን ሸራርፎ ለባዕዳን በመስጠት፣ ግዛቷን በመገነጣጠልም ነው። አባቶቻችን “አገር ሲያረጅ ጃርት ያፈራል” ያሉት ምሳሌዊ አባባል እውነተኝነት አለው ብለን ካልተቀበልነው በስተቀር፣ በታሪኳ ያልተደፈረች፣ በሥልጣኔዋ የብዙዎች መመኪያና ኩራት የሆነች አገር፣ እንዴት እንደዚህ በመሰለ በባዕድ አምላኪ፣ ለአገሩና ለወገኑ፣ ለታሪኩና ለክብሩ ደንታ በሌለው፣ ከዚያም አልፎ ተርፎ በወንጀልና በዘረፋ በተሰማራ አገዛዝ ሥር ልትወድቅ በቃች ለሚለው ጥያቄ የሆነ ያልሆነ መልስ በመስጠት ከመቀባጠር ለጊዜው ሊፈታ የማይችል እንቆቅልሽ ነው ብዬ ማለፍ እመርጣለሁ። ካልሆነም መልሱን ለውድ አንባቢዬ እተወዋለሁ።

አሁን ባለንበት ወቅት አንድ ነገር ግልጥ እየሆነ ነው። ሕወአት በአጋር ድርጅቶቹ መሣርያነት፣ ኢትዮጵያዊነትን ለመግደልና፣ ከሕዝቡ ጭንቅላት መንቅሮ ለማዉጣት፣ ያልጠመደው ወጥመድ፣ ያልተጠቀመው መሣርያ፣ ያልፈጸመው ድርጊት፣ ያልደነገገው ሕግ፣ ያልፈጠረው ምክንያት፣ ያልፈለገው ዘዴ ባይኖርም፣ እስካሁን ድረስ ኢትዮጵያዊነትንና የኢትዮጵያን አንድነት ሊያጠፋና ሊደመስስ ግን እንዳልቻለ ብዙዎቻችን እያየነው ነው። ለዚህ ዓላማ ድርጅቱ ተግባሩ በሠራ ቀሩጥር፣ የኢትዮጵያዊነት መንፈስና ስሜት፣ በአብዛኛው ዘንድ እየተጠናከረ እንጂ፣ እየቀዘቀዘ ሲሄድ አልታየም። ይልቅስ ዛሬ ያለንበት የፖለቲካ ሁኔታ የሚያመለክተው፣ የኢሕአዴግ መንግሥት ባለፉት ለሠላሳ ዓመት ያህል ሳይታክት የሸረበው ኢትዮጵያን የማፍረስ ደባ ከሸፎበት፣ አሁን በየቦታው በሕዝብ ዐመፅ እየተናወጠ ባለበት ወቅት፣ ከመሪዎቹ መካከል አብዛኞቹ የሥልጣን ዕድሜያቸውን ለማራዘም ሲሯሯጡ፣ ሌሎች ደግሞ ቅንነት የተላበሰ በሚመስል መንገድ የሙጥኝ ብለው ታላቂቷንና ኩሩ ኢትዮጵያንና ኢትዮጵያዊነትን በመቆናጠጥ ላይ ናቸው።